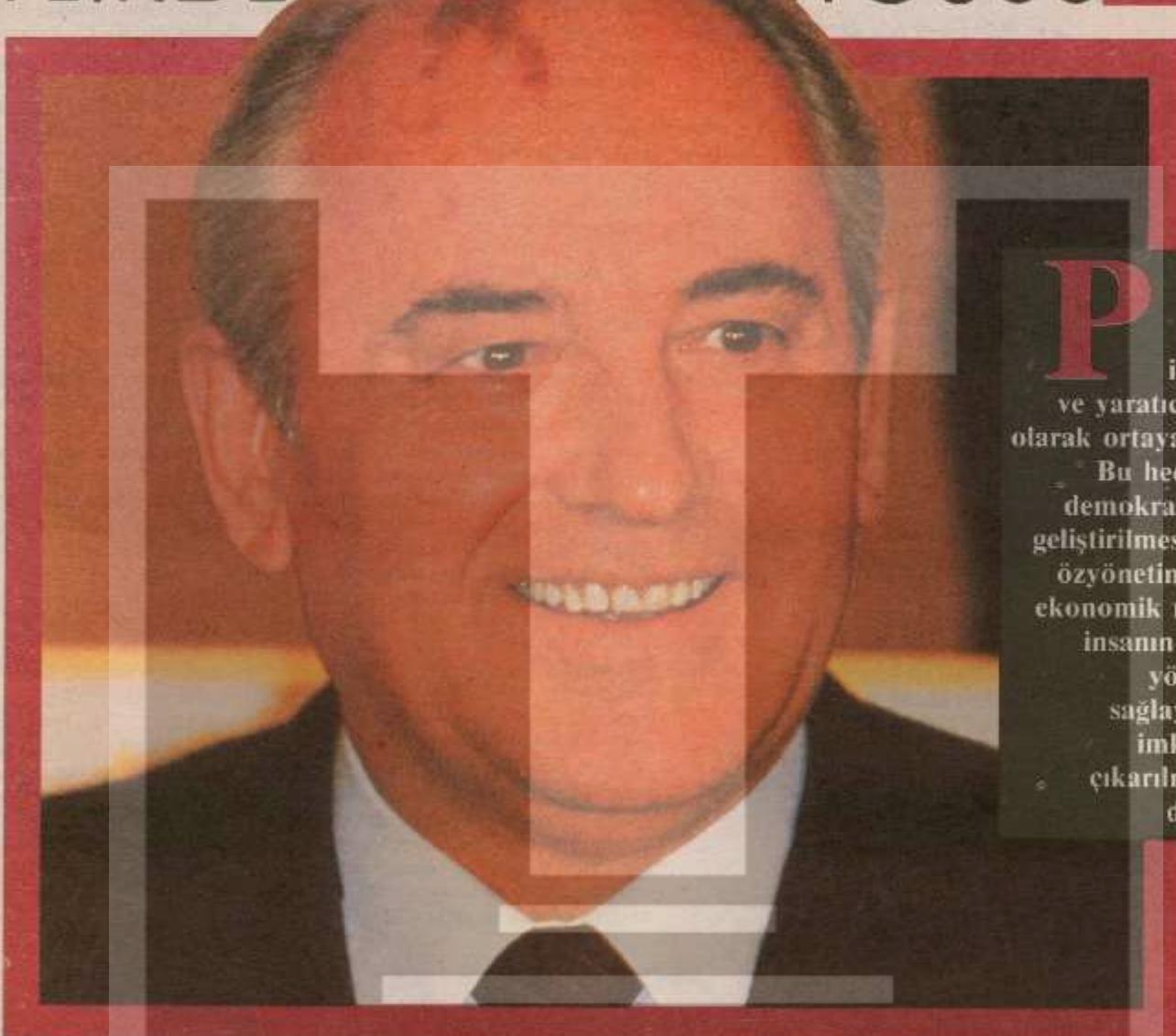

Görüs

EKONOMİ VE
POLİTİKADA

AYLIK DERGİ AĞUSTOS 88

Prestroykanın hedefi, sosyalizmin insancı özünü ve yaratıcı gücünü tam olarak ortaya çıkarmaktır. Bu hedefe ulaşmak, demokrasi ve açılığın geliştirilmesinden, halkın özyönetiminden, köklü ekonomik reformlardan, insanın özgür ve çok yönlü gelişimini sağlayacak yaratıcı imkânların açığa çıkarılmasından ayrı düşünemez.

AYIN KONUSU ÇEVRE

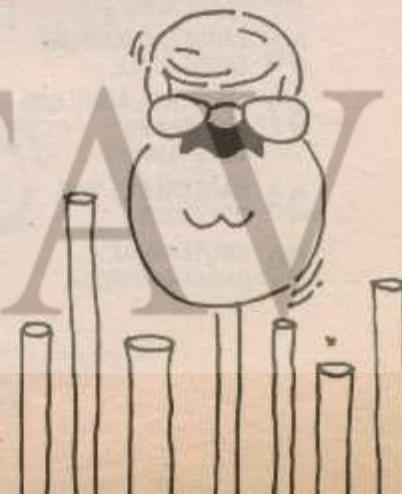
TUTSAK ÖZGÜRLERİMİZ
VE İŞKENCE

NE ŞEHİT NE GAZİ

"13 yaşındaki ortaokul öğrencisi Özgür Cem Taş diyor ki: "Bana işkence yapanları şikayet edeceğim dedim. Onlar da bana 'Allahına şikayet etsen ne yazar oğlum' dediler. Polisler haklı galiba... Allahımıza şikayette yarar yok. 13 yaşındaki bir çocuğu askiya alacak, cinsel organına cereyan verecek yaratıkları yaratandan şikayetciyiz bir kere!"

Yok işkencecileri asla Tanrı yaratmadı! İşkenceci mahkümleri despotlar, zalimler ve

İÇİNDEKİLER

- 3 PERESTROYKA VE DEMOKRASI
Ö.BEDİR CANATAN
- 5 SBKP 19. ULUSAL
PARTİ KONFERANSI
AYŞE SARI
- 7 TUTSAK ÖZGÜRLERİMİZ
VE İSKENCE
REHA İSVAN
- 8 İKİYÜZLÜLÜK VE İSKENCE
M.SEMİH GEMALMAZ
- 10 DEMOKRASİNİN NERESİNDEYİZ
MAHMUT DİKERDEM
- 12 AURORA'NIN YAPTIĞI
AHMET KAÇMAZ
- 15 İŞÇİLER VE SOL PARTİ
SELÇUK ÇALHAN
- 16 NE ŞEHİT NE GAZİ
İLHAMİ SOYSAL
- 17 SINIRLERLE OYNAMAK
ARSLAN B.KAFAOĞLU
- 18 DEĞİNMELER
GENÇAY GÜRSOY
- 19 ZORBALAR VE UĞRULAR
HALİM TOGAN
- 20 AYIN KONUSU ÇEVRE:
YOK OLAN ÇEVRE VE İNSAN
EROL KULAKSIZOĞLU
- 21 GÜNEŞ GÜRSİELER İLE SÖYLEŞİ
MUSA AYDOĞAN
- 22 TAKALIM DOĞAYI KORUMA
GÖZLÜKLERİ
NERGIS YAZGAN
- 24 ÇEVREYİ KİRLETEN İNSAN
BINDİĞİ DALI KESİR
BEHLÜL ABLAK İLE SÖYESİ
- 25 ÇEVRE MÜHENDİSLİĞİ
LETHEM GÖNENC
- 26 MAKİNALAR İNSANIN
YERİNİ ALABİLİR Mİ?
REŞİT ERGENER
- 27 HEMŞİRELER ÖRGÜTLENMELİ
TAHIR HATİBOĞLU
- 28 FRIEDRICH EBERT VAKFI
KENAN ÖZTÜRK
- 30 SAVUNMA
AZİZ NESİN
- 31 KORONER DAMARLARINIZ
TIKALI MI?
ERDAL ATABEK
- 32 İMALAT SANAYİİ
NÜRİ KARACAN
- 34 UYUM VE ÇELİŞKİ
SADUN AREN
- 35 EKONOMİ AFFETMEZ
VEYSİ SEVİĞ
- 36 YARGI BAĞIMSIZLIĞI
ZAFER ÜSKÜL
- 37 "MUSTAFA SUPHİ GİBİ
SERSERİLERİ"
METE TUNCAY
- 38 NAZİLERLE EL ELE
GÜL ÇAKIR
- 39 UMUTLARIMIZ
ÇAĞATAY ANADOL

ŞAŞIR MADİK

Bu topraklar üzerinde devlet etme geleneği Bizantizm ile "şeriatı uydurma" İslami kurnazlığının bir sentezi olarak biçimlenmiştir. "Türk-Islam" sentezi dedikleri şey bu olsa gerek. Böylece Türkler'in medeniyete yaptıkları önemli bir "katkı" daha ortaya çıkmış oluyor! Bizans ve Arap medeniyetlerinin en olumsuz niteliklerini birleştirmek ve Osmanlı devlet etme tarzını üretmek. Türkiye Cumhuriyeti'nin devaldiği ve son yıllarda önemli ölçülerde geliştirdiği bu devlet etme geleneğinin bir örneğine iç sayfalarımızda şayın M.Semih Gemalmaz değiniyor. Ülkeyi bir büyük işkencehaneye mi çevirdiniz? İçerden gelen cihz tepkilerden olmasa bile dışardan gelen bazı tepkiler sizi rahatsız mı ediyor? Birleşmiş Milletler İşkencenin Önlenmesi Sözleşmesi'ni imzalarsanız hem bu dış "mihraklı" tepkileri yumuşatırırsınız hem de "Türkiye'de 12 Eylül rejimi sürdürdü BM İşkenceyi Önleme Sözleşmesi imzalanamaz" diyen mütnasıkları "bozum edersiniz". Ama o zaman işkence uygulamalarınız biraz zorlaşmaz mı? İşte "Osmanlı çözümü" burada devreye giriyor: Sözleşmeyi imzalamış gibi yapmak ama yürürlüğe sokmamak.

Son sekiz yılda Osmanlı devlet etme geleneğine yoğun katkılar yapıldığını belirtmiştık. Bu katkıları bir bölümüm devlet "adımı" tipinin "geliştirilmesi" alanında gerçekleştirmiş. Osmanlı devlet adamları ağır ve oturaklıydı. "Ağır ol da molla desinler!" özdeyişine eski devletiiler büyük önem verirlerdi. Bu yüzden fazla konuşmazlar, bunun yerine dalgın bakışlarla tavana bakıp, ağır ağır sakallarını sıvazlardı. Bu devlet adamı tipi şimdilerde pek demode. Gazetecileri pijamayla karşılaşacaksınız. Çıplak ayagınızı sandalyenin arahından foto muhabiri'nin Pentax ME Super makinasının 50 milimetrelük objektifine doğru uzatabacaksınız. Ertesi gün tüm yuritçiler sizin biraz düştüğünü, ayagınızı hafif içeri doğru bastığınızı, bu yüzden küçük parmağınızın biraz altında nasılrın teşekkül ettiğini ve etli, yumuk bir ayaga sahip olduğunuzu, renkli fotoğraflarını inceleyerek tespit edebilecekler.

Osmanlı devlet adamlarının bıyıkları onların mağur, erkek ve korkutucu görünüşlerini tanımlayan önemli bir aksesuarlarıydı. Şimdi de öyle. Osmanlı devlet adamları kızıkları zaman bu "erkeklik" simgelerini kesmeye ilgili bir deyişi akıllarına bile getirmezlerdi. "Enfasyon yüzde kırk aşağıya hıyıkramı keserim" gibi deyişler devlet adamı tipine Cumhuriyetin bir katısı. Ama 12 Eylül'ün yaratığı devlet adamı tipi daha ieri gitti ve eski sağlık bakımının ağızından işi "tayaklarını keserim" e kadar vardırdı.

"Her halk layık olduğu yöneticilerce yönetilir" gibi bir söz vardır. Yok, hayır. Bu halk son sekiz yılda bu kadar kalitesizleşmiş olamaz. Yöneticilerini seçme hakkına kaba müdahaleler olmadığı zaman kendi düzeyine oldukça denk düşen insanları ortaya çıkarabiliyor. Bu korkunç yoziük ortaklısı kasıp kavuruyordu. O halde söyle demek lazım: Her siyasi rejim kendine uygun insanları öne çıkarır! 12 Eylül'e uygun insanlar bulunmuş demek... Şaşmadık.

Geçen sayımızda göz önünde oldukları duyurdugumuz Toplumsal Kurtuluş yazarları tutuklandı. Ankara Devlet Güvenlik Mahkemesi 'Komünizm ve Kürtçülük propagandası yaptıkları', gerekçeyle derginin Genel Yayın Yönetmeni İlhan Akalın'ı, Yazı İşleri Müdürü Orhan Gökdelen'i, yazarlarından Yalçın Küçük'u ve Avukatları Hüsnü Öndül'ü tutukladı. Ve... Ve çi çıkmadı. Bu "suç" nasıl işlemi? Yayın yoluyla olduğu belli. Ama kanunlar da belli. Bir yazda "suç" olduğu iddia ediliyorsa o yazıyı yazan sorumlu tutulur. Yazı İşleri müdürleri yazanı belli yazardan dolayı para cezasına çarptırılabilir. O halde Genel Yayın Yönetmeni niye tutuklanıyor? Yazı İşleri Müdürü nasıl tutuklanabiliyor? "Suç" olduğu ileri sürülen yazıyı Yalçın Küçük mü yazmış? Peki avukatın tutuklanmasıın anlamı ne?

Bunlar galiba anlamsız sorular. Bir hukuk devletinde sorulması mümkün olan sorular ya da söyle diyelim bir hukuk devletinde sorulmasına lüzum olmayacak sorular. ■

İllüstrasyonlar: Uğurcan Ataoğlu

EKONOMİ VE
POLİTİKADA
Görüs
AYLIK DERGİ

► Sahibi: Şükrü Çelikyapı ► Yayın Yönetmeni: Çağatay Anadol ► Yazı İşleri Müdürü: Burhanettin Kök ► Yazışma: GÖRÜŞ Nuruosmaniye Cad. 5/2 Cağaloğlu-İstanbul ► Fiyatı: Yurt içi 1000.-TL Yurt dışı 3 DM. ► Yıllık Abone Ücreti (12 Sayı): Yurt içi 9000.-TL Yurt dışı 35 DM. Abone bedelleri Yayın-Dizgi Merkezi'nin Yapı ve Kredi Bankası Cemberlitas Şubesi'ndeki 002846-4 numaralı hesabına yatırılmalıdır. ► Dizgi: Yayın-Dizgi Merkezi Tel: 527 03 40 ► Offset Hazırlık: SOS Ofset Tel: 511 25 36 ► Baskı: Teknografik ► Genel Dağıtım: GAMEDA

PERESTROYKA VE DEMOKRASI

En yetkin demokrasinin sosyalizm olduğu ve sosyalizmin de en yetkin demokrasi olmak zorunda bulunduğu anlamında perestroyka, bir demokrasi sorunu olarak, sosyalizmin doğasında varolan demokrasinin açığa çıkarılması olarak anlaşılmalıdır.

Perestroyka -ya da yeniden yapılanma- Sovyet toplumunun bütün yaşama alanlarını kapsayan, olağanüstü bir reform hareketine dönmüştü. Ekonomik, siyasi, kültürel, ideolojik bütün boyutlarıyla sosyal yaşam Perestroyka'ya uygun yeniden örgütleniyor. Denebilir ki sosyalizm, aslında sadık kalınarak yeniden yaratılıyor. "Daha iyi başladık" denilmesi olayın boyutları hakkında ipucu veriyor.

Perestroyka'nın içeriği her bir toplumsal boyut, demokrasi olgusuna bağlı olarak ifade ediliyor. Dolayısıyla Perestroyka ilk başta demokrasi sorundan ibaretni gibi "bir izlenim" doğuyor. Gerçi 19. SBKP parti konferansı bütün bu sorunların, dünyanın gözü önünde açığa tartsılıp oldukça belirgin bir çerçeveye kavuşturulduğu, üretilen bir platform oldu ama bunda rağmen Perestroyka'nın eksik, yanlış ve çarpılmış yorumlarının son bulacağı kuskuştur. "Anlaşılmazlık" veya "anlamamazlık" şuradan kaynaklanıyor olabilir. Sovyet toplumu Perestroyka kapsamında kendi sorunlarını, yirmi yıllik bir yaşam deneyimin biçimlendirdip içerik kazandırıldığı ölçüler ve kavramlar aracılığıyla tartışıyor; fakat aynı ölçü ve kavramların böylesi içerikten yoksun kullanımları sorunu anlama çalısan "dişardakiler", ister istemez muhtevanın da "dişında" kahyorlar. Perestroyka'nın ifade etiği kapsam, en azından şimdilik, Marksist formasyonu olmayan düşünmenin de, dogmatik Marksist düşünmenin de kavrayış sınırlarını aşan bir düzlemede, yani gerçegin düzleminde şekilleniyor. Gerçeğe yakın yorumlar yapabilemek için aslında sadık düşünmek bunun için gerekli oluyor. Perestroyka'yı yanlış, eksik veya çarpitarak yansitan yorumların hemen tamamının, esasen Sovyetler Birliği ve real sosyalizm gerçegini hiçbir zaman anlayıp kabullenmemiş olanlardan gelmesi bir rastlantı olamaz.

Sorunu salt bir demokrasi sorunuymuş gibi düşünmek hem doğru, hem de yanlış olabilir. En yetkin demokrasinin sosyalizm olduğu ve sosyalizmin de en yetkin demokrasi olmak zorunda bulunduğu anlamında Perestroyka bir demokrasi sorunu olarak anlaşılabilir. "Sosyalizmin eksik yanı demokrasiydi, Perestroyka bu eksigin giderilmesidir" anlamında Perestroyka hiç mi hiç demokrasi sorununa benzemiyor. Başka bir anlatımla, Perestroyka "sosyalizmin demokratikleştirilmesi" olmayıp, sosyalizmin doğasında varolan demokrasinin açığa çıkması için

gerekli koşullarını hazırlamasına benzıyor.

Perestroyka'yı tartışıırken ister istemez demokrasi, pluralizm, birey, özgürlük, insan hakları, hukuk vb. gibi çok cinsiyetli kavramları kullanmak zorunda kahyoruz. Bu kavramların içeriğini açıkça belirlemek, örneğin; Perestroyka'nın kapsamı içindeki demokrasi ile Batı düşüncesinin teorik ısrarı olan demokrasiyi, sadece "kedi-köpek" benzeşmezi içinde olmalarından dolayı değil, biri ötekinin ters dönüştürülmüş içeriği olmasından dolayı da değil, biri ötekinin dışlayan tarihsel kategoriler olmalarından dolayı aynı kefe'de tartılamayacaklarını peşinen kabullenmek durumundayız. Bu gerekli ayırım, sosyalizm inanmasına toz kondurmamak için değil, gerçeğe daha yakın olmak için yapıfusa anlamlı olabilir. Bu ayırmının yapılmadığı durumda, "Perestroyka sosyalizmi demokratikleştiriyor" gibi hiçbir diyaloglu bulanmayan, mantıksal bakımdan da içgeli duran bilim ve gerçek dışı sonuçlara varlıyor. Bu ayırmayı yapıldığında ise ortaya yasayan sosyalizmin radikal eleştirisi çıkarıyor. Perestroyka işte bu radikal eleştirinin de kendisidir. Özü saklıda kalmış gerçek sosyalizmin açığa çekamadığını, bu yüzden reel sosyalizmin gerçek sosyalizm olmadığını Perestroyka söylekerken, olayı "demokratlaşma" olarak anlayanlardan "dilimiz dönüp de söyleyememiştim" veya "biz zaten öteden beri söyleyiyorduk" gibi antisöz hayretler yükselmektedir. Perestroyka, reel sosyalizmin gerçek sosyalizme gelişmesinin önündeki engelleri ortadan kaldırımı onörüyor ise bu durumun bilimsel açıklama, dışardan ithal edilmiş bir demokrasi düşünmenin varsayılmamasına ihtiyac göstermiyor.

Perestroyka'nın yahn bir demokratikleşmeye indirgenmeyeceğini, dile getirdiği kendini eleştirisinin derinliğinden de anlamak mümkünür. Ortada, demokrasiyi de, onun inkarını da, imkanlarını ve engellerini de aynı anda içeren bir bütünsellik var. Dünyanın en kültür, en eğitilmiş toplumu, bu gelişimiğinin tezahürü olan kültür kastlaşmalarını, aydınlar ditzeyinde londalaşmaları umak ya da örneğin ekonomisini çağın gereklere göre yeniden realize etmek zorundayken emekçiler bizzat kendi eliyle sağladığı sosyal güvencelerin direnciyle karşılaşmak durumundadır. O kadar ki hatta, Perestroyka, şart koştuğu açılımın öndeki engellerin özetini durumındaki siyasi iktidarları ve partiyi, aynı zamanda bu açılımın öncüsü olarak ilan etmektedir. Yani ortada, dinamigi kendinde ve kendisi, engeli de kendinde ve kendisi olan özgür bir tarihsel durus biçimi var.

Sosyalizm, aynı zamanda en yetkin, temsili veya doğrudan biçimleriyle en gelişkin demokrasi olduğunu başlangıçta ortaya koymuş, demokratik ve sosyal devrim niteliklerini içine bulunduran bir devrim sonucu gerçekleşmiş. Varsayımlarından biri olan demokrasi gelişmeden kaldıysa, bunu sadece Sovyet toplumunun değil, bütün bir dünya gerçeginin toplumu olarak anlamak eğilimindeyim. Sosyalist demokrasi olarak örgütlenenlerde çok daha ileri bir tarihsel rol oynamaları mümkünken, Sovyet top-

Parti, yönetici rolünü
yerine getirmenin biçimini
değiştirmek istiyor.
Kendini devletten
ayırdetmeyi, devletin
fonksiyonlarından uzak
durmayı öngörüyor.

lumunun taşıdığı dinamikler, ancak sınırlı bir rol oynayabildiler, çoğunlukla da atıl kaldılar. Gerçek bu yaklaşım "Stalin faktörü"nu arkalaşır. Ne ki, Perestroyka da bugün, kendi gerçekliğinin evrensel bağımlılık yanını tarif etmeden kendini tarif edemeyeceğini biliyor. Sovyet toplumunda sosyalizmin güclerini özgürleştirmek, sosyalizmin evrensel dinamiklerini yükseltmek bakımından da gereklidir. Bu anlamda Perestroyka pek tabii olarak sosyalizmin uluslararası varlığı adına gerçekleşiyor ve bu nedenle, umudu sosyalizmde olan herkes kendi iddiasını ve olanaklarını Perestroyka'da bulmak istiyor. Evrensel bir kapsam ifade eden her şey gibi Perestroyka da, dünyanın bugünkü gerçekliğini hesaba katan ve bu gerçekliğin sosyalizme yüklediği görevlerle sunduğu olanakları birlikte değerlendiren bir perspektif olarak oluşuyor. Bu da, Perestroyka'ya duyulan ilginin nitelikini ve derecesini, kazanılmış olan dünya görüşüne göre farklı düzeylerde belirliyor.

Sosyalist demokrasının real sosyalizm vakasındaki engellerini 19. Parti Konferansı birkaç genel başlık altında dile getirdi. Sosyalizmin değil Sovyet toplumunun demokratikleştirilmesi buna göre, partinin, devletin, ekonomik temelin ve son tahlilde bilincin demokratikleştirilmesi gibi boyutlar içeriyor. Gene 19. Parti Konferansı bu sürecin doğal öncüsü olarak partiyi belirliyor. Parti, süreçin hem engeli hem de öncüsü olarak, yetmiş yıllık real sosyalizm şartlarının olgunlaştırıldığı çelişkiye ifade ediyor. Bu çelişki netlik kazanmadıkça Perestroyka'ya ilişkin hiç bir detay yerli yerine oturmuyor. Örneğin 19. Parti Konferansı'nda Gorbaçov'un daha yetkin ve yetkilili bir parlamento önermesini "parti dışında ikinci bir güç odağı yaratmak" girişimi olarak yorumlayanlar az değildi. Bu elbette yanlış ve bir ucundan çekildiğinde, Mao'nun kültür devrimindeki çıkış noktasına götürmen bir yorumdur. Halbuki öneri Perestroyka'nın içerdığı siyaset reformlarının özünü ifade eden bir ihtiyatla, partinin "denetlenemez bir iktidar gücü" olması durumuna son verme ihtiyacından kaynaklanıyordu. Çinkü, Sovyet siyasi sisteminin geldiği noktada devlet uygulamaının fili salhi ve sorumlusuyken, sorumsuz bir siyaset karar kademesini emrine girmiştir. Böyle bir işleyiş, siyasi yöneticilerin ve partinin iyi niyetinden ve olgunluğundan soyutlayarak düşündürüdü, her şeye karar verebilen ve hiçbir şeyden sorumlu olmayan bir siyasi iktidarın varlığını ulaşıyorsunuz. Halbuki bu soyutlama düzeyinde açıkça görülür ki, demokrasi ancak, birinin varlık şartı ötekine bağlı ve birinin varlığı, ötekisinin varlığını ve haklılığını gerektiren ve açıklayan fonksiyonların karşılıklı durdukları bir bütünselliğe ihtiyaç gösterir.

Bu durum, elbette teori tarafından öngördüğü için gerçekleşmemiştir. Devrimci青年 pratiğinin ürettiği, başlangıçtaki Sovyet demokrasisi de bugünkü durumu varsayıyordu. Başlangıç için hep bilinir ve söylenilir, bütün insanların Özlemi ifade eden, temsilci ve doğrudan demokrasinin en gelişkin örneklerini içeren bir sosyalist demokrasi olmuştu ilk adım. Hemen her sosyal devrimde böyle bir demokrasiye kapı açılır, ama sürekli açık kalamaz. Sorun, bu açılan kapıdan, tarihsel birikimin de kazandığı yetenekler ölçüsünde ve toplumca kurulmasarak girebilmektedir. Toplumun bu yetenekte olup olmadığı belirleyicidir ama, toplumun siyasi öncüsünün yapabileceği seyler azami ölçü-

▲ Gorbaçov. Arkasında yetmiş yıla歧ionmış olanüstü kazanımları ve bunları korumaya kararlı Sovyet insanı var.

de yerine getirmesi koşuluydu. Bu anlamba tek parti olarak Komünist Partisi'nin yönetici rolünün tarihi, Sovyet toplumundaki demokrasının de tarihi olmustur.

Bunun bu ilk nedeni olmalı değil midir? Süphesiz hem "Stalin faktöründe" açıklama getiren, kendisi de "Stalin faktörü" tarafından açıklanabilen bir ilk neden mevcuttur. Verili objektif bir durumun yönetim ilişkisi, sürekli tekrar olunan bir ilişki olarak zamanla objektif temelinden bağımsız bir kendinde varlık tarzı edinebilir. Bu durum hem yernerme ilişkisinin gelişip olgunlaşmasını önlüyor gibi, hem de objesinin gelişmesini engelleyip kendi düzeyine bağlı, kılabilir. "Politikanın belirleyici güç olması" anlamında Sovyet demokrasisinin ve Sovyet toplumunun olumlu-olumsuz bütün yönlerini partinin yönetici politik rolü içinde irdeleyip bulan Perestroyka düşüncesi, bu isabetli yönteminden ötürü de mutlak başarılı olacağı benzemektedir.

Komünist Partisi, devrimin ilk birkaç yılından sonra dönemde boyunca ölkeden siyaset bütünü dinamiklerini bünyesinde toplayan tek parti olmuştur. Gerçek bir dinamiklerin aynı hizmet içindeki çelişki ve çatışmaları sonucu gene sosyalist devrimini doğrular nitelikte çözümlemiştir; ama aynı zamanda, dünyannın o günkü objektif şart-

ların sosyalizm üzerindeki etkileriyle birleşip özgün bir verili durum yaratmış, bu bir dönemin verili durumu bütün dönemlere dönüşüp kalmıştır. Böyle bir gelişmeyi ne teori öngörmüştür ne de Sovyet toplumunun yasaları ve anayasası. Başka bir ifadeyle, parti "denetlenemez bir iktidar gücü" konumunu "yasa dışı" olarak ama aynı zamanda hiçbir "yasa ihlali"nde bulunmadan elde etmiştir. O halde bugün hazırlayan bir eski verili durum, örneğin her şeyin komünistlerin cansiperane savunmasına ve sınırsız sahipolmesine bağlı olduğu, olumlu ve isabetli her kararın, cesur bir insiyatifin komünistlerden beklendiği ve esasen de onlardan geldiği, bilinen bir ilk durum söz konusudur. "Yolaşarak" kalan, (kalmak zaten tek başına yolaşmak) partiyi erisilmez ve dokumulamaz kılan bu "yasa dışı" özgürlük konumu içinde ise söylemeyecek kadar çok gerçekten yasa dışı sevilen gerçekleştirmiştir.

Toplumsal hiyerarşide böyle normal dışı bir yere oturan partinin demokrasının gelişip olgunlaşmasını zorlaştırmaktan başka, kendi içindeki demokratik geleneği sürdürmesi beklenemez. İç demokrasisi olmayan ama içeriği çok zengin olmak gereken bir bliitülüğün tek tek bütün öğeleri, kendinde bulunmayan bir iradein uzantısına dönüşerek özgün fizyonomilerini kaybetmek durumuna düşerler. Perestroyka düşüncesi, öngördüğü sinyal reformlara partiden başlamayı, partinin kendini yenileyebilmesini bu tarihsel açılımın önsünü olarak saptamayı herhalde bu tespite dayandırıyor. Partinin kendini denetleyemez konumu en hayatı fonksiyonunu kaybetmesi idi ve en başta bu fonksiyonu yeniden kazanması isteniyor.

Parti, devlet hiyerarşisinde "son merci" gibi gözüken bugünkü yerini terketmeyi istemekle, yönetici rolünden vazgeçmeyi mi istemiş oluyor? Ya da Perestroyka'da partinin yönetici rolini başkallarıyla paylaşmak gibi bir öngördür de mi var? Sanırınum buna "hayır" diye cevap vermemiz gerekiyor. Öyle anlaşılıyor ki, parti yönetici rolünü yerine getirmenin biçimini değiştirmek istiyor. Kendini devletten ayırdetmeyi, devletin fonksiyonlarından uzak durmayı öngörmek salt bir biçim değişikliği anlamına da alımmamalı. Değişen bu biçimle birlikte doğrudan demokratise yaklaşılan bir taban demokrasisine ve bu taban demokrasisinin biçim vereceği temsili kurumlar sentezine ve bu yoldan oluşan bir devlet hiyerarşisine ulaşmak istenmektedir. Böyle bir demokratik yapılmada partinin "yeri" elbette bulunmayacaktır. Parti iradesini beyan ettiği bir "yere" sahip olmayacağı, dolayısıyla da iradesini kaybetmem olacak. Ama, kaybettiği bu iradesini yığınlarla içinden sürüp gelmiş ve böylece aynı zamanda onları iradesine dönüştürmiş bir irade olarak yeniden elde etmeye çalışacaktır. Böyle bir perspektifi ancak kendine güvendiği kadar, halkın politik olgunluğuna da güvenen, daha doğrusu sosyalist teoriye ve insana güvenen bir parti benimseyebilir. Sovyet toplumunda böyle bir perspektifin "riski" de yoktur; çünkü her şeye rağmen, yetmiş yıla歧ionmış olagânî kazanımları ve bu kazanımları korumaya kararlı bir Sovyet insanı vardır.

"Perestroyka"!... sözükteki yerinden canlanıp çıkan ve INSAN'ın günümüzdeki en soylu çağasının ifadesini üstlenen bu "sihirli" kavram, demokrasi vb. gibi özgürlüğün sınırlı biçimlerine indirgenmeden, özgürlüğün bizatîli kendisi olarak anlaşılması ki, doğru anlaşılmış olsun...

Ben simdi Perestroyka'nın demokrasile ilişkisini böyle anlayabiliyor, kendimi böyle ikna edebiliyorum. ■

Sovyet toplumunda sosyalizmin güçlerini özgürleştirmek, sosyalizmin evrensel dinamiklerini yükseltmek bakımından da gereklidir.

SBKP 19. Ulusal Parti Konferansı

KAHRAMAN, "GLASNOST" TU

Herkesin kişisel çıkarlarını etkilemediği, hayatı meselesi haline gelmediği sürece reformlar istenilen sonuca ulaşmayacaktır.

Haziran ayı sonunda dört gün süreyle toplunan SBKP 19. Ulusal Parti Konferansı, dünya kamuoyuna Sovyetler Birliği'nde yer almaktan gelenekleri biraz daha etrafıca kavrama olanağı verdi. Toplam 4991 delegenin katıldığı konferans radyo ve televizyon aracılığıyla yalnızca ulkede değil, tüm dünyada da ilgiyle izlendi. Konferans ilkın SBKP MK 1985 Nisan Plenumu ve ardından 27. Parti Kongresi'nde formülle edilen yeniden yapılanma stratejisinden ilk sonuçları kapsamlı biçimde tartışı, bir bakıma üç yıllık perestroika içraatının bir ilk bilançosu çıkarıldı demek mümkün.

Aşında, hakim olan tartışma atmosferi ve sonuçları itibarıyle konferanın kendisi, perestroikanın gözle gorilir, elle tutulur bir yansımasydı. Gorbaçov'un deyişiyle "konferanın kahramanlarından birisi", belki de en önemli glasnosttu.

Konferansın esasen iki soruya cevap vermesi bekleniyordu: Perestroikanın ilk sonuçları nelerdir ve süreci daha güçlü, geriye dönüsüz kılmak için ne yapılmalıdır? Buna karşılık cevabı ağırlıklı olarak sosyo-ekonomik alanda radikal bir değişim ongören ekonomik reform, ikincisini ise siyasi reformla bağlantılı ele alındı. Ekonomik reformun ilk sonuçlarını değerlendirmede olsun, siyasi reform gereğini vurgulamada olsun. Parti'nin Sovyet toplumunun yönlendirici ve örgütleyici gücü olarak rolünün, siyasi öncü rolünün perestroika koşullarında nasıl gerçekleştirileceğini gerekçi hep gündeme geldi.

Ekonominin改革un ilk sonuçları

Ekonominin改革un henüz ilk dönüsümlelerinin gerçekleşmekte olduğu mevcut aşama "durağanlık sonucunda bir kriz durumuna dönümme tehlikesi gösteren eğilimlerin büyümesini engelledik, bu eğilimleri tersine çevirebildik ve kesintisiz iterlemenin belirli onşartlarını yaratılabildik" şeklinde belirliyor. Bu alanda, siyasi soruların özellikle de çok maddeleri başta olmak üzere mal ve hizmetlerin nicelek ve nitelik olarak talebin gerisinde kalması gibi yakıcı sorunların altı çiziliyor. Ekonomik reform konusunda kaydedilen olumlu değişikliklere rağmen,

men, henüz temelden bir değişmeden söz edilemeyeceği ve düşünüldenden fazla zorluklarla karşılaşıldığı ortak bir saptama

Ekonominin改革un yapısal değişiklik yalnızca bir işletmecilik sisteminde daha verimli bir diğerine geçiş öngörmekten ibaret değil. Üretici güçlerde ve tıretim ilişkilerinde toplumun bugünkü ihtiyacına cevap verecek köklü bir değişiklik yapılması söz konusu. Ekonomik reform toplumsal mülkiyetin avantajlarını çalışmalarını kişi olarak çıkarlarıyla gerçek anlamda bağdaştırmayı; uzun vadeli stratejik hedefleri halkın temel hayatı ihtiyaçlarının azami ölçüde tatminini olanağı ile tam olarak birleştirmeyi gündeme getiriyor. Konferanın tarihimalar, bizzat pratikten yola çıkan örneklerle, meselenin enine boyuna irdelemesini getirdi. Perestroikanın odağındaki faktör - insan faktörünü - hakekete getirmeye en sonuç alıcı yol ve araçların araştırılması bulunuşu ve hele hayatı geçirilmesi ile ilgili zorluklara işaret edildi. Bu zorluklardan en başta gelen birisi "zihniyet değişikliği"nın henüz yeterince yaygın ve derinlemesine gerçekleşmemesi olası şeklinde tehdit ediliyor. Örneğin, "herkese emeğine göre" ilkesinin ihali demek olan ücret eşitlilik zihniyetinin hâlâ süren sosyal, psikolojik ve ekonomik etkilerinden söz ederken Gorbaçov "kapadan kovalyorum, bıcadan giriyorum" diyordu. "Ya da aynı doğal ve ekonomik koşullara sahip iki bolgenin tarihim üremesinde gösterdiği farklılığın nedenleri yine yaklaşım tarzi ve ele alış zihniyetinde somutlamıyor.

Çalışma kollektiflerinin, tek tek çalışanların emeklerinin ürünlerine olan doğrudan ilgilerinin güçlendirilmesi, meselenin çekici halkası olarak şekilleniyor. Bu doğrultuda ekonomik reformun öngördüğü üzere, işletmelerde kâr-zarar muhasebesi ve kendini finansman yöntemine geçilmesi, üretimin artışında "plan baskı"nın yerini ekonomik manivela ve teşviklerin alması, çalışmanın daha iyi örgütlenmesi ve teşvikinde gesilli sözleşme biçimlerinin daha geniş kullanılması, kooperatifçilikin teşviki, günlük çalışmanın önündeki bürokratik engellerin timde kaldırılması ve özellikle de sosyal alana öncelik verilmesi vb. önlemlerin daha sırasıyla pratige aktarılması gereği ilk üç yılın getirdiği sonuçlarından, bütün bunların fiyat reformundan diticilerin ilişkilerine, kaynak tasarrufundan bilimsel-teknikçilik yarınmeye uzanan bir dizi içege değişikliklerde tamamlanması gerekiyor.

Ekonominin改革un başarısı üretim yapısının timde demokratikleşmesi ve reorganizasyonunda yatırıyor. Başarının öngörülen parti ise, bir anlamda konular hedefin zorluğunu belirliyor: "Herkesin kişisel çıkarlarını etkilemediği, hayatı meselesi haline gelmediği sürece reform istenilen sonuca ulaşmayıegratoraktır". Ekonomik reformun geleceği açısından önemli bir adım, 1989 başında maddi üretimde bulunan tüm işletmelerin yeni bir yönetim yöntemine - maliyet muhasebesi ve kendini finansman - geçirilmesi olacak.

Siyasi yapıda reform

Toplumun sosyo-politik hayatının demokratikleşmesi ve siyasi yapıda kapsamlı bir reformun gerçekleştirilmesi, Konferansta "perestroikayı geriye dönüsüz kılmanın temel güvencesi" olarak nitelendi. Gorbaçov'un konferans açılışında sunduğu raporda şu tespit dikkat çekiciydi: "Lenin'in sosyalist devlet konusunda, kelimenin tam anlamıyla devlet olmayan" devlet ya da hatta giderek toplumsal özyönetime dönüşen "yarı-devlet" şeklindeki ünlü tanımını hatırlayalım. Ne yazık ki, Lenin'in ölümünden sonra teoride - ve bu yuzden pratikte de - hakim olan yaklaşımı, devleti terimi "tam", yani eski anlamında ele alan bir yaklaşım oldu. Devlet düzenlemeleri toplumsal faaliyetin fazlasıyla geniş bir alamna yayıldı". Aşırı merkeziyetçilik, devlet

**Hayli derine kök salmış
kayıtsızlığı ortadan
kaldırmanın ve çalışanların
sosyal ve siyasi faaliyetine
güçlü bir ivme
kazandırmanın yegane
yolu demokratikleşme ve
glasnosttan geçiyor.**

▼ Bir tartışma atmosferi.
Konferanın kendisi
perestroikanın gözle
görünür bir yansımasydı.

organlarının bürokratikleşmesi, halkın sosyal ve siyasi yaratıcılığının engelenmesi, toplumun "tek-seçenek ve statik düşüncen"ye alışır olmasına bu durumun sonuçları arasında belirtiliyor. Ancak siyasi reformda üzerinde özellikle durulan iki sonuctan daha söz etmek gerekiyor: Birincisi, insanların düşüncesini hâlî etkilemeye olan basite indirgenmiş, gelişmesi eksik kalmış bir sosyalist hükümet imajının ortaya çıkması ve iktidarı halkın siyasi faaliyeti ile değil yürütme organları ile özdeşleştir olması; ikincisi ise mevcut siyasi sistemin toplumsal hayatı yasa çerçevesinde değil, esasen yırtılmışın irâdi direktif ve talimatları doğrultusunda örgütlemeye yönelik olması. Sonuç olarak odenen ağır bedel söyle belirtiliyor: "Kayıtsızlık, halkın sosyal faaliyetinde azalma, çalışan insanın toplumsal mülkiyete ve yönetimine yabancılığası". İşte, "eger gerçekleşmezse perestroykanın öntümze getirdiği görevlerin üstesinden gelemeyez" denilen siyasi reform bu sonucu aşmaya yönelik olarak gündeme geliyor.

Milyonlarca insan ülke ve toplum hayatının her alanda yönetimine gerçek anlamda çekmek ve sosyalist yasallığı tam olarak oluşturmak üzere soso-politik yeniden yapılanma süreçlerinin başarısı aynı "sihirli formül" de görülmüştür: **Glasnost ve demokratizasya**. "Hayli derine kök salmış kayıtsızlığı ortadan kaldırmanın ve çalışanların sosyal ve siyasi faaliyetine gücü bir ivme kazandırmının yegane yolu demokratikleşme ve glasnosttan geçiyor. Sosyalizmin insanı hedeflerine ulaşmak ancak çalışanların toplum hayatının bütün işlerine bilinci ve istekli katılımı ile mümkün. Toplumumuzun daha fazla demokratikleşmesi politikası sosyalist yasallığın güçlendirilmesi konusunda sürekli çabayı gerektiriyor". Siyasi yapıya toplumun bundan sonrası gelişmesine cevap verecek yeni bir içerik ve dinamizmin niteliği olarak yeni unsurların katılmaması öngörel reforma "yle" yaklaşılıyor.

Atılan adımlar, ahnân önlemler bu yaklaşımın somutlamayı, devletin yuritâşlarına karşı sorumluluğunu altına çeken hukuk reformu böyle bir adımı oluşturuyor.

Günün ihtiyaçına cevap verecek siyasi yapının pratikte oluşumu için öngörülen yeniden düzenlenmenin kapsam ve boyutları hâlî biraz daha kavramaya şu örnek yardımçı olabilir: Halihazırda işleyiş içerisinde ülkeydeki yetişkin nüfusun üçte biri seçime oluşan hükümet ya da hükümet dışı organlarda görev yapıyor. Bu türden kurum ve organların sayısı artırıldıça, seçime gelmiş dahi olsalar bu organlarla devletlerin ülke ve toplum hayatının yönetimine gerçek katılım o ölçüde azalma, bulunuyor. Bir de bunun yanı sıra türlerinde hassaslaşan kadro ve personel istihdamından söz etmek gerekiyor. Devlet cihazı ve diğer kamu organlarında bu kadroların seçimle işbirliğine gelen organlara tam olarak tabi olmaları, diğer yandan da etkili, uzman, yetimi dolduran kişilerden olması gereklî özellikle vurgulanıyor. Basılanın yeniden yapılması uygulamaları ile birlikte merkez ve cumhuriyetler düzeyinde çok sayıda başkanlık, daire ve organ lağvediliyor. Merkezi düzeye bu cihazlarda çalışan personel sayısının % 40, cumhuriyetler düzeyinde yarı yarıya, otonom cumhuriyet, bölge ve yörülerde ise üçte bir azaltılmas gerekecek.

Bir diğer devîsi, fonksiyon ve yetkilerin yeniden dağıtımını, merkeziyetçilikle ademi merkeziyetçiliğin en uygun bilesini ve atılan her adımın demokratikleşmenin alâbîdigine güçlendirilmesi, yani "siyasi bânyemizin beynine ve yüreğine giden kana hâbîr şekilde engel olmadan, siyasi-ekonomik sistemimizin tüm kılcal damalarına hayat verecek taze kanla doldurmak" gerekiyor.

Siyasi reformun çeşitli veceleri bulunuyor. Bunlardan ikisi özellikle belirleyici nitelik taşıyor. Birincisi, Parti ve devlet organlarının görevlerinin kesin biçimde ayrıntılanması; diğeri ise Halk Temsilcileri Sovyetlerinin işlev ve yetkililerinin tam olarak restorasyonu ve güçlendirilmesi. Parti ve devlet işleyişi konusunda meydana gelen deformasyonlar, organların fonksiyon, görev ve yetki karmaşıklığı giderilecek, Sovyetler'in hâlî iktidarı temsil eden organlar, hem de kitle örgütleri olarak devlet ve özyönetim ilkelerini organik olarak bütynesinde birleştirdigine ve engin bir demokratik potansiyel taşıdığına tek-rar dikkat çekiliyor. Her dizeydeki Sovyetlerin yetkisi kapsamlındaki sorunların çözümüne merkezi iktidar ve yönetim organlarının müdaâlesi önemlidir, Sovyetlerin çalışmalarını yetkilileştirerek zemin ve koşullar yaratılacak. Konferansta bu doğrultuda benimsenen önlemler arasında yerel Sovyetlerin maddi ve mali imkânlarının genişletilmesi, oturum süresinin uzatılması, görev süresinin sınırlanılması (beş yıl ve en fazla iki dönem olarak), faaliyetlerinde kamuya açılık ve glasnostun en üst düzeyde genişletilmesi bulunuyor.

19. Konferans'ta tartışmaların ardından söyle bir siyasi şekillenme ortaya çıktı: Tüm Sovyetler'de yöneticiler gizi oyla seçilecek. Konferans herhangi bir düzeydeki Sovyetin başkanlığının oradaki Parti komitesinin birinci sekreterinin adayı gösterilmesi tavsiyesinde bulunuyor. Böyle bir önerimin parti ve devlet organlarının ayrıntılaması hedefine uygun olup olmadığı tartışıldı. Sonuç olarak bu formül Sovyetlerin halk temsilcisi organlar olarak rolünün Parti'nin prestijî desteklenmesi doğrultusunda pratikte en makul yol olarak benimsendi. Adaylığın destek görmesi parti sekreterinin komünistlerden gördüğü onayın halk temsilcilerince de uygun bulunuşan anlamını taşıyacak. Böyle bir adaylık gizli oylama sonucu temsilcilerden destek görümediği takdirde, Parti komitesi bundan gerken sonuçları çıkarmaya çağrılmıştır. Bunların yanı sıra, Sovyetlerin yürütme organları karşısına gerçek anlamda üstünüğü de çeşitli önlemlerle sağlanıyor.

Yerel Sovyetlere yetkisi dahilinde devlet, ekonomi, sosyal ve kültürel hayatın istisnasız tüm özgür sorunlarını görüşmeyi ve karara bağlama yetkisi tam olarak tanınırken, üst düzeyde yeni bir organ oluşturuluyor: Halk Temsilcileri Kongresi. En yüksek devlet iktidarı organı olacak Halk Temsilcileri Kongresi bölgeler ve ulusal bölgelerden gelen temsilcilerin yanı sıra, Parti'den ve Komsomol, sendika, kadın, akademisyen, sanatçı, emekçi örgütlerinden seçilecek gelen temsilcilerden beş yıllık bir görev süresi için olusacak. (Siyasi reform, toplumun farklı kesimlerini temsil eden bu örgütlerde Sovyet siyasi sistemini temel bir bileşeni olarak bakıyor). Yilda bir kez toplanacak Halk Temsilcileri Kongresi (muhitemelen 2250 kişi) önemli anayasal, politik ve soso-ekonomik sorunları görüşecek. Kongre kendi üyeleri arasındaki daha az sayıda temsilci olusan iki meclisi SSCB Yüksek Sovyet'i ve ayrıca gizli oyla Yüksek Sovyet'in yöneticilerini belirleyecek. Kongre'ye karşı sorumlu olacak Yüksek Sovyet, yasama, idare ve

denetleme konularını görüşüp karar verecek, kendisine tabi organlarla, daha alt düzeydeki Sovyetlerin faaliyetlerinde yönlendirici olacak. Ayrıntılı bir takvimin Merkez Komite'nin Temmuz 1988 Plenumu'nda görüşüleceği belirtilirken, Halk Temsilcileri seçimlerinin Nisan 1989'da tüm ülke çapında yapılması bekleniyor. Siyasi reform SSCB Anayasası'nda, birlîk cumhuriyetleri ve otonom cumhuriyetlerin anayasalarında ve SBKP Tüzüğü'nde değişiklikler yapılması gündemde getiriliyor.

Partinin öncü rolü

Perestroika koşullarında Parti'nin öncü rolü, her somut olayın tartışılmastyyla bağlılı olarak gündeme geliyor. Konferans'taki rapor ve konuşmalar şu noktaları bir kez daha öne çıkar: Parti'nin siyasi öncü olarak rolünün zayıflaması değil, tam tersine bütün manivelaların kullanılarak güçlendirilmesi söz konusudur; Bu manivelaların en başta geleni ise 20 milyon Parti üyesidir. Her seyde olduğu gibi demokrasi konusunda da parti örnek teşkil etmelidir.

Somut olarak söylemek istedim: Artık Parti organlarının Sovyetlerin ya da diğer devlet organlarının yerini alması; rutin ekonomik-iâdi işleri üstlenmesi; sendikalara, Komsomol'a ve diğer toplumsal örgütlerde dayatmacı bir yaklaşım da bulunulması vb. söz konusu olmamalıdır. Geçmiş yıllarda bu türden tutum ve yaklaşımlar Parti'nin en temel görevlerini yerine getirmesini olumsuz yönde etkilemiş, politik ve ideolojik etkisinin zayıflamasına neden olmuş, toplumsal gelişmenin sorunlarını keskinleştirmiştir. Leninist Parti önderliği ilkelerinin ihâli olunmuş bundan böyle tümüyle bertaraf etmek tâcere siyasi mekanizma ve gîvenceleri yaratılmıştır. Parti toplum hayatının her alanında öncülüğünü komünistlerin bir bütün olarak ve tek tek performanslarıyla gerçekleştirmelidir. Bu konferansın Parti yaşamaya deðin en önemli belirlemelerinden birisi, her komünistin kayıtsız şartsız şahsi sorumluluğunu altına almaması, çalıştığı yerdeki sosyal-politik performansı, perestroyka ve bulunduğu kollektifin faaliyetine kişisel katkı konusunda bu sorumluluğu yine getirip getirmeyi etkili ve sistemli biçimde denetleneceğidi.

Konferans, 27. Kongre ve sonraki MK Plenûmlarında ele alınan parti için demokrasının geliştirilmesi ve parti yaşamının yetkinleştirilmesi üzerine tartışmaları daha ileriye götürdü,ureka gördüğü bazı önlemleri de karara bağladı. Örneğin SBKP MK dahil tüm Parti komitelerinin tîye ve sekreterlerinin seçiminde partinin iradesini tam anlamıyla yansıtacak çok katılımlı bir adaylık, tartışma ve gizli oylama sistemi benimsendi. Seçimle gelen organlarda standart görev siresi (beş yıl) belirlendi ve kural olarak en çok iki dönem seçilebilme sınırı getirildi, İki seçim dönemi arasında parti konferanslarının toplanması da kabul edildi.

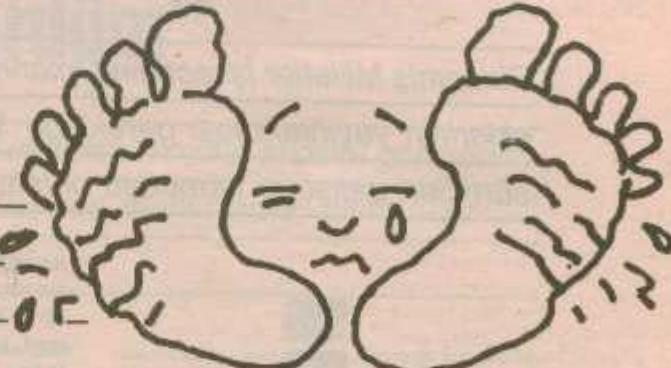
Gorbacov'un kapamış konuşmasında da bellitligi tâcere, demokratikleşme, açıklık ve Parti komitelerinin fonksiyonlarındaki değişiklik koşullarında Parti'nin otoritesini ciddi bir sınav bekliyor.

Perestroyka temel sorunları, Parti ve toplum hayatının demokratikleştirilmesi, bütün bupular Konferans'ta yine aynı soruya bağlandı: Sosyalizmin insanı tabiatını mümkün olan en tam biçimde nasıl ortaya çıkarabiliz, ona en ileri sosyal örgütlenme biçimlerini kazandırmak için neler yapmalyız? Perestroyka'nın yalnızca Sovyet toplumunu ilgilendirmediği açık.

Sosyalizmin insanı hedeflerine ulaşmak ancak çalışanların toplum hayatının bütün işlerine bilinci ve istekli katılımı ile mümkün. Toplumun demokratikleşmesi politikası sosyalist yasallığın güçlendirilmesi konusunda sürekli çabaları gerektiriyor.

Tutsak özgürlerimiz ve işkence

Yok, işkenceleri asla Tanrı yaratmadı! İşkenceli mahlüküne despotlar, zalimler ve korkaklar yarattı.

13 yaşındaki ortaokul öğrencisi Özgür Cem Taş, hem sınıfını geçmeye çalışmakta hem de yaşamını sağlamak için dükkanında çalışmaktadır... Dinlence Özgürler için değil. Gerçek o babasının dükkanında çalışıyorum ama...

Özgür, nice akranları gibi balık tutamaz; püfö püfö esen kırarda yürüyemez, serin sularda yüzermez, birçok yaşıtan gibi bilgisini atırmak, görüşüne değişik boyutları kazandırmak üzere; tatil günlerinden yararlanılarak düzenlenen okul gezilerine, kamplara katılmaz, arkadaşlarıyla gülüp eğlenemez.

Özgür'ün renkli oyuncakları olamadı, geliştirici hobileri de olmayacak.

Hayal gücünü, istemlerini, düşüncelerini, özlemelerini, istahını, özgür iradesini kısıtlamasını, frenlemesini öğretti ona.

Sosyal adaletten yoksun bir düzende, emeğiyle yasanayananımızın çocuğan için, en gerçekçi en gerçek efülm de budur doğrusu.

Özgür, ona beşikten dayatıktanızla da kalmayacak, daha neler neler yaşayıp öğrenecektir...

Hayattaki tek amacını güçlü ve üstün olmaya indirebilseks, erektere ermek için her yolu geçerli olduğunu, püfö ve üstün olmanın paraya ve de zorbalığa dayalı bir aynalık olduğunu ona belletibliseks bu düzene ayak uydurabilir belki...

Kısacası sevgili Özgür'ümüzün sadece adında özgürülü... Eskilerin dayımıyle Özgür, 'ismiyle müsemma', yani adıyla adlandırılmasının değil...

Ö zgür'ümüzün 30.6.1988 gün ve 9636 sayılı raporunda, doktorlar diyorlar ki:

...sitta inorakapular bölgede ve lomber vertabrinin her iki yanında bant şeklinde kunt travmatik ekimoz alanları görülmüş, reçetezi düzenlenmiştir..."

Ö zgür kendisi diyor ki: "Beni Emniyet Müdürlüğü'nün 8. katına çırıp ellerimi, gözlerimi bağlayarak falakaya yatarlardı. 25 dakika kadar fala kada dövdüler. Daha sonra ellerimi çözüp askiya aldılar ve erkaklık organımı elektrik verdiler. Ben de dayımın ve çocukların nerede olduklarını söylememi istiyorlardı. Nerede olduklarını bilmemiştim için 'bilmeyorum' diyeordum. Beni bırakırken, sizin şikayet edeceğim dedim. Onlar da bana, 'Allah'a şikayet etsen ne yazar ölüm' dediler."

Diyarbakır Emniyet Müdürü Nejdet Menzir diyor ki:

"Araştıracıım. Böyle bir şey varsa gerekli işlemi yapacağım."

Umarız. Ummak isteriz ama umamıyoruz. Polisler haklı galiba... Allahumza şikayette yarar yok. 13 yaşında bir çocuğu askoya asacak, cinsel organına cereyan verecek, doktor raporuyla sabit eziyet edecek yaratıkları yaratandan şikayetçiiz bir kere!

Yok, işkenceleri asla Tanrı yaratmadı! İşkenceli mahlüküne despotlar, zalimler ve korkaklar yarattı. Onların egemen oldukları baskı rejimlerinin olverişli koşullarında, umursamazların kaygızılılığıyla pervasızca yayındalar.

Basmımların milliyetçi, geleneklerine saygılı, sol görüşten kaygılı kesimine gelince, en etkili kalemsörleri işkonesten söz edenlerin tümüne kuşkuyla bakıyor, olmazsa hain han adıyorlar.

Bu yakınmalan tek başlık altında özetleyiveriyorlar: "İşkence edebiyatı!"

Bu tür edebiyatın amacı da belirtiyorlar: Polisin onurunu, etkinliğini kırmak! İşkence sorumlularının yasalarla, yaptırımlarla cesaretlerini kırmak, onlara göre "ateşle oynamak"tır.

Oysa pek ağızlı ki, "ateşle oynayanlar" işkenceli görmezden gelenelebilir.

Rastlantı bu ya, 13 yaşındaki Özgür'ümüzün poliste ağır işkence gördüğü günderde, belki de aynı saatlerde, Evren, Washington Ulusal Basın Klübünde yaptığı konuşmada, ülkemizde var olan işkence konusunda kendisine yönelik bir sonyu yandırtarkan söyleyiş:

"Öğrenciye ve askere de dayak atmak yasaktır, ama insan yapısı ortada..."

Hayır efendim! İnsan yapısından kaynaklanmamış sorun, insan olma onuruna erişememiş olmaktan kaynaklanıyor...

Apaçık ortada olan bu:

'den de izlediğimiz konuşmasında T.C. Devleti'nin en yüksek makamını işgal eden kişi, olağan İslübüyla, ABD'li muhataplarının da kendisine hak vereceklerini sanarak, Türkiye'deki insan hakları ihlalleri konusunda bazı imzalar ve telkinlerde bulunmuştur. Demek istiyor ki, Türkiye'de, örneğin, işkencenin varoluğundan sözeden-

ler, başta ABD olmak üzere, ülkemizle Batılı dostlarımız arasındaki anlaşmazdan yarar uman bazı "mihenkler", o "mihenkler" dian güç alanlar veya o "mihenkler" a sempati duyanlardır.

Oysa, aynı konuşmada Evren'in savunu amacıyla verdiği bazı sayılar, işkence iddialarının safsata olarak nitelendirilemeyeceğini ve işkencenin yüksek sesle kinayip karşı çıkanları, işkence konusunu gündeme tutup mücadele verenleri, "mihenkler" ve "mihenkçililer" diye nitelenderek, yakıcı gerçeklerin üzerine kül serpilemeyeceğini gösteriyor:

Eğer ülkemizde işkencelerin görevlerinin gerekleri konusuna aşıri bir saygı ve hoşgörüyle yaklaşan, işkence suçularına 'karıncaya ezmeye' bir dikkatle eğilen, devlet görevlilerini koruyup kollayıcı yasalar ve adalet anlayışına karşın, 9337 güvenlik görevlisi, işkence yaptıkları savıyla mahkemeye verebilmislerse, ve bunlardan 5602'si hakkında davası açılmışsa, ve bunlardan 2294'ünün cezaya çarptırıldığı bir gerçek ise, ortada 'elemlere fiş, kem gözlere sig' İslübüyla geçirilemeyecek, devlet terörü deyimine denk düşen çok önemli bir suç ve ayıp var demektir.

Salon o "mihenkler" dediğiniz ve o "mihenkler" dan güç alıklarını iddia ettikleriniz tezviri, nıfakçı değil de ülkemizin gururunu, onurunu gözü gibi sakınanlar, T.C.'nin uydu durumuna düşmesini yadsıyanlar, insan haklarını gerçekten savunanlar, insanlık onuruna yılmaz bir karartılıkla sahip çikanlar olmasın!

13 yaşındaki Özgür Taş hem okulda hem de ailesine yardımcı olmak için, dükkanında çalışıyor...

Dinlence onun için değil ama işkence onun içindir...

İnsanlıktan nasibini alamayanlar yüzünden...

Bu insan haklarına saygıyla bağdaşacak bir durum değil.

Bu "insan tabiatı"nın kusurluluğu ile açıklanıp geçirebilecek bir durum değil. Tam tersine, gerçekten insan olanları içlerine asia sindiremeyecekleri, savunamayacakları, hakkında mazeret bayan edemeyeceleri bir durum bu...

TV TAV

İKİYÜZLÜLÜK VE İŞKENCE

Birleşmiş Milletler İşkencenin Önlenmesi Sözleşmesi'nin uygulanabilmesi için sözleşme ve eklerinin yayınlanması gerekiyor. Yapılması gereken, hukuksal olduğu kadar siyasal süreçleri çalıştırıp kamuoyu oluşturarak bunu sağlamaktır.

Işkencenin önlenmesine ilişkin uluslararası standartların göstergesi olan uluslararası insan hakları belgeleri ve bu alanda üretilen yargı kararları pratigi ile Türk hukuk duzenlemesi ve kararlar pratigi arasındaki çelişkilerde daha önce değinmiştim; (Bkz., Görüş, Nisan 1988; Gün, Nisan 1988, Mülkiyeliler Birliği Dergisi, Mayıs 1988).

Bu konudaki uyuşmuzluk ve çelişkileri sorgulayınca, bismimiz yarışan çeşitli haber ve yorumlarla, sorun içinden çıkmaz bir karmaşılığa dönmektedir.

Karmaşa, sorunun şu biçimde ortaya koynanından doğuyor: BM'in İşkencenin Önlenmesi Sözleşmesi Türk hükümetince imzalanan, Meclis'e onaylanan, Resmi Gazete'de yayımlanmış, anayasaya (md.90) uyarınca iç hukukta yasa devriini kazanmıştır. (Bu konu, biçimini için örnek olarak bkz., İlhan Selçuk, "İşkenceli Davalarda Yeni Durum", 16 / Haziran / 1988 tarihli Cumhuriyet)

Mahkemeler ise, bu sözleşmenin hükümlerini, baktıkları davalarda uygulamamakta direnmektedirler. Nitelik son olarak, 723 sayılı Ankara Dev-Yol davasında savunman Halit Çelenk, mahkemeye bir dilekçe vererek, BM Sözleşmesi'nin ve özellikle sözleşmenin 15. maddesinin yürürlüğe girip girmedğini sordu. (Bkz. Cumhuriyet, 20/Haziran/1988, sf:8)

Bu konudaki düzeltme ve açıklamalarını söyle ısrarlı olarak istemek isteyim;

Bir kez, teknik hukuk açısından soruna baktığında, sunuların saptanması gereklidir.

1) BM Sözleşmesinin onaylanması uygun bulunduğuna ilişkin yasa, 29/Nisan/1988 tarihinde Resmi Gazete'de (S:19799) yayımlanmıştır. Gerek doğrudan bu yasanın adından, gerekse 1961 ve 1982 TC anayasal düzenlemelerden açıkça anlaşılabileceği üzere, Türk yasama organının, bir uluslararası anlaşmayı onaylaması söz konusu değildir. Yaşamanın yetkisi, böyle bir anlaşmanın onaylanması

nin uygun bulunmasıdır; adı da, uygun bulma yasasıdır. Bu nedenle de, bir ağız alışkanlığı ve kolaycılıkla, "...meclis onayladı" denmesi, belki basit görünenmiş, ama ciddi bir hatadır.

2) Gelelim, daha temelli bir tartışma noktasına: Sözleşmenin yasa hükümlü kazandı mı, kazanmadı mı?

Gerçekten de, sözleşmenin onaylanması uygun bulunduğuna ilişkin yasa Resmi Gazete'de yayımlanmıştır. Bu kadar ile düşündürse, Türk hukuk düzenindeki yasaşurma sürecine uygun olduğu sonucuna varılabilir.

Ne var ki, ortada birince farklı yaklaşım var. Sözde geçen yasa, üç maddelikdir. Madde 1'e göre, Türkiye tarafından 25/Ocak/1988 tarihinde New York'ta imzalanan BM... Sözleşmesinin (ekli beyan ve ihtarazı kaydı) onaylanması uygun bulunmuştur. Bu madde için bir dipnot dosyilmiştir. Şu biçimde: Bu sözleşme Bakanlar Kurulu'na onaylandıktan sonra ekinde, sözde edilen beyan ve ihtarazı kaydı da yayımlanacaktır. Madde 2'ye göre, bu Yasa yayımı tarihinde yürürlüğe girer ve Madde 3'e göre, bu yasa hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.

İndi, sorunun özi açıkça görülebiliyor.

Ortada, yayımlanmış bir uluslararası sözleşmenin uygun bulunduğuna ilişkin yasa vardır var olmasına ama, bu yasının içeriği yoktur.

tur. Sorun, içerikte odaklılaşmaktadır.

İçerikten yoksun olan bu metin, biçimsel yasalama teknik ve usullerine uyumlu olsa bile, işlevsizdir. Nitelik, savunman Halit Çelenk, bu içersiz metni işlevselleştirmek için mahkemeyi zorlamak gereksinimini duymuştur. O halde, İlhan Selçuk'un dediği sözleşme artık ceza hukukumuzda bir usul hükmü niteligidir savı, tartışmaya aittir.

İşte bu sorunların üzerinde durmamın nedeni, teknik hukuk yanlışlarını düzeltmek kayısından çok. Türkiye'deki onbinlerce mağdur bakımdan yaşamalı önem taşıyan ve bu özelliğini sürdürmen işkence sorunu kapsamında, mevcut tüm olağanlardan yararlanma gereğinin bir koşulu olarak, hukuk araçlarının sunularını saptayabilmek çabasıdır.

Dünyaya, büyük bir ikiyüzlükle, işkenceye karşı sözleşmeleri imzalıyoruz ve onaylıyor propagandası yapılmış insan haklarına aykırı kurumsallaştırılmışızken biz aydınlarla düşen ilk görev, sorunlara doğru tanıtmayı koymak değil midir? Sözde edilen BM Sözleşmesi bakımından, kaldığı gibi, bugune dek edinebildiğimiz bilgiler çerçevesinde, sözleşmenin onay belgesinin ya da katılım belgesinin BM Genel Sekreterliği'ne depo edilmesi süreci de tamamlanmamıştır. Bu sözleşme, onay ya da katılım belgesinin ilgili birime depo edilmesini izleyen 30 gün sonra, o devlet bakımından yürürlüğe girer (md.26,27).

MADDE 2. — Bu Kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

MADDE 3. — Bu Kanun hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.

27/4/1988

İşkenceye ve Diğer Zalimane, Gayrilişan veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesinin Onaylanması Üygen Bulunduguna Dair Kanun
Kanun No. 3441

Kabul Tarihi : 21.4.1988

MADDE 1. — Türkiye tarafından 25 Ocak 1988 tarihinde New York'da imzalanan İşkenceye ve Diğer Zalimane, Gayrilişan veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesinin, (ekli beyan ve ihtarazı kaydı) onaylanması uygun bulunmuştur.¹⁾

MADDE 2. — Bu Kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

MADDE 3. — Bu Kanun hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.

27/4/1988

Rehine Alınmasına Karşı Uluslararası Sözleşmeye Karılmamına Üygen Bulunduguna Dair Kanun

Kanun No. 3442

Kabul Tarihi : 21.4.1988

MADDE 1. — 17 Aralık 1979 tarihinden itibaren Devletlerin imzasına 22'ün ve 3/6/1981 tarihinde yürürlüğe giren "Rehine Alınmasına Karşı Uluslararası Sözleşme"ye, ekli ihtarazı kaydı, kârîmîz uygun bulunmuştur.

MADDE 2. — Bu Kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

MADDE 3. — Bu Kanun hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.

27/4/1988

* 1) Bu "İşkenceye ve Diğer Zalimane, Gayrilişan veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesinin Onaylanması Üygen Bulunduguna Dair Kanun" ve "Rehine Alınmasına Karşı Uluslararası Sözleşmeye Karılmamına Üygen Bulunduguna Dair Kanun" 27/4/1988 tarihinde yürürlüğe giren "Rehine Alınmasına Karşı Uluslararası Sözleşme"ye, ekli ihtarazı kaydı, kârîmîz uygun bulunmuştur.

▲ Hanı çeviri metni ve çekinde kaydır! Resmi gazetede yayımlanan bu onay belgesi yargıçların işine yaramıyor.

Bu veriler ısmında değerlendirilirse, savunma Güney Dinç'in 9/Nisan/1988 tarihli Cumhuriyet'te yayımlanan "Savunma Hakkı ve İşkence" adlı makalesinde önerdiği, "İskenceyi önlemek yolu kolluk aşamasındaki soruşturma yöntemlerini değiştirmekten geçer... savunma hakkını güçlendirilmesinden geçer" yargılara kanıtlanabilir ama onun da, Türkiye'nin 1988 başında sözleşmeye "katıldığı" saptamasını tartışmak gerekecektir.

Bugüne dek, Resmi Gazete'de, BM Sözleşmenin resmi Türkçe çeviri meini ve adı geçen yasa dipnot olarak düşülen çekince kaydi yayımlanmadığına göre, hangi yargıç, ne redeki metni ve nasıl bir hukuksal dayanaklı kesfetip ortaya çıkartacak ve uygulayacaktır? Bir yargıç, resmi çevirisini olmayan ve yayımlanmayan bir metni, her nasılsa kendiliğinden uygulamaya kalksa, o maddeler için çekince konup kommadığı ya da yayımlanacağı belirttilmiş "beyan" sınırlarına girip girmediği türünden soruların yanıtını bilmeyeceği için, en hafifinden bu varsayımda bile, kolay bir muhalefete karşılaşmayı bekliyor.

O halde, öncelikli sorun, sözleşme metninin Resmi Gazete'de yayımını hızlandıracak baskısı gerçekleştirmektir. Yönetimin, hukuk üretmede bugüne dek traji-komik başarısızlıklarından sonra, sözleşmenin etkinleşmesi bağlamında özünde onların siyasiyla örtüşen mevcut durumu, bir uzmana şeytanın avukatlığını yapılışarak keşfettiğini sanıyorum. Nitelikli hukukçu açığı, devletin bütün birimleri bakımından halen söz konusudur. Bu durumda yaptırımı gereken, basın, bilim çevreleri ve özellikle davaları yürütten savunmanlar başta olmak üzere Türk kamuoyunun, bu türden metinleri işlevselleştirecek girişimler için hukuksal olduğu kadar, siyasal süreçleri de çalıştmaları, zorlamalarıdır.

Avrupa Konseyi'nin hazırladığı İşkencenin Önlenmesi Sözleşmesi'nin ilk kez Türkiye tarafından onaylandığı övünüsü ise koftür. Çünkü bu sözleşme, yürürlüğe bile gitmiş değildir. Ancak, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi bağlamında Bireysel Başvuru Hakkı'nın kabulünden sonra doğrudan AİHS'nin işkenciyi yasaklayan ilgili hukümünden yararlanmanın önü açıktır. Bu noktada sorun henüz Türk kamuoyunun sözü geçen olanakların etkin biçimde yararlanma pratığını ve alışkanlığım edinememiş olmasıdır. Bilebildiğimiz kadar ile, devlet, gelecekte yoğunlaşması öngörülen bu süreç sırasında karşı savunma için uzman personel istihdamına gitmek hazırlıkları içeरisindedir. Demokratik kurumlar da, hangi düzeyde etkinlik gösterirlerse göstesinler, bu konuda kamuoyunu bilgilendirme sorumluluğunu üstlenmelidirler.

Türkiye'nin demokratik unsurları, kuşku yok, bu sözleşmeleri etkinleştirme çabası içindeler. Kanımcı bunun yolu, provokatif olmaktan çok, doğru tanya dayalı etkin siyasa üretmeliktir.

İşçi ve sendikacı Mustafa Dilmen anlatıyor: "Dünyanın gözünün önünde işkence gördüm"

İskence sözleşmesinin imzalanmasının etkisini görmedim.

*"Burası Siyasi Şube. Burada devlet biziz, allah biziz"
diyerek her şeyi yapıyorlar.*

Mustafa Dilmen, Anadolu Cam Sanayiinde işçi. Kırk yaşında. Kristal-İş Sendikası Mersin şube başkanlığını amatör olarak yürüttüyor. 1980 öncesinde DİSK'e bağlı Hür-Cam İş Sendikasına kadar uzamıyor sendikal mücadele tecrübesi. Bakın neler anlatıyor:

Mersin'de 4 Haziran 1988 Cumartesi günü gözaltına alındım. Beni Ankara'nın aradığını, İstanbul'da gözaltına alınan birisinin aleyhimde ifade verdigini söylediler. 8 Haziran'da iki sivil polis eşliğinde Ankara'ya götürüldüm. Ve orada çok kötü muamele gördüm. Zemini sıyrılmıştı. Bir hücrede kaldım. Hep üşşyordum. Sorgu için iki kat yukarıya çıkarılıyordum. Gözlerim bağlıydi. Sorgunun üçüncü gündünde beni alt kata, zannedersem hücrelerin olduğu kata indirdiler. Burada beni anadan doğma soyup, üzermeye su fışkırttılar. Sonra iki elimi ayrı ayrı paçavraşalarla sararak birleştirdiler, bir sandalyeye çıkarıldım, bir makara çevirdiler. Böylece askiya alındım. Birisi hayalarımı sılmaya başladı, kulaklarını, karnı ve göğsünü elektrik verdi. Bağırmaktan başka yapabileceğim bir şey yoktu. Bağırmak beni rahatlattırdı. "Ankara'da konuşmam diye bir şey yok, konuşacağım, doğru yalan konuşacağım, ismiler vereceksin" diyorlardı. Çok korkunç hakareler, insanın insana yapmayıcağı hakaretle bulundular.

► Lütfen onları da anlatır musun?

Kendisine Kumandan diye seslenilen adam, onbaşılı kod isimli polise söyle dedi: "Onbaşı, bu işi sen yaparsın, sen bu işten anlaşın. Sen şise işinden anlaşın. Nokta Dergisinde, bir hain çıktı, bizim bu yöntemlerimizi antlatı kamuoyuna. Onbaşı, bir kola şisesi getir" dedi. Beni korkutmak istiyorlardı. Ama şükür ki böyle bir durum olmadı.

► Türkiye işkenceye karşı bir takım sözleşmeler imzaladı. Meclis bazı uluslararası sözleşmeleri onayladı. Bu şahıslar işkence yaparken bir endişe duymuyorlar mı?

Ben Ankara'ya giderken, Ankara gözden irak bir yer değil, dünyyanın gözünün önünde bir başkent diye düşünen rahat gitmiştim. Ama dünyyanın gözünün önünde işkence gördüm. İşkence sözleşmesi yasa gücünde, Meclis onayladı diye biliyordum. Bu bakımdan biraz rahattım. Ama sözleşme imzalanmasının, Türkiye'de işkence yoktur sözlerinin hiçbir anlamı yok. İşkence sözleşmesinin imzalanmasının etkisini ben görmedim. "Bu-

rası Ankara, Siyasi Şube. Burada her şey biziz, devlet biziz, allah biziz, yasa biziz" diyerek her şeyi yapıyorlar.

► Doktor muayenesinden geçtin mi?

Evet. Doktor sağımı soluma baktı, yara bere izim var mı diye. Omuzumda bir uyuşma olduğunu söyledi. Kendisinin yara, berte, kırık, darp iziyle ilgiliğini belitti. Omuzumda uyuşkuğu umursamadı.

► Doktorun adını biliyor musun?

Hayır, adını söylemedi.

► Genç bir insan mı?

Evet.

► Nerenin doktoru bu?

Sarıurum Yenimahalle sağlık ocağının.

► Savcuya onları anlatın mı?

Savcı rapor var mı dedi. Raporda bir şey yok, pürüz yok. Rapor doldurulmuş bir durumda. Bunu söyledi. Savcı da bir şey dedi. İnsanın insana yapmayacağı şeyler var diye düşünüyorum. En başında işkence geliyor. İnsanlığın yüzkarası olan işkencenin önlenmesi, yapanın yanında kalmaması diye bir dileğim var.

► Sorguda avukat bulunmadığı sürece işkence önlenebilir mi?

Sorguda avukat bulunması işkencenin yapanı caydırır. Ondan insanların yüzüne bakanak kadar dahi kendilerine güvenleri yok. Koynunmasız, gözleri, elleri bağlı bir insana işkence yapmayı... herhalde işkence anında ben onları görmeyeyim, bir haya duymasınlar için olsa gerek gözlerimi bağılıyordı.

► Geçmiş olsun Mustafa Dilmen.

Teşekkür ederim.

► Sentiki son işkencenin olsun diye temenni edelim. Tabii bu temenni etmekle olmaz. İşkencenin teşhir etmekle, rejimden kaynaklandığı göstermekle ve işkencenin kesin olarak önleyebilecek tedbirlerin alınması ile mümkün olur. Bunun için de mücadele etmek gerekiyor.

▲ Dilmen, dileği, insanın yüz karası işkencenin önlenmesi, yapanın yanında kalmaması.

TAV

Demokrasinin neresindeyiz?

Demokratik süreç salt "kelleyi koltuğa almak"la sürgit yaşıtlamıyor. Çağımızda demokrasi, kahramanların kanıyla beslenip gelişen bir rejim olmaktan çıktı.

Bundan iki yıl önce, 1986 Haziranında İstanbul'da Avrupa Konseyi Parlamentor Asamblesi'nin bir toplantıtı yapıldı. (Avrupa Konseyi Parlamentor Asamblesi şimdiki Avrupa Topluluğu diye anılan AET'nin danışma meclisi niteliğindeki Avrupa Parlamentosu ile karıştırılmamalıdır). Merkezi Strasbourg'da bulunan Avrupa Konseyi'nin kendi ulusal meclislerinin üyesi olan parlamentariler her yıl bir üye ülkenin konuğu olarak, "mini-oturum" adı verilen bir toplantı yaparlar. Mini-oturum genel kurul toplantısı değildir, genel kurul yalnız konseyin merkezinde toplanabilir. Mini-oturumda üyeleri komisyonlar halinde çalışma yaparlar, komisyon çalışmaları sonuçları genel kurula sunulur. Aslında mini-oturumların çalışma yönünden çok turistik gezi yanı ağırlık taşırlar. Parlamentariler çağrılmış oldukları ülkelerde güzel bir tatil geçirmiş olurlar.

1986 İstanbul toplantılarında da böyle olmuştu. Ancak, evsahibi ülke bakımından toplantıının özel bir önemi vardı: 12 Eylül'den bu yana Avrupa Konseyi ile tüm ilişkiler askıya alınmış bulunan Türkiye'de, hangi düzeye olursa olsun, bir konsey toplantılarının yapılması Özal hükümetince bir ceşit açıklanma ve Türkiye'de demokratik rejimin varlığını tescili sayılabilir. Hükümet bu diplomatik başarını kutlamak üzere öncüler almış, çalışmaların biriminde konuklar için Ege ve Güney kıyılara geziler düzenlenmişti.

Ne var ki, son anda Asamble'deki sosyalist grubun Türkiye'de demokrasının henüz tüm kurallarıyla işlerlik kazanmadığı ve siyasi davalar, işkence gibi temel hak ve özgürlüklerin açık ihlali olan uygulamaların sürüp gittiği gereklisiyle İstanbul toplantılarını boykot edeceğini açıklaması, Ankara'da soğuk bir düş etkisi yapmıştır. Avrupa Konseyi Meclisi'nde sosyalist grup çoğunluğu oluşturuyordu, salt muhafazakâr partilere mensup parlamentarilerin yapacakları toplantı, deşinden çok şey yitirmiş olacaktı.

çek durum hakkında bilgi edinmek olduğu düşünücsüle bu noktada direnmeli ve ana muhalefet partisi ile DISK, Türk-İş, Barış Derneği ve Türkiye Yazarlar Sendikası temsilcilerinin katılaşacakları bir "seminar" düzenlemekle yetinmeyi uygun buldu. Bu ulaşım sonucunda sosyalist grup üyeleri onların çağrısı olarak SHP Genel Başkanı Erdal İnönü, DISK Genel Başkanı Abdullah Baştürk, Türk-İş temsilcisi, Barış Derneği'nin temsilci Mahmut Dikerdem ve Reha İsvan ile TYS Genel Başkanı Aziz Nesin mini-oturumun açılmasından bir gün önce Sheraton otelinde biraraya geldiler.

Toplantının başında ve kamuoyunda uyanardığı ligi Özal hükümetini başına kapalı tutulması yolundaki israrının sakincaları üzerinde bir kez daha düşünmeye zorlanmış olacak ki, seminerin başlamasından birkaç dakika önce, otelin lobisinde beklemekte olan gazetecilerin de içeriye alınmasına izin verildi. Sosyalist grup başkanı konuşmaların on dakika ile sınırlı olacağıni açıklayarak ilk sözü bana verdi. Özette şunları söyledim: "Türkiye'de demokrasının neresindeyiz? Resmi beyanlara bakılırsa ülkemiz 1983 genel seçimlerinden beri demokratik süreçte girmış ve avey yol almıştır. Nitekim siyasetin ülkenin büyük bölümünde kaldırılmış, siyasi davalar hızlandırlarak cezalarında indirim yapılmış, işkence yakınmalan azalmış, eski siyasetçilerin üzerindeki kısıtlamalar hafifletilmiş, basın tam serbestlige kavuşmuştur. Başbakan 'eğer demokrasiden hükümeti eleştireme özgürlüğü kastediliyorsa dünyada hiçbir ülke Türkiye'den daha demokratik söylemeye' diyor. Başbakana göre kimin çevrelerce eleştiri konusu yapilan yasal kısıtlamalar, henüz Batı modelinde bir demokratik rejime hazır olmayan Türk toplumunun ulusal özelliklerinden kaynaklanmaktadır. Oysa bençe madalyonun bir de ötede yüzü vardır: 1982 Anayasası ve onun rubuhuna uygun olarak çıkarılan yasalar ortada durduktan Türkiye'de demokratik rejimi işlerlik kazanma olağanlığı yoktur. Çünkü bu anayasa, ülkede disiplinli, gönümlü bir sosyal düzen kurmayı amaçlayan askerlerin talmatı uygulama demokratik baskı grupları'nden sonra güçlendirilmiştir. 1983 seçimleriyle başına geçen sivil iktidar da aynı görüşü benimsiyerek toplumsal yaşamın politikadan soyutlanmasına yönelikti ki bu durumdan yararlananlar asını saçıclarla İslam radikalizmi olmuştur. Sonuç olarak diyebilirim ki, Türkiye'nin siyaset ve sosyal yaşamı, Sol'un kökünden tasfiye sine yönelik hunharca bir baskı döneminde sorumlular, temel hak ve özgürlüklerin hiç kullanılmaz duruma getirilmektedir. Bu konuda en çarpıcı örnekler TBKP liderlerinin yurda ayak bastıkları andan başlayarak haklarında ugrayıldığı bir biçimde demokrasi aşamasına gelmiştir. Bu tablo karşısında gelecek için kramarsız olunmalıdır? Kanımda, Türkiye'nin gerçek de-

mokrasije yönelmesi iki belirleyici olaya bağlıdır: Birinci, temel hak ve özgürlüklerine kıskançılık sahip çıkan ve nerede gelirse gelin her türlü oyun bittiği ve baskoya karşı direnen bir halk iradesinin olması, ikinci ise hükümetlerin ulusal egemenlik kavramına signarak uluslararası anlaşmalar ve imzaladığı belgeler gereğince üstlendiği yükümlülüklerden synema girişimlerine engel olunmasıdır."

ki yıl askın bir süre önce yapılmış bir toplantı üzerinde biraz uzunca durmanın nedeni, bugün de Türkiye'nin gündeminde aynı konunun ve yanıt bekleyen aynı sorunun bulunmasıdır: Türkiye demokratik bir süreç içinde midir? Özal hükümeti buna kesinlikle "evet" diyor, ve iki yıl önce dayandığı gereklilikte ek olarak Avrupa Topluluğu'na üyelik başvurusunu, Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komisyonu'na bireysel başvurma hakkının tanınmasını, işkence uygulamalarını yasaklayan Avrupa ve Birleşmiş Milletler sözleşmenin imzalandıp parlamentonun onayından geçmiş olmasını öne sürüyor. Batı ülkelerinin muhafazakâr yönetimleri için belki bu kadar yeterlidir ama demokratik ilkeleri ciddiye alan, söyleyenene değil de yapılanın bakan kesimler Türkiye'de demokratik rejimin işlerlik kazanmasına inanmıyorlar. Asıl önemlisi, biz Türkiye'de yaşayanlar bir yıl önce başladığı ve gün geçtikçe geliştiği iddia edilen demokratik sürecin, içeriği olmayan bir kalıptan ibaret olduğunu, adı var kendi yok bir takım hak ve özgürlükler listesinden öte bir değer taşımadığını görülmek yaşıyor, duyumsuyoruz. Nitekim, kaç tane antlaşmanın alبna imza atılmış olursa olsun, işkence uygulamasının hâlâ sürüp gittiğini, cezaevlerinde açlık grevlerinin daha da arttığını, Avrupa İnsan Hakları Komisyonu'na başvurmanın hiçbir pratik değeri olmadığını çünkü siyaset davalanın beş, on yıldan önce kesin sonucu varmadığını, askeri rejimden miras kalan sıklıkla yargılananların, güvenlik sorusunu bugünden yürürlükte bulunduğunu, yurt dışına çıkış ve yurda döme hakkının tümüyle hükümetin takdirine bağlı bulunduğu kim yadsıyalıyor? Bu sayıdakar yüzlerce örnektenden sadece birkaçı, oysa örnek aldığımız Batı demokrasilerinde temel hak ve özgürlükler hem hukuki hem de filen güvence altındadır. Hukuksal güvence anayasada, fili güvence de siyaset iktidarı uygulamalarında görülür. Bizim demokrasimiz ise, zaten 1982 Anayasası'nın son kertede lositiği hak ve özgürlükler hükümetin uygulamalarıyla bütünsüzlüğünü yitirmektedir. Başka deyişle, 1982 Anayasası'nın öngördüğü sıkı düzen biçimsel demokrasi tanımının bile gerisinde olduğu halde, yönetimin uyuşumlu temel hak ve özgürlüklerin hiç kullanılmaz duruma getirilmektedir. Bu konuda en çarpıcı örnekler TBKP liderlerinin yurda ayak bastıkları andan başlayarak haklarında ugrayıldığı bir biçimde demokrasi aşamasına gelmiştir. Bu tablo karşısında gelecek için kramarsız olunmalıdır? Kanımda, Türkiye'nin gerçek de-

**Biz Türkiye'de yaşayanlar
gün geçtikçe geliştiği
iddia edilen demokratik
surecen, içeriği olmayan
bir kalıptan ibaret
olduğunu günlüğü
yaşamımızda
görüyoruz.**

Neysse ki, çeşitli girişimler üzerine sosyalist grubun İstanbul toplantısına kabulüne reddetmenin Türkiye'de demokratik süreçin gelişmesine yarar sağlamayacağını ve belki de zarar vereceğini göz önünde tutarak Türk hükümete bir koşul yerine getirilirse kararından dönebileceğini bildirdi. Bu koşul, resmi toplantılarından bir gün önce, sosyalist grub üyelerinin Türkiye'deki bazı siyasi partiler ve demokratik kuruluşların temsilcilerileyi başına açık olarak ortak bir toplantı yapmalarına olanak verilmesiydi. Özal hükümet ancak başına kapalı olması koşuluyla böyle bir toplantıya razi olacağını bildirdi. Sosyalist grub ise amaçlarının Türkiye'de olay yaratmak değil ger-

Ancak, yanlış yargılarla varmaktan kaçınmak için şunu da unutmamak gereklidir: Ülkemizde demokratik hak ve özgürlüklerin özünden soyutlanıp biçimləşən demokrasi kalıplan içindehapsedilmesi yeni bir olsa deyildir. Cumhuryetin kuruluşundan başlayarak birbirini izleyen hükümetlerin hiçbir demokratik ilke ve kurallara bütünüyle bağlı kalmak, biçimləşən demokrasiden katılımcı demokrasiyi yani halkın gerçek egenliğine yönelik niyet ve hevesini gösterməlidir. Gerçek ulusal egemenliğin simgesi sayılan parlamento 1960'a dekin dokunulmadı ama TBMM hiçbir zaman toplumun çeşitli sınıflar ve katmanlarının temsilcilerini barındırmadı. Tek parti döneminde parlamento yukarıdan yapılan atamalarla, sonraları da aynı sosyal sınıfın çıkışlarını temsil eden iki kitib partisinin tahtaravallı oyunilarından oluşan ve buna demokrasi denildi. Oyunu bozmak isteyen halktan yana kişiler ve örgütler ise sürekli olarak "illegal" ve ittidiler, dolayısıyla da toplumun geniş kesimlerine seslerini duyurmak olanağından yoksun bırakıldılar. Gerçek bu çemberi kırmak üzere kimli girişimler, yürekli çıkışlar yapılmacı değil, ne ki demokratik süreç salt "kelleyi koltuğa almak"la sürgit yaşamamıştır. Çağımızda demokrasi, kahramanların kanyonla beslenip gelişen bir rejim olmaktadır çıktı, uygar dünya için o dönemde ikinci yıl geride kaldı.

Yukarıda çok kısaca deyindigim tarihsel gelişime kimi sonuçları da baraberdinde getirdi. Öncelikle halkımız demokratik rejime sahip çıkmaya alışmadı. Nitekim son 30 yılda üç askeri müdahale ciddi bir direniş girmeden başıra ulaşıp dış dünyadan baskısına dayanabileceğini söyleme eğemen olabildi. Bu durum yabancı çevrelerde Türk halkının disiplin altında, lider komutasında yaşamaya yakındır. Kanısını uyandırdı. Yabancıların yorumları belki önemli değil ama topıumsal yaprıya doğru teşhis koymadan çıkış yolu bulunamayacağı da açık bir gerçek. Eğer, kuruluşundan bünca yıl sonra, cumhuriyet rejimi ile yönetildiğini iddia eden bir ülkede demokrasi ve insan hakları sorunu siyasal gündemde hala baş köşeyi işgal ediyorsa, orada kiminse gereken bir kısır dönüğü var demektir. Bu kısır dönüğü aşmak görevi demokrasiden yana olan güçlere düşüyor. Ancak, demokrasi sözçüğünü her derde deva bir tılsım gibi sunmakla halkın ona sahip çıkmasını beklememeli, halka ulaşmak, kendisinden saklanan gerçekleri anlatmak ve desteği kazanmak yönümlü bulmalıdır. Egemen, tutucu güçler halka ulaşma yollarını tıkmış olsalar bile, başlangıç ve demokrasi güçlerinin örgütü birlikte bu yollar mutlaka açılmalıdır.

(*) Toplantıda benden sonra söz alan SHP genel başkanının konuşması ile Avrupali parlamentelerin soruları ve Türkiye'ye bakış açılan başka bir yazının konusu olacaktır.

IT TAKES MORE THAN A SIGNATURE TO STOP TORTURE IN TURKEY.

Dear President General Kenan Evren:

We congratulate your government for signing and ratifying the European Convention against Torture and for joining the UN Convention against Torture. But much more remains to be done.

REMEMBER: Torture is still widespread and systematic. Prisoners and detainees still often beaten, electric shock, attacks by guard dogs, mock executions, rapes by guards and death from deliberate medical neglect.

REMEMBER: There are still hundreds of Turkish men and women who have been imprisoned for peacefully expressing their beliefs.

REMEMBER: Torture often occurs during incommunicado detention, which is still legal in Turkey. It allows fifteen days of interrogation without access to lawyers, doctors or family members.

REMEMBER: You can still be imprisoned in Turkey for writing an article or publishing a book that displeases the government. Or for passing out leaflets. Or for attending a rally or a trade union meeting. Or for belonging to a trade union.

TÜRKİYE'DE İŞKENCEYİ DURDURMAK İÇİN BİR İMZADAN DAHA FAZLASI GEREK

Sayın Cumhurbaşkanı General Kenan Evren, İşkenceye Karşı Avrupa Sözleşmesi'ni imzaladığı ve onayladığı, İşkenceye Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'ni imzaladığı için hükümetinizi kutlarız. Ancak yapılacak daha çok şey var.

UNUTMAYIN: İşkence hala yaygın ve sistematiktir. Tutuklular ve gözaltına alınanlar dövüldüklerini, elektrik verildiğini, köpek saldırularını, infaz etme tehditlerini, tecavüzleri ve bilerek tıbbi bakımından yoksun bırakılma yüzünden ölümleri anlatıyorlar.

UNUTMAYIN: İnançlarımı barişi yollarla ifade ettikleri için hapishanelerde yüzlerce Türk erkek ve kadın bulunuyordu.

UNUTMAYIN: İşkence çoğunlukla, samığın kimseyle görüşürtülmemiği gözaltı süresinde vuku bulmaktadır. Hala yürürlükte olan yasaya göre sanık, avukat, doktor ya da aile bireyleri ile görüşürtürülmeden on beş gün sorguda tutulabilmektedir.

UNUTMAYIN: Türkiye'de hala hükümetin beğenmediği bir yazı yazdığını ya da bir kitap yayımladığınız için haps edilebilirsiniz. Bildiri dağıttığınız, kent meydanında bir çelenk koyma törenine katıldığınız ya da bir sendikaya üye olduğunuz için hapse girebilirsınız.

UNUTMAYIN: İnsanlar - çocuklar dahil - Kurt oldukları için tutuklanmakta ve işkence görmektedirler.

CUMHURBAŞKANI EVREN, İNSAN HAKLARININ ÇİĞNENMESİNİ SIMDİ DURDURABİLİRSİNİZ. İSTE ŞÖYLE:

1. İşkencenin derhal durdurulması için kesin emir verin.
2. Gözaltındaki kilerin kimseyle görüşürtülmemesi uygulamasını durdurun.
3. Şiddet kullanmadan siyasi faaliyetlerde bulunan insanları gözaltına almak için kullanılan 2911 sayılı kanunu ve diğer yöntemleri iptal edin.
4. Bütün ölümler ve işkence iddiaları hakkında tarafsız bir soruşturma yaptırın. Sonuçları kamuoyuna açıklayın. İşkenceden sorumlu olan tüm güvenlik görevlileri hakkında dava açın.

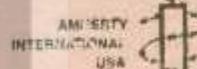
Saygılarımla,
John G. Healey
ABD Uluslararası Af Örgütü
Genel Direktörü

TABD KONGRESİ'NI, CUMHURBAŞKANI EVREN'İN ZİYARETİ SIRASINDA BU KONULARI CANLANDIRMAYA, 98-447 NOLU KAMU YASANIN VE İŞKENCEYE KARŞI KONGRE KARARLARININ SIKI BİÇİMDE UYGULANMASI İÇİN ÇALIŞMAYA, VE TÜRKİYE'DE İNSAN HAKLARININ TİTİZLİKLE GÖZETİLMESİNE DESTEKLEMİYE CAĞIRIYORUZ.

Bir ilan...
Washington Post,
27 Haziran 1988

Sincerely,

Joe G. Healey
John G. Healey
Executive Director AI/USA

AURORA'NIN YAPTIĞI

Varolan sosyalizm şu anda dehşetli bir hareket ve canlılık içinde. Sosyalizmin iç dinamiği, tıkanıklıkların giderilmesi için seferber olmuş durumda. Dünyanın bütün Marksistlerine olup bitenleri kavrayarak, bu dinamiğe karınca kararınca katkıda bulunmak düşüyor.

Gültün anlatımı, 1980 öncesi Sovyetler Birliği'ne düzenlediği turistik turlardan birinde, Leningrad'da Aurora'nın bağlı olduğu rıhtımdan bir taksi ile gezerlerken doğal olarak arkadaşlarıyla arasında gemiden balık açılmış, bu arada müşterilerinin ilgilendikleri konuyu sezen taksi şoförü de sohbet ettiğini ve kelimesi kelimesine "all the troubles have begun with this ship!" demiş. Tabii bizimkiler dehşetli bozulmuşlar. Hatta içlerinden birisi "inelim su namusuzun arabasından, parasını da vermeyecek" dedi.

Olayı ilk dindirdiğimde ben de bozulmustum doğrusu. Ama sanırım şoförün dedikleri daha çok zevzekiştin kaynaklamıyor. Yabancılar, - isterseñ "Bati burjuvalar" - Aurora'yı hârılıcak değiller ya! Şoför de kendine, müşterilerinin histerine tercuman olduğunu zannederek katılmıştı.

Şimdi düşünüyorum da şoföre hak veriyorum. Daha doğrusu şoföre değil de o gün söylediği sözün tek bir cümlه olarak soyut içeriğine hak veriyorum. Gerçekten bu gün Sovyetler Birliği'nde çekilmekte olan sıkıntılar, üzüntüler, dertler, bir bakıma 25 Ekim 1917 günü şafagında ilk defa Aurora'dan tüm dünyaya ilan edilen "geçici hükümet" alsağı edilmişdir, yaşasın işçilerin, köylülerin, askerlerin itibili" duyarusuya başlamıştı.

Marksızım kurucuları, Paris Komünü deneyi bir yana bırakırsa, sosyalizmin pratığını göremediler. Onlar için sosyalizm, kapitalizmin yerini alacak mutasavver bir sosyo-ekonomik formasyondu. Bu nedenle Marx ve Engels'in sosyalist topluma ilişkin tahmin ve tasavvurları, kurup gelişirdikleri teotinin öngördüğü varsayımlara dayandırdı. Orneğin Marx'a göre "kapitalist toplum ile komünist toplum arasında, birinden ötekine devrimci dönüşüm dönemi yer alacaktı. Bu

na tekabül eden "siyasi geçiş dönemi"nde "devlet, proletaryanın devrimci diktatörlüğü" olacaktır. Komünist toplumun "birinci evresi"nde bölüşüm, herkese emeği kadar ilkesine göre düzenleneckti. "Komünist toplumun daha yüksek bir evresinde, bireylerin ıdöltümüne kölece boyun eğmesinin ve onuna birlikte de kafa emeği ile kol emeği arasındaki çelişkinin ortadan kaldırılmasından sonra; emek, yalnızca yaşam aracı değil, yaşamın birincil gereksinimi haline gelmesinden sonra; bireylerin her yönüyle gelişim-style birlikte, üretici güçlerin de artması ve bütün kolektif zenginlik kaynaklarının gürül gürül fışkırmasından sonra - ancak o zaman, burjuva hukukunun dar ufkuları tımdıla aşılmış olacak"ti "ve toplum bayraklarının üzerine şunu yazabilecekti: "Herkeste yeteneginne göre, herkese ihtiyacı kadar!"¹¹

Marx'in kısaca tasvir ettiği bu "yüksek" evre, hâlâ daha mutasavver, yanı henüz gerçekleşmiş değil, bu evrenin ne zaman gerçekleşeceğini bugünden kestirmek de imkânsız. Çünkü emperyalizm varlığını koruyor, hem de bir hayli meydan okuyarak yapıyor bunu. Emperyalizm yer yüzünden silinmeden de Marx'in öngördüğü "yüksek evre" yine bir "ongoru" olarak kalma devam edecek.

Bugün varolan sosyalist ülkeler henüz "birinci evre"yi "herkesten yeteneginne göre herkese emeği kadar" ilişkisinin geçeri olduğu aşamayı yaşıyorlar. Ben bu yazıcı da ilkenin uygulanabilirliğini kısaca tartıtmak istiyorum. Bunun için de bir hayli gerilere döndüp ilkel komünal toplulardan hareketle bir analoji geliştireceğim.

Biliniyor, ilkel komünal toplumdan çıklıp sınıfı toplumlara geçirilmesi, toplumsal artı üründen bir miktar daha fazlasının tıretilmesine bağlıdır. Bu da, üretici güçlerin birbirli bir gelişimlik seviyesine erişilemeye mümkün olur. Bu gelişimlik seviyesine erişilemeye kadar komün, ancak onu oluşturan bireylerin tümünün çalışmaıyla varlığını sürdürbilir, kendini yeniden tıretibilir.

Üretici güçlerin bir ölçüde gelişip toplumsal artı ürün elde edebilir olmasıyla birlikte sınıfı ilkel komünün de sonu gözükmeye başladı. Bu tır komünün çözülmesi sonucu, ilkel komünal toplum ilk sınırlı toplumlara doğru evrimeşti. Buralardan birisi de Marx'in zaman zaman andığı ve Grundrisse'nin Formen bölümünde üzerinde kısaca darduğu "Asyatik üretim tarzı" oldı.

Yine biliniyor, Asyatik üretim tarzı "kolektif devlet mülkiyeti"ne dayanır. Bu mülkiyet, ilkel komünal toplumdaki kolektif mülkiyetten türemiştir. Ancak kolektif mülkiyetin Asyatik toplumdaki işlevi sınıfı komünden bir anlamda inkâridir. Bu kolektif mülkiyet sınıfı komünde toplumsal üretimin bireyler arasında eşitçe bölüşümünü sağlarken, Asyatik üretim

tarzında bir kısım insanın devlet adına artı ürüne el koymasını ve böylece sömürücü bir zümre-nin çalışanlarını sırtından yaşamasını mümkün kılar.

Sınıfsız komün sömürü olgusuna yabancı bir toplumdur. Dolayısıyla toplumsal artıının elde edilmesi birlikte bir kısım insanın açık gözünlük edip diğerlerinden önce davranışları ve böylece sömürücü zümreının oluşturulduğu düşünülemez. Zaten tarihin gösterdiği de bir çeşit görev bölümü sonucunda Asyatik toplumda sınıfı olgusuna varıldırdır. Başlangıçta, elde edilen artı ürün, orneğin katılık dönemlerinde kullanılmak üzere tapınaklara saklanmıştır. Ne ki tapınak görevilleri topluluk adına koruyup devletidikleri artı ürünü bir süreç boyunca gidererek kendi ihtiyaçları için de tasarruf eder hale gelmişlerdi. Burada onları motive eden başlıca saik, üretimde çalışma şartlarının alabilidine elverişsizliği, geri üretim teknikleri nedeniyle çalışma zamanları ve ypratıcılığı, çalışmanın tek kelimeliye bir külfet olması olmuştur.

Çalışma, ilkel sınıfı komünde ortak mülkiyetin zorunu sonucudur. Komün üyesi üretici, emeğin objektif şartlarında - basılıca toprağı - kendi organik varlığının inorganik uzantısı gibi görür. Bir başka deyişle komünal mülkiyet üreticinin emeğinin - çalışmasının - gerçekleşmesinin önsartıdır. Gelişkin sınıfı toplumda, yanı komünist toplumun ikinci evresinde çalışma açısından durum tamamen tersine döner. Şimdi kolektif mülkiyetin eksiksiz gerçekleştirilemesi, yanı toplumun tüm bireylerin kendilerini kolektif mülkün - komünist toplum düzeneinin - ortaklarından biri olarak algıyalabilme-i için üretici çalışmanın bir anlamda ortadan kalkması gerekdir. "Bir anamda" diyorum, çünkü hiç üretici çalışma olmadan hayat sürmez. Ama üretici güçlerin, bizim simdiinden kestiremeyeceğimiz bir gelişimlik seviyesine ulaşması sonucunda üretici çalışmanın, insan hayatının son derece küçük bir süresini alacağı ve herkesin kolayca benimseyecegi bir tür alışkanlık haline geleceği günleri tasavvur etmek hiç de hayal kurmak degildir. Marx'ın da *Gotha Program Eleştirisi*'nden alıntı yaptığı bölümde "emeg (çalışmanın - A.K.) yalnızca yaşam aracı değil, yaşamın birincil gereksinimi haline gelmesinden" söz ederken, kastettiği çalışma "insanın kültürel alanda (kelimenin en geniş anlamıyla) tüm becerilerini ortaya koyabilecegi, içinde "kendini gerçekleştirebileceği" gerçek çalışma zamanı"dır.¹²

Zaten gelişkin sınıfı toplumun bölüm ilkesi de üretim için çalışmanın - esas anımda - ortadan kalkmasını öngörfür. Gerçekten herkesin "ihiyaçı kadar" tüketmesinin, ikinci evrede emeği ilişkin bir müeyyidesi yoktur. Çalışma alanında hiç yeteneği olmayan biri de toplumsal üretimden ihtiyacı kadar pay alabilecek-

Devrim sonucu mülkiyet kolektifleştirilip tüm topluma maledilmiştir ama bu kağıt üzerinde böyledir. Yiğinların ezici çoğunluğu bu mülkiyete bigâne oldukları için, mülkiyet ona sahip çıkanların, yani genel anlamda toplumu yönlendirenlerin üzerinde kalır. Bu da özünde bir tür kolektif devlet mülkiyetidir.

Mutasavver bir sosyo-ekonomik formasyondu. Bu nedenle Marx ve Engels'in sosyalist topluma ilişkin tahmin ve tasavvurları, kurup gelişirdikleri teotinin öngördüğü varsayımlara dayandırdı. Orneğin Marx'a göre "kapitalist toplum ile komünist toplum arasında, birinden ötekine devrimci dönüşüm dönemi yer alacaktı. Bu

* "Bütan dertler bu gemiyle doşladı" - Ed.

tir. Burada bir cümleyle dikkati çekerim ki, günümüz insanının davranışlarıyla, gelişkin sınıfız toplumun insanların sahip olacağı yaşama tarzını yargılamak ziddi yanlışlara yol açabilir.

Komünizmin birinci evresinin bölüşüm ilişkisi, çalışma açısından ikinci evreden tama men ziddidir. Bölüşümden "herkese emeği kadar" pay düşmesi, üreticilarının düşü düz teşvikidir. Ayrıca bu ilke "çalışmayan yiyecek" şarıyla varolan sosyalist uygulamaları daha da "teşidit" eder. İnsan ihtiyaçlarının hızla arttığı ve çeşitlendiği bir ortamda bireyler bölüşümde daha fazla pay alabilmek için daha fazla çalışmak zorundadırlar. Üretim için çalışmanın esas anlamda ortadan kalkacağı bir düzene erişmek için bu düzene ongelen ve onun şartlarını olgunlaştırın evrede bireylerin daha fazla çalışmak için yarışmaları!.. Usteli bunun, kolektif toplumsal mülkiyetin var olduğu - ki bu mülkiyet türü en gelişkin şeklini aldığı sınıfız topluma çalışmamayı ongörür - bir topluma geçerli olması... Bu düpedüz çelişkidir. Ne ki bu çelişki kaçınılmazdır, bir süreç boyunca çözümlemesi gereken bir çelişkidir.

vamh gecikiyor.

Süreci ilerletmenin az sancılı yolu, bir başka yazımında değindığım gibi bireylerin, kolektif mülki - sosyalist düzeni - kendi vücutlarının uzantısımsızca benimseleridir. Ancak bu kapitalist toplumdan çıktı gelmiş insan için bir bilinc meselesi ve böylesi başlangıçta, toplumda küçük bir azınlık oluştururlar. Bu bilince yiğinların kazanılması ise son derece çetrefilli bir meseledir ve sosyalist ülkelerin pratığının gösterdiği, kendini kolektif mülkiyetin bir ortağı olarak hissetme bilincinin son derece yavaş yıl aldığıdır.

Daha önceki şartlar, bu bilincin zaman zaman körelmesine yol açabilecek tehlikeleri de kapıda tutmaktadır. Burada yukarıda sözünü ettiğim "analoji"ye dönük istiyorum.

Asyatik üretim tarzında kolektif devlet mülkiyeti vardır. Artı üründe el koyan zümre başlangıçta, sınıfız komün içinde görev bölüşümü nedeniyle bu konumuna erişmiştir. Sürec boyunca yönetim despotikleştir. Çünkü despot ve çevresi elde ettikleri iktidar gücünde dayanarak el koydukları artı ürününü sürekli artırmak eğitimi

sonra sönmünenir. Ve bundan böyle "sosyalizmi kurmak için çok çok çalışmak" retoriği fazla yarar sağlamaz. O zaman ortaya практиk de gördüğümüz şöyle bir tablo çıkar.

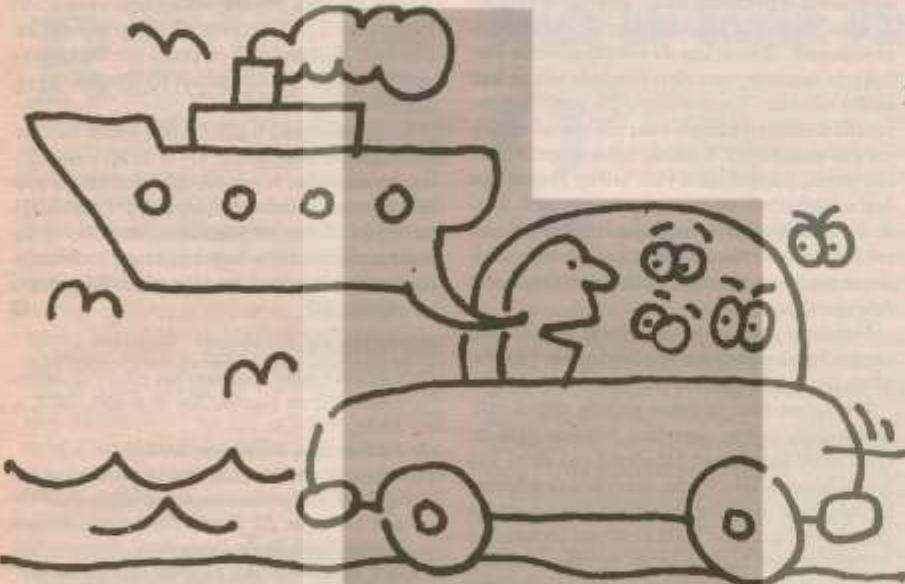
Mülkiyet kolektifleştirilip tüm topluma maletilmiştir ama bu kağıt üzerinde böyledir. Gerçekte yiğinların eziçi yoğunluğu bu mülkiyeti bigâne oldukları için, mülkiyet ona sahip çıkanların, yanı genel anlamda toplumu yönlendirenlerin tizerinde kalır. Bu da özünde bir tür kolektif devlet mülkiyetidir.

Toplumu yönlendirenler, yani parti profesyonelleri ve devlet katındaki sorumlular bir tür görev bölüşümünü gerçekleştirmiştir olurlar. Bu görev bölüşümü onlara, ekonominin merkezi planlaması yolundan üretimin sonuçlarını da denetim ve düzenevi yetkisini verir. "Herkese emeği kadar" ilkesi üretici için geçerlidir. Yönetim mekanizmasında yer alanların bölüşümde alacakları pay yine onlar takdirine bağlıdır. Pratigin gösterdiği, bu tür kişilerin, ortalaması içi ücretlerinin bir hayatı içinde gelir sağladıklarıdır. Örneğin bir fabrikanın parti sekreteri ya da sendika temsilcisi - ki profesyoneldirler - ortalaması işçi ücretlerinin yaklaşık 2 katı ücret alırlar. Sosyalist ülkelerdeki sosyal yardımın yüksekliği ve lüks denemeyecek tüketim mali kılığı göz önünde tutulursa normal işçi ücreti kadar fazla bir ücret, bölüşüm açısından çok şey ifade eder. Kısacası yönetim görevlileri, başlangıçta sınıf görev bölüşümü gereği bu işi ödenmiş oldukları halde zamanla gelir bölümünden kendilerine imtiyaz sağlamış olurlar.

Ayrıca yönetim görevlileri genellikle üretici emek sarfetmezler. Dolayısıyla, özellikle kol emeği sarfedeneden kıyasla çalışma açısından çok daha elverişli şartlara sahip olurlar. Bu çalışma şartlarının elvenliği yönetim görevlilerinin, fazla çalışma kolektif mülkiyetle çalışan karakterini gözden kaçırmasına, dolayısıyla çalışma süresinin azaltılmasını sağlayacak bilimsel ve teknik gelişmenin önemini ihmal etmelerine yol açabilir. Yönetim görevlilerinin çalışması genellikle değer yaratmadığı için bu kişiler paylaşımında üreticilerin yarattığı toplam değerin bir kısmını almış olurlar. Ortada toplumsal görev bölüşümü olduğu için sormur yoktur ama yönetim görevlilerinin, üretici çalışmadan azat oldukları için, bir bakıma kendilerini sınıfız toplumun çalışma düzeneinde imiş gibi hissetmeleri pekâllı mümkündür. SSCB'de Brejnev döneminde dillerde pelesen edilen "komünizme gergenin esığı" olunduğu edebiyatın bu açıdan değerlendirmek gerekir. Tabii gerçekte olan, çalışmanın, asıl, üreticiler için ortadan kalkacağı komünist toplumun daha da gecikmesidir.

Yönetim görevlilerinin toplumdaki imtiyazlı durumu bir cazibe oluşturur. Böyle olsunca yine pratikte gördüğümüz gibi kariyerizm hızla yaygınlaşır. Oysa kariyerizmle kolektif mülkiyet asla bağdaşmaz. Yönetim görevlileri arasında kariyerisilerin artmasının demek kolektif mülkiyetin toplumsallaşmasının aksaması demektir. Çünkü kariyeristi, toplumun çıkarları değil kendi çıkarları ilgilendirir. Oysa sorumlu ve bilinci bir yönetim görevlisi için kendi kişisel çıkarlarıyla kolektif toplum mülkiyeti uyumlu bir bütür oluştururlar. Çünkü yönetim görevlisi toplumun garantisini, ancak mevcut işleyisin ►►

Üretim için çalışmanın esas anlamda ortadan kalkacağı bir düzene erişmek için bu düzene onun şartlarını olgunlaştırın evrede bireylerin daha fazla çalışmak için yarışmaları! Kaçınılmaz bir çelişkidir bu.

Bu çelişki nasıl çözülür?

Sosyalizme, gelişkin kapitalist ülkelerde de kapasız bir dünya devrimile geçileceğini tahmin eden Marx için komünist toplum ilk evresi - ki buna sosyalist toplum da diyoruz - kavrayabildiğim kadaryla fazla uzun sürmeyecek bir geçiş dönemi olacaktı. Dolayısıyla şimdi artık dünyayı bilinen bir şekilde değiştirmenin直径lerini elinde tutan insanlığı için, başlangıçta zorunu ve yararlı olan üretim için çalışmamak, bir süreç boyunca esas anlamda ortadan kaldırılması ve böylece kolektif toplumsal mülkiyetin üretim için çalışına arasındaki çelişkinin çözülmesi mümkün olabilecekti.

Biliyoruz, Marx'ın tahmini çıktı, sosyalizm önce tek ülkede kuruldu, daha sonra da, genel olarak nispeten geri ülkelerin karışmasıyla bir dünya sistemi haline geldi. Gelişkin kapitalist ülkeler emperyalist blok olarak varlıklarını korudular. Böylece dünyamızın kapitalizmden sosyalizme geçiş dönemi, daha başlangıçtan itibaren emperyalist kuşatma altında ilerledi, ilerliyor. Bu durumda da birinci evre uzadıkça uzuyor, çünkü kolektif mülkiyetin çalışma arasındaki çelişkinin çözümü mevcut emperyalist kuşatmaya ilaveten - ve onun da etkisiyle - ortaya çıkan yeni yeni problemler nedeniyle de-

gösterirler. Buna karşılık emeğinin ürününe bütünüyle sahip çıkamayan ve devamlı aklı sınımda yaşamaya mahküm edilen üretici, üretimi artırmaya, bunun için de üretim tekniklerini geliştirmeye ilgi duymaz. Bu olsa da üreticinin emeğin objektif şartlarıyla - yani başlica toprakla - ilişkisini zayıflatır. Bu süreç, aynı zamanda komün mülkiyetinin çözümüne işaret eder. Üretici kendini komunal mülkiyetin ortaklarından birisi olarak görmekten uzaklaşır, bir hakime mülksüzleşir. Üreticinin toprakla ilişkisi badabın oğula geçer. Bir tür zihniyet dönüsür. Böylece Asyatik üretim tarzının, yüzlerce, binlerce yıl kendini devamlı tekrarlayan, gelişmeye ve değişmeye kapalı taslaşılmış yapısı olusur.

Mevcut sosyalist uygulamalarda da, ilkel komunal toplumdan Asyatik tarzına geçişte ortaya çıkan olguların benzerlerini gözlemelemek mümkün.

Devrimin yiğinlardan yarattığı şırk ve coşkuyla başlangıç dönemlerinde sosyalist kuruluş uğruna çok çalışmaya kolektif mülkiyeti uyumlaştırmak mümkün olabilir. Hatta insanlar kategorik olarak angaryaya giren "beclava cumartesiler" türk kampanyalarına dahi şevkle seferber edilebilirler. Ne ki devrimin coşkusunu bir süre

korunmasında ve sosyalist yapının her geçen gün daha yetkinleştirilerek yeniden üretimişinde bulunur. Bunun da çaresi kolektif mülkiyetin yaygınlaştırılıp konsolide edilmesidir. Buna karşılık toplumun gelişme çizgisini bilinçle kavramamış, görüş açısı kendi kişisel çıkarıyla kısıtlı kariyeristi, kolektif mülkiyetin yaygınlaştırılması ilgilenmez, o sadece kolektif mülkiyetin devlete ilişkin yanını bakar. Böyle olunca da kariyerinin indinde devlet mutlaklaşır. Sonuç bu tür yönetim görevlilerinin toplumdan kopmaları, devlet içine hapsolmalardır. Devletin güçlendirilmesi eğilimleri bir ölçüde bu olgudan kaynaklanır.

Devletin içine hapsolmanın bir diğer sonucu üretimden tamamıyla kopmaktır. Dar görüşlüğü nedeniyle kariyer avcısı, kendi varoluşuya sosyalist yapının kendini yeniden üretmesi arasındaki sıkı ilişkiye kavrayamaz. Dolayısıyla da yeniden üretmeye kitlelerin yaratıcı enerjinin scerber edilmesi kariyerist için hiçbir anlam ifade etmez.

Yönetim görevlisi olmanın toplumsal cazibesi, bu kesimin hızla şırmış sonucunu verir. Böylece üretici çalışmada istihdam edilecek toplam emek gücü küçülmüş olur. Bu da, hem çalışma süresinin azaltılmasına olumsuz etki yapar, hem de üretmeden çalışanların artması nedeniyle bölüşümde emeğe düşen payın azaltmasına yol açar.

Bütün bu gelişmelerle birlikte sosyalist toplum için en büyük tehlike yığınlarının düzene yabancılaşmalarıdır. Bu yabancılama özelleştiriciliğe açıktır. Kendisini toplumsal kolektif mülkiyetin ortağı olarak görmeyen üretici için üretme sevkî katılmak, çok çalışmak giderek bir anlam ifade etmemeye başlar. Üretici üretme ve işine yabancılır. Kol emekçi beceribildiğince kayıtmaya hakar, kafa emekçi si için ise üretim tekniklerinin geliştirilmesi fazla bir anlam ifade etmekten çıkar.

Üstelik sosyalizm sayesinde insanlığın elde ettiği en önemli kazanımlardan birisi olan iş güvencesi, böylesi şartlarda ekonomik gelişme için olumsuz rol oynamaya bağılar. Toplumsal kolektif mülkiyet bilincinden yoksun ya da bu bilinc pamuk ipliğiyle bağlı üretici, ayrıca bu mülkiyetin - en azından gelişkin kapitalist ülkelerde - yaklaşımı yaparak - ihtişamları gidermeye pek

de yeterli olmadığını ve görünür gelecekte de olamayacağını görürse, işini hepten boşlar. Böylece bir türlü kısılma bilmenin resmi iş süresini filen kısaltarak, özünde bir külfet olan üretim için çalışmaktan az da olsa kendini kurtarmış olur. Tabii bütün bunların kaçınılmaz sonucu ekonominin bir duranlık içine girmesini, giderek atılaşması ve devamlı kendini tekrarlar hale getirmesidir.

Bütün bunlara ilaveten sosyalist demokrasi de büyük ölçüde tahrirata maruz kalabilir. Konu bu yazı kapsamına girmeyecek ölçüde geniş ve karmaşıkta. Ama sosyalist uygulamaların da sonuçları ortadadır. Örneğin Ekim Devrimi sonrasında sosyalist demokrası, bir süre boyunca, kişi kılıflı egemenliğinin şahısanına, Stalin despotizmine evrimeşmiştir. Benzeri olsa, komün demokrasisinden Asyatik üretimi arzusunu varlığında da gözlemlenmektedir. Burada meselenin kişilerle pek ilişkisi yoktur. Stalin'in kişi olarak çaptı Lenin'in de tesisiyle ortadadır. Stalin'in şahsında "despot-baba"yı yaratın, bir

ölçüde toplumun kendisi, SSCB'ye etkiyen iç ve dış dinamikler olmuştur. Elbette bu dediğimden Stalin deneyi kaçınılmazdı anlayamaz olsa. O dönemin şartları, Stalinizm için elverişli bir ortam yaratıyordu ama Marksistlerin de toplumsal şartlara bir ölçüde müdahale gücü olduğu unutulmamalı. Ne ki Stalin örneği tek değil. Örneğin Kim İl Sun ya da Çavuşesku deneyleri de aynı kategoridendirler. Kalıcı sosyalist demokrasiyi tâhir eden sadece kişi kültür değildir. Tek kişiye upırmak gider, yerini yönetici kültür alır ve iller...

Asyatik üretim tarzı kendi iç dinamiğle kapitalizme evrimleşmedi. Çünkü bunu sağlayacak özel mülkiyet ilişkilerine yer vermiyor. Bu nedenle Asyatik üretim tarzı kapitalizmin bir dünya sistemi haline gelmesi sonucu, dış dinamiklerin tesiriyle son buldu.⁽³⁾ Şimdi SSCB'de kooperatifleşmeye ekonomide bir ölçüde kurtarıcı gözüyle bakılıyor. Kooperatif mülkiyet kolektif mülkiyetin bir çeşidi. Ancak bana göre sosyalist düzenin sahiplenmesi anlamındaki toplumsal kolektif mülkiyet ile kooperatif kolektif mülkiyet arasında önemli nitel fark var. Kooperatif mülkiyetin amacı insanların üretimde daha verimli ve katılımcı olarak çalışmaları sağlamak. Bunun için de kooperatiflerde üreticilerin üretimin sonuçları üzerinde söz ve hak sahibi olmaları öngörlüyor. Bu yanıla kooperatif mülkiyeti bana bir tür toplu özel mülkiyet gibi gözüküyor. Kisacası asyatik üretim tarzını chosen, kapitalizmin yanı üretim araçlarının özel mülkiyetinin devreye gitmesi olmuştu. Şimdi de üreticiyi teşvik etmekle, toplumsal olağan dar çerçeveye bir mülkiyet kategorisi atılaymış sosyalist ekonomiye canlılık getirmek için devreye sokuluyor.

Varolan sosyalist uygulamalarda nelerin olup bittiğini kavrayabilmek için böyle bir "analoji"ye illa gerek var mıydı?

Mevcut şartları ve yakın geçmişin değerlendirilirken çoğu zaman detaylara boguluyoruz. Oysa uzak geçmişe ait bir strece çok daha kuş bakışı bakabildiğimiz için, detaylardan arınmış, bir anlamda soyut öz, konunun kavrulanmasını daha kolaylaştırıyor. İlkel komunal toplumdan Asyatik üretim terzine geçiş, varolan sosyalist uygulamaların bazı gelişme trendleri arasındaki benzerlik dikkatimi çektiğim için böyle bir analoji yapmayı yararlı buldum.

Bu "analoji"den sosyalizme tek ülkede gerçekleşmiş olması nedeniyle sosyalizmin yürütmendiği anlamı çıkar mı? Bence "tek ülkede sosyalizm olur mu, olmaz mı?" tartışmasına yeniden girmek abes; çünkü olmuş. Üstelik böyle olması başlığına bir tesadüf eseri de değil. Tarihin dialektiği böyle istiyor. Marksistlere düşen bu işleyişin özünü kavramak ve ona göre davranışın

olmazı. Yoksa, "şöyleden yapılacağına böyle yapılsayıdı, şu şu su hatalara düşülmeseymi" tuttundan yaklaşımlar - tek başma - bana yavan geliyor. Seçişlerin ve yarışlıkların olup bitenlerde hiç mi piyi yok? Bunu kim inkâr eder? Ama bu kadarı ne olup bitenlerin künhine ermeye yeter ne de dünyayı değiştirmeye. Yetmediği de çeşitli örnekleriyle ortada.

Ele alındığım "analoji"de benzerlikler var ama ayrılıklar da var. Asyatik toplum bir kere gerçekleştikten sonra asırlar boyu donup taşlaşmıştır. Oysa mevcut sosyalizm şu anda dehşet bir hareket ve canlılık içinde. Ortaya çıkan sıkıntılar giderilmesi, problemlerin çözümü için, toplumun en geniş kesimlerinin katılımını sağlama ve yönelik kampanyalar yürütülüyor. Sosyalizmin iç dinamigi tıkanıklıkların giderilmesi için seferber olmuş durumda. Ve bizlere, dünyanın bütün Marksistlerine, olup bitenleri kavrayarak, bu dinamige karınca kararınca katkıda bulunmak düşüyor.

Konu bir hayli engin. Ama ben yazımı burada kesiyorum. Herhalde okur, konuyu noktalamak diye bir niyetim olmadığını anlamıştır. Aksine konuya yüksack sesle tartışıyorum. Ve konuya ligi duyan herkesin de bu tartışmaya katılmamasını diliyorum. Ben kendi adıma konuyu çeşitli vecheleriyle tartışmayı sürdürmekten yaramam.

Evet, Leningrad'lı şoför haklı, bütün bu dertleri başımıza Anora attı. İyi ki de aştı. Bu dertler, bu sıkıntılar sayesinde dünyamızın da çevresi daha gelişkine, daha iyiye doğru alabildiğine değişti. Zaten bir Marksist, dertlerle uğraşmaktan, sıkıntılarla boğuşmaktan, problemlerin üstesinden gelmekten daha mutlu kılan başka ne olabilir ki?

DİPNOTLAR:

(1) K. Marx, *Gotha Programı'nın Eleştirisi*, Marx-Engels Seçme Eserler, Sol Yayımları, 1979, s. 23-31.

(2) J. Kuczynski, *Tarunuma Mektupları*, s. 51.

(3) "Asyatik Üretim Tarzı"na ilişkin bilgi ve görüşlerimin bugünkü konumuna erişmesinde Kenan Somer'in *İlk Sınıflı Toplumlar*, *Asyatik Üretim Tarzı, Doğu Despotizmi* (Birey ve Toplum Yayınları, 1985) kitabına yazdığı "sunu" yazısının inkâr edilemeyecek payı oldu. Söz konusu yazı bence Asyatik Üretim Tarzı konusunda Marksizme katkı nitelikindedir. Bu yüzden Marksistler tarafından değerlendirilmesi gereklidir. En azından K. Somer'in konuya ilişkin görüşleri tartışılmalıdır. Uzulerek belirtiyorum ki günümüz birlik politikaya aşıri önem ve oncelik verdigimden midir bilmem - kendim de dahil olmak üzere tüm Marksistlerimiz K. Somer'in değerli yazısını "silence de conspiration"'a getirmekle udet ettiler.

ÇAĞRI İNSAN HAKLARI DER. ANKARA ŞUBESİ

"Türkiye, 'İşkenceye Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'ni imzaladı. TBMM'de sözleşmeyi onaylayarak yasalaştırdı ve yürürlüğe koydu. Anayasının 90. maddeinde "...Usulüne göre yürürlüğe konulmuş milletlerarası anlaşmalar kanun hükmündedir" denilmektedir.

Sözkonusu sözleşmenin 15. maddesi "...işkence yapılarak alındığı lesbit olunan herhangi bir İfadevinin, alınan İfadenin işkence yapmakla itham olunan kişi aleyle de ilili olarak kullanılması hariç, herhangi bir kovuşturmadan deil olara kabul edilmesi..." hükümlü içermesine karşı, yargı organları bu hükümlü uygulamamakta ve işkence ürünü metinleri kanıt olarak kullanmaya devam etmekteyler.

Bu nedenle, yönetimi ve yargı organlarını sözleşme hükümlerine uymaya; tüm aydınları, demokratları, hukukçuları, bilim adamlarını İşkenceye karşı çıkmakın en etkin yolu olan bu sözleşmenin uygulanması istemizde destek olmaya çağrıyoruz.

Yönetim görevlileri genellikle üretici emek sarfetmezler. Bu durum, onların fazla çalışmanın kolektif mülkiyetle çelişen karakterini gözden kaçırımlarına, dolayısıyla çalışma süresinin azaltılmasını sağlayacak bilimsel ve teknik gelişmenin önemini ifade etmelerine yol açabilir

Bütün bunlara ilaveten İşkenceye Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'ni imzaladı. TBMM'de sözleşmeyi onaylayarak yasalaştırdı ve yürürlüğe koydu. Anayasının 90. maddeinde "...Usulüne göre yürürlüğe konulmuş milletlerarası anlaşmalar kanun hükmündedir" denilmektedir.

iŞÇİLER VE SOL PARTİ

Bir sol partiyi oluşturacak insanların her şeyden evvel ilerici, yurtsever, savaşsız, sömürüsüz bir dünya isteyenler olması gerek. Tabii ki işçi sınıfı ateşleyici rol oynayacak.

Geçen sayımızda başladığımız, çeşitli işyerlerinden işçilerle sol parti konusundaki söyleşilerimize devam ediyoruz.

Demokrasi için sol parti gereklili

Rabak'da beş yıllık işçi olan, aynı zamanda Bağımsız Otomobil-İş Sendikası üyesi Erdem Ustaoglu'yla sol parti üzerinde söyleşti.

► **Solda yasal bir parti kurulmasının şartlığını biliyorsunuz. Böyle bir parti hangi ihtiyaçtan doğuyor?**

Bugün ülkemizde demokrasının var olduğunu iddia eden yöneticilerin yaratıkları burjuva demokrasisinin ve partilerinin yeterli olduğunu sanıyorum. Bu anlamda işçi sınıfının, emekinin gerçekten çıkarlarını gözecektir, haklarını savunacak bir partinin gerekliliğine inanıyorum. Ama gösterimelik anlamda değil, gerçekten toparlayıcı, netleşterici, yönlendirici bir sol partinin gerekliliğine inanıyorum. Eğer ülkemizde demokrasinin varlığını, düşüncelerin özgürce savunulabilgildini iddia ediyorsak, böyle bir parti olmalıdır.

► **Yani aynı zamanda demokrasının geliştirilebilmesi için de böyle bir partide ihtiyaç vardır?**

Evet, evet, yanı demokrasının geliştirilmesi, demokrasının getirilmesi amacıyla böyle bir partinin gerekliliğine inanıyorum.

► **Yasal sol parti kimlerden oluşmalı?**

Boyle bir partiyi oluşturacak insanların her şeyden evvel ilerici, yurtsever, yanı halkın eziyetine, halkın sömürüldüğüne inanmış insanlar olması gereklidir. Savaşsız, sömürüsüz bir dünya isteyen insanlardan olması gereklidir. Tabii ki işçi sınıfı daima ateşleyici rol oynamıştır bu tür olaylarda. Geniş katmanlara yayılması gereklidir. Halkın partisi olması gereklidir. Düşüncelerini her tarafta özgürce söyleyen insanlar orada da onları savunabileceklerdir. Böyle bir partinin ya da böyle bir partiyi oluşturacak insanların emperyalizme, şovenizme, sömürüye karşı insanların olmasına gereklidir.

► **Boyle bir parti işçiler arasında nasıl bir yankı uyandırabilir?**

Şimdi Türkiye'de işçi sınıfının bir partisi yok. Sendikalar aracılığıyla bir seyler yapmaya çalışıyoruz, ama sesimizi duyuramıyoruz. Böyle bir partiyi sanırmış işçi sınıfı çok geniş bir katılımla destekleyecektir. Çünkü düşüncelerini özgürce söyleyebilecek bir ortam, bir

platform bulacaktır.

► **Boyle bir partinin çağrısını sence kimler yapmalı?**

Ülkemizde böyle bir partinin oluşmasının sağlayacak insanların aydın insanlar olması gereklidir. Aydın insanlar derken demokrat yazarlar, düşünürler, ilerici sendikacılar, aktif sendikacılar, sol partinin kurulmasına önderlik edebilirler.

Solda bir boşluk var

Onbeş yıllık işçi olan Esen Gözgören, Elif Plastik'te çalışıyor. Yasal sol partide ilişkili sorularını yönettiğimizde şu yanıtlanı alındı.

► **Bugün Türkiye siyasal hareketinin solunda size işçi sınıfı ve emekçi halka seslenen, onun taleplerini dile getiren bir parti var mı?**

Şu anda böyle bir parti mevcut değildir. Sosyal demokrat parti emekçi halkın istemelerini dile getirmekten çok geridir. Bu nedenle sordığınız soru açıkça kuzanıyor. Solda bir boşluk vardır. Halkın çıkarlarını savunacak bir partide ihtiyaç vardır. Bu noktada sol bir partinin gerekliliğine inanıyorum.

► **Sence sol parti bir sosyalist parti midir?**

Sol parti sosyalist bir parti değildir. Çünkü, sol parti toplumun en geniş kesimine hitap etmektedir. Ve bu kesimin desteği ile varolmalıdır. Sadece sosyalistlere değil ilerici, demokrat ve su anda mevcut rejimden zarar gören geniş bir kitleyi kucaklamalıdır.

12 Eylül öncesi mevcut şartlarında, 1961 Anayasası'nın getirmiş olduğu demokratik hakların kullanımındaki genişlik sonucunda sosyalist partiler kurulmuş ve faaliyet gösterilmeliydi. 12 Eylül'den sonraki değişimler sonucunda hazırlanan 82 Anayasası böyle bir partinin su an için kurulmasını engellemektedir. Bu nedenle birlikte, getirilen diğer kısıtlamalar, çalışan yığınları açısından olumsuz bir durum yaratmıştır. Bu olumsuzlukların giderilmesinde sosyal demokrat parti aciz kalıktır, bu da işçilerin emekçilerin haklarını savunan daha sol bir partiyi gündeme getirmektedir.

► **Yasal sol partinin asgarı programı nasıl olmalıdır?**

Sol parti bence su tökiye sıkı sıkıya bağlı olmalıdır: anti tekel, anti emperyalist, anti şoven olmalıdır. Bu nitelikler sol partinin ayırt edici özelliğidir. Bir anlamda sol parti bir cephe partisidir. Bu özelliğle içinde sosyalistlerin de olduğu geniş bir parti olacaktır.

Programında acil olarak şunlar yer almazıdı: Tüm siyasi kısıtlamaların kaldırılması,

sendikal hak ve özgürlüklerin sağlanması, ulusal sorun karşısında tavır koyması, eğitimin demokratikleştirilmesi ve yüksek okulların özerkleştirilmesi, kısaca YÖK'in kaldırılması, tüm çalışanlara sendikal haklarının verilmesi, sonuçta, 82 Anayasası'nın değiştirilmesini gündemine almazıdır.

► **Sol partinin kurucuları kimlerden oluşmalıdır?**

Önceki sorularınızda belirttiğim gibi, böyle bir parti genel yığınları kapsayacak bir parti olacağının, kurucuları arasında, sendikacılar, sanatçılar, sosyalistler, anti-faşist, anti emperyalist demokratlar olmalıdır.

► **İşçiler bu partiyi sence nasıl karşılaşacak?**

Böyle bir partinin hayatı geçtiği anda, en büyük desegi işçilerden görevine inanıyorum. Bu şartlarda en fazla mağdur olan kesim işçi sınıfıdır. Ve yasal planda bir partisi olmadığından, özünde işçi partisi olan bu sol partiyi destekleyecek ve içinde yer alacaktır.

Cevremizde arkadaşlar, "SHP gelse ne olur?" sorusunu soruyorlar. Ancak cevaplarında ANAP'la SHP arasında bir ayrıntı göremiyorlar, daha açıkçası SHP'yi bir işçi parti olarak görmüyorlar. Böylece sol parti gerekliliği işçiler tarafından dile getiriliyor. Ancak böyle bir yasal sol parti, niteliği itibariyle işçi sınıfının umudu olacak ve destek verecektir.

Olumsuzlukların giderilmesinde SHP aciz kalıyor, bu da işçiler ve emekçilerin haklarını savunan sol bir partiyi gündeme getiriyor.

▼ **İşçiler. Bazıları sol partinin gerekliliğini dile getiriyorlar.**

NE ŞEHİT NE GAZİ!..

Özal'sız bir ANAP iktidarı, tipki yumurtasız omlet gibi bir garibe olacaktır.

Bunu bilen Gazi Özal parti içinde istediği gibi at oynatmaktadır.

iktidar partisi
ANAVATAN il-
ginç bir kuruluş-
tur. 12 Eylül 1980

ardından "icazetli" bir parti olarak kuruldu. İç güçlerce iktidara gelmesi de öngörülümemiştir. Biraz, "iktidar adayı" olan Milliyetçi Demokrasi Partisi'ne "yedek" olsun diye, biraz da, dış güçler de öyle istiyor diye kurulmuştur.

ANAP daha kuruluşunda bir "tek adam" partisi olarak ortaya çıktı. "Tek adam" ya da tek seçici eski Devlet Planlama Müsteşarı, eski MESS Başkanı, eski Başbakanlık Müsteşarı, eski Başbakan Yardımcısı, eski Dünya Bankası uzmanı, eski Milli Selamet Partisi milletvekili adayı Elektrik Yüksek Mühendisi Turgut Özal'dı. Özal, sayları kırkı aşan ve formalite gereği bulunmaları gereken öteki kurucuları tek tek kendisi saptadı. Partiyi de bir "uzlaşma parti" olarak teklid etti. Türkiye'de öteden beri var olan "dört siyasi eğilim'i" de bündesinde toplayan, hiç değilse toplamayı amaçlayan bir kitle partisi...

Özal, kurucuları gibi genel seçimler önceinde milletvekili adayı olacakları da tek tek kendisi saptadı.

Yeni siyasal partilerin kuruluş hazırlıkları ve seçim kampanyası sırasında çok kişinin gözünden kaçan bir oğu da bu arada kaşa göz arasında gorçleştii. O araya yönetimi üşlenmiş askeri cuntanın kesin desteği altında MDP kimi iscevlerinin de parasaş desteği ile örgütlenirken, ANAP, ülke çapında inanılmaz bir performans gösterdi. Değirmenin suyu nerden ve nasıl geldi pek bilinemez ama, seçimler öncesinde (1983 milletvekili genel seçimleri) ANAP Türkiye'nin en iyi örgütlenmiş partisi durumuna geldi. O seçimler öncesinde Milliyet gazetesi adını Trakya'da bir "nabız yoklama" gezisi yapmış ve il merkezleri dışında uğradığımız her ilce ve kasabada da Anavatan partisi örgüt tabelalarını, tıc beş kişilik de olsa yöneticilerini karşımızda görmüş, buna karşılık öteki iki partinin, -MDP ve HP- çok yerde ne binasını ne de yöneticilerini bulabilmisti. Bu nabız yoklama gezileri sonunda öteki gazeteci arkadaş-

larımızın da Anadolu'nun başka yerlerinde aynı izlenimleri edindiğini de öğrenmişistik.

O nabız yoklama gezisinde yerel ANAP yöneticileri ile konuşmalarımızın notlarını, şimdiden yollar geçtiğinden sonra karıştırırken gördüğümüz hep şu oldu: Edirne, Tekirdağ ya da Kırklareli'nde kimlerin aday olabileceklerini sordduğumuzda yerel yöneticilerden hep aynı yanıtı almışız:

"Adaylarımıza Turgut Bey bilir..."

1983 seçimleri sonunda, cunta destekli ve olanın iktidar adayı MDP, sandıktan ancak üçüncü parti olarak çıkabildi. Seçmen, biraz da askeri cuntaya imal olsun diye oylarıyla iktidarı Anavatan Partisi ve Turgut Özal'ı getirmiştir.

Sonra Turgut Özal'ın başbakanlığı atanmasını anımsarız. Partinin kurucuları gibi, milletvekili adayları gibi, bakanları da hep Turgut Özal kendisi tek adam olarak seçti. 1983-1987 yılları arasındaki ilk dört yılda hep tek seçici kaldı. Sonra "Üçüncü Cumhuriyet'in ikinci genel seçimi"ne sıra geldi. Bu seçimde de ANAP adayları genel tek seçici tarafından saptandı. Peşinden "İkinci Özal" hükümeti kuruldu. Kimlerin bakan olacağını gene Özal kararlaştırdı.

Sözün kısası odur ki, 1983'den 1988'e kadar Özal, partisi için de, Türkiye için de hep tek adam oldu. Bir tür sultan ya da padişah

gibi davrandı. Ekonomik politikayı prenslemeyle o saptadı, sosyal politikayı o saptadı, dış politikayı o saptadı. Adamları, partisinin üst kademe yöneticileri, bakanları, yardımcıları hiçbir zaman figürden rolünden öte bir duruma kavuşturmamıştı. Faaa ki, geçen ay yapılan son Büyük Kongre'ye kadar.

Son ANAP Büyük Kongresi'nde birden birere ortaya bir yeni gerçek çıktı. Başlangıçta "dört siyaset eğilim'i" ulaşmak amacıyla kurulmuş olan bir parti dört tanıtılan ANAP'ta iki eğilim, geri kalan iki eğilimi bütünlük ölçüde saf dışı etti. Ortaya "kutsal ittifak" denen eski MSP-MHP eğilimlerinin ağır bastığı, belirleyici olacaklarını var saydıkları bir kadro çıktı. Üstelik de bu, ANAP Büyük Kongresi'nin ilk gününde, Turgut Özal'a bir den bire "gazilik" sanık kazandıran bir canana kıyma girişiminin ardından ortaya çıktı. Özal'a rağmen bir hareket gibi çıktı.

Coc kişi, coc gözlemci bu pek de beklenmeye gelse karısında, "tamam" diye düşündü, "Özal'ın suyu isındı, ya Kutsal ittifaka teslim olacak ya da yuvarlanıp gitcecek".

Ama kısa sürede görüldü ki, "kutsal ittifak"cılar parti yönetiminde öteki kanalları ağır bir yenilgiye uğratmalarına ve "anahat liste" başarılarına karşı parti yönetiminde açıktan Özal'a "kafa tutacak", hak ettiklerini sandıkları koltuklarıa oturacak güç ve ye-

tenekten yoksundurlar. Zira onlar da bilmektedir ki, aralarından ya da başlarından Özal desteği cekildiği anda ortada ne Anavatan partisi ne de iktidat kalır...

Bu o kadar açıkta ki, Turgut Özal, kabinesini yenileştirmeden önce, tüm bakanlardan peşin imzalı ve uygulamaya koyup koymayacağ belirsiz istifa mektupları istediginde, bir tek kişi bile, "ben böyle bir istifa mektubu vermem" diyememiştir. Bakanların kişilikleri böylesine törpülenmiştir. Nitekim Özal, üstelik de artık Gazi Özal olarak yeni hükümetinde, istedigi biçimde bir iki rötuşla yeni kabinesini açıkladığında, mıriltılardan öte bir ses yükselmemiştir. Dahası, orgüte egemen olmuş Kutsal İttifakçılar, partinin başkanlık divanında büyük ölçüde dışlandıklarında da gene mirin kirin ötesinde ciddi bir ses çıkaramamış ve kadere boyun eğmek zorunda kalmışlardır.

Her şey göstermektedir ki, Özal'sız bir ANAP iktidarı, tipki yumurtasız omlet gibi bir garibe olacaktır. ANAP'ın kaderi, Özal'ın kaderiyle yapisiktır. Bu böyle olduğu için, Gazi Özal, parti içinde istedigi gibi at oynatmakta, azıcık kendisine kafa tutar gibi gördüğü bir sağlık bakımı silkeleyip saf duş etmekte, kendisine ihanet ettiğini var saydığı Mehmet Keçeciler ya da Mustafa Taşar'ı bakanlıkta da, parti yöneticiliğinden da uzaklaştırılamaktadır.

Şimdilerde Gazi Özal, bir de "hacı Özal" olmak peşindedir. Muhtemelen bu sırlar yarınlarında, Özal, el kesesinden -ya da devlet kesesinden- sıfatlarının başına "hacı" lik sanını da eklemiş olacaktır. Ama bu hacılık bir "ekspres hacılık"mış, İslam dininde böyle hacılık sayılmazmış, bunlar Özal için hiç önemli değildir. Anayasasında yazıldığına göre, laik bir Cumhuriyet olduğu ileri sürülen Türkiye'de Cumhuriyet tarihi boyunca hiçbir başbakan resmen hacı olmuş değildir, hatta üstelik Halife de olan, Osmanlı Padişahları içinde de, sadrazamları içinde de hacı olan tek bir kişi bile yoktur. Bunlar Özal için hiç sorun değildir. Özal, arasında sürüklediği yöneticilerle gidebildiği yere kadar gidecektir. Bu konuda gözü karadır. Türkiye'yi de sürekleyebildiği yere kadar sürekleyecektir. Kaderci olduğunu kendisi söylemektedir. Kaderi kendisine ne bıçmışsa ona razıdır.

Ne var ki, sosyal olaylar oyle kaderciliğe falan açıklanamaz. Ekonomi sekiz on yıldır sürüklendiği çıkmazlarda tıknafes duruma gelmiştir. İç borçlar, dış borçlar, enflasyon, hem "Hacı, hem Gazi" hem de kaderci Turgut Özal'ı bir noktada üstesinden gelemeyeceği sosyal patlamalarla burun buruna getireceğe benzetmektedir. Telefonla Ahmet ya da Mehmet'i bulup, "seni sağlık bakımı yaptım" diye görevlendirmek, bakan olmayı aklına bile getirmeyen bir takım adamları, "ne emredilirse onu yaparım" diyeblecek duruma sokmak Özal'a bir süre daha Türk siyaset sahnesinde perende atturmaya yetse bile, bu işi sonuna kadar götürmek de pek kolay değildir.

Tekseçciliğin, tek adamlık iyidir hostur da, arada insanlar böyle iktidar sarhoşluğu içinde "ne şehit ne gazî" lik şerbetini içmeden düşpedüz "Niyazı" de olabilirler. ANAP'ın ve bay Özal'ın gidişi de bize biraz sonun böyle olacağı izlenimini veriyor. Gidiş o gidiştir. ■

Sinirlarle oynamak

Amerikan kruvazörünün Iran yolcu uçağını düşürmesi cinayettir.

► Afilli şapkalar insanı insan yapmıyor. Iran uçağını düşürüp 290 kişinin ölümüne sebep olan Amerikan Vincennes kruvazörünün kapitanyolu Rogers, Amerikan kapitanının 'en iyilerimin en iyisi' idi ama...

Amerikan donanmasının övünç kaynağı Vincennes kruvazörü -bizi basının ve resmi makamların "firkateyn" deyişim bir çeviri skandalıdır. Bu deym eski yelkenli gemiler döneminden kalma aslı Arapça bir deyimdir. 3 Temmuz Pazar günü gündemi füzelerle Iran Hava Yollarına bağlı A-300 modeli bir "Airbus" uçağındı düşündü. Uçağı yönetenler ve konukları ağırlayan görevlileri birlikte ayrıca 290 yolcu olduğunu 290 yolcunun 60 tanesi on yılını doldurmuş çocukları idi. Bu tam bir cinayettir. Böyle üstün nitelikli gözlem araçlarıyla donatılmış herhangi bir uçağın Airbus gibi ayıncı nitelikleri fazla bir yolcu uçağına, bir savaş uçağıyla karıştırması olsalıgınız bizce yoktur, olamaz.

Bu konunun siyaset yüzünü vermeden önce, haberleşme ve kamuoyu oluşturmaya ile ilgili bir noktaya değinmek isteriz. 1983 Ağustosunda bir Güney Kore uçağı yasal rotasından 280 mil uzakta, hiç hakkı olmadığı topraklar üzerinde uçarken kara denizlere fırlıtan bir Sovyet füzesiyle düşürüldü. 300 yolcu kayboldu. O zaman olay bir canavarlık şeklinde veren basım -Türkiye, Avrupa basımı ve radyo-TV şebekeleri- bu kez Amerika'nın cinayetini pek hafif geçtiler. Üstelik bizde Sayın Uğur Mumcu dışında konuyu "cinayet" olarak belirleyen rastlamadık. Bu davranışa neden olarak basın Güney Kore uçağında durumun burdakinden daha ağır olduğunu yazdırıldı. Oysa durum burada daha ağırdır. Çünkü:

1) Güney Kore uçağının oradarda uçuşması anormallik. Anormallik belki de, "İstihbarat görevlisi" olduğunu aklı getirmiştir. Iran uçağı ise olay sırasında tam "ticari uçuş" hattı üzerindeydi.

2) Sovyetler orada kendi topraklarının üzerinden atış yaptılar. Oysa Amerikalılar'ın ateş açıkları yerlerde bulunma hakları olduğu kuşkuludur.

Aslında olay askeri konularda, Batı basınının olsun bizim basınımız olsun, hep bir örnek kaleme tutuşa yönelik olmalıdır. Bizim basın değil sadece, Avrupa basın da aynı rotadaydı. Örneğin birçok uluslararası konuda yürekli davranışlarını gördüğümüz Ünlü Fransız gazetesi Le Monde'ın 5 Temmuz günü sayısı bu gazeteyi yönetenleri övdürerek bir nitelik taşıymıyordu.

Olayın nedenleri ne olabilir? Bize en önemli nedener sırasıyla sunular olabilir:

1) Askerlerin şımarıklığı: Bir askeri birliğe yaşa ve hak duş bir görev verildiymişti, o birliği yönetenler mutlaka bazı "şımarıklıklara göz yumulacağı" kanısı içinde olurlar*. Geçmiş olaylarda da buna benzer uygulamalar görülmüştür. Örneğin bir ülkede "işgal ve kontrol" görevi yapan askeri birliklerde, yerli shallıya emir ve ku-

rallar dışı haksız, keyfi işlem yapıldığına çok rastlanır. Burada da bizce böyle bir duruma rastlamış olabiliriz. Merkezden aktan açıklama "sivil uçakları da gerekirse düşürün" emrinin verilmesi olasılığı biz çok uc bir olasılık şeklinde düşünüyoruz. Ancak Amerikan Merkez Yönetiminin, özellikle Başkan Reagan'ın bu şımarıklığı tepkileri zayıf kalıstır.

2) Iran'ı rahatsız etme: Amerika Birleşik Devletleri yönetimi Iran halkına durmadan şunu anlatmak istemektedir: "Bu Humeyni başlığında kaldıkça siz rahat ve huzuru bulamazsınız". Bunu derece derece şiddetlenen eylemlerde, eski dönemlerde olsa dünya savaşını çkartacak kadar ağır, vahim eylemlerde İran halkına anlatmak istiyor. İstiyor ki, dış dengeleri bozuk, yanı hiçbir dış gücün istemediği, ya da yıkılmasını Sovyetler'in de kaygıyla karşılaşmayacağı, sadece iç güç dengeleriyle ayakta kalan Humeyni'ye karşı İran halkı ayaklanınsın.

Gerçekten Humeyni rejiminden sadece ABD değil Sovyetler Birliği de hoşnut değildir. Şii imamın özellikle Tudeh Partisi üyelerine uyguladığı kıymıv ve Afganistan asillerine doğrudan ve pervasızca yardım edisi Sovyet dışişlerince kayıtsız kargulanmaktadır. Ne var ki, Sovyetler Birliği Humeyni'nin şu sıralarda devrilmesinde fayda ummayabilir. Çünkü Amerikan baskısının ağır bastığı bir konjonktürde yıkılan İran düzenlenenden en çok yararlanan Sovyetler Birliği değil ABD olabilir. Bize kalırsa Sovyetler, İran şu gerginliklerin bitip Amerika'nın körfesinden çekilmesinden sonra çökşün ister. Belki o zaman İran Azerbaycanına da bir özerlik istemini kabul ettirebilir. Aslında istekler arasındaki bu ayrılık İran düzenini ayakta tutan. Yoksa Ortadoğu'da ne Amerika'nın ne de Sovyetler'in istemediği bir düzen hele böylesine yipyarıcı bir savaş ortamında ayakta duramaz.

Peki ne olacak? Olacak bir şey yok... Amerika Humeyni'yi halk gözünde böyle böyle desteksziz bırakmaya uğraşacak, İran bir kaç teknik yıldırma eylemine bulunacak. Bu böyle gidecek... Yineleyelim, **Resmi bir İran-ABD savaşı, bir yıl önce de yazdım, katlıyan olaşı değil... Sınıf savaşı sürecek... o kadar...** ■

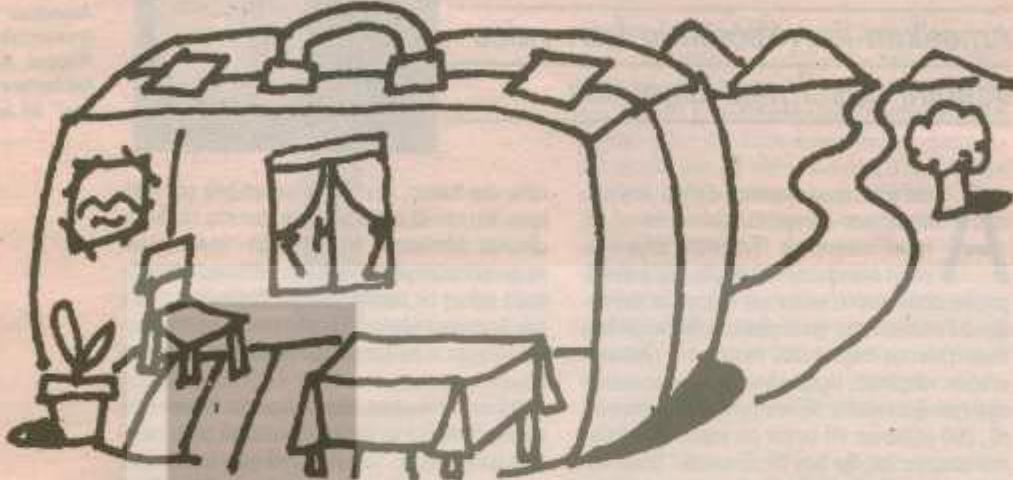
Dipnotlar:

* Airbus dünya havası trafikline 1983 yılında çikan üstün nitelikli bir yolcu uçağı tipidir.

** Harekâtı yapacak, Vietnam'daki Amerikan işgal güçleri de benzer şımarıklıklarda bulunurlardı.

DEĞİNMELER

Galiba sosyalistlerin en belirgin özelliği hep biraz çocuk kalmalarıdır. Sosyalizmin kendi de öyle aslında. Bunca düş gücünün, iyimserliğin ve arsızlığın başka açıklaması olabilir mi?

Orada bıraktıklarımız

Balkondan, ulu cınar ağaçları, koyu gri bir parça kuzey gökyüzü ve orta sınıf Almanlar'ın iç yüzelerini açıya vuran birkaç arka pencere görülmüyor.

"Çok güzel, su koca ağaçlar çok güzel" diyorum. "Hep böyle parlak değildir gökyüzü" diyorlar. "Ağaçlar daha da karartıyor ortaklı" Oysa hiç de parlak değil şimdî gökyüzü.

Evin her köşesine soylu bir yoksulluk duygusu sînmiş. Eşyaların rastlantısal konumları, duvarlarda birkaç uçan afiş ve ıçsuz bucaksız kumsal resimleri, burada yaşayanlar adına birşeyler söyleyip sanki: "Bz kalıcı değiliz... Bz kalıcı değiliz..." Sadece en sevilen plaklar, kasetler, en gerekli kitaplar, dergiler ve giysiler. Dış kapıya yakın bir yerde duran boş valizler, hâlâ modası geçmemiş bir gurbet hüznü veriyor insana.

Aksama doğru arkasına bâlkonda oturuyoruz. 7-8 yıldır yüz yüze gelmediğimiz birkaç eski arkadaş daha geliyor. Araya giren bunca yıla karşın, kimse fazla değişimemiş. Birkaç yeni alışkanlık, yeni sözcük ve renklerde hafif bir açılma, soluklaşma sadece. Bir çizginin, bir bakışın, bir dalıp gitmenin ardına saklanan acılar, sitemler, düş kırıklıkları ve öfkeler, yüzlerdeki o çocuksu heyecanı silip götürmemiş.

Galiba sosyalistlerin en belirgin özelliği, hep biraz çocuk kalmalarıdır. Sosyalizmin kendisi de öyle aslında. Bunca düş gücünün, iyimserliğin ve arsızlığın başka açıklaması olabiliyor mu? Şu köhne dünyayı değiştirmeye kalkmak, hamuru bozulmuş insanlığın daha güzel ve daha hâkî bir yaşam kurmasına düşmek, "olmayacak dualar" uğrunda hapislere düşmek, işini gücünden, evini barkını bı-

kaş elin ülkesinde göçmen olmak, yeryüzündeki bütün kuytu ormanların, denizlerin, ırmakların, göllerin, kurduğun kuşun derdini dert edinmek çocukların başka kimin aklına yatabilir?

Gelenler sabaha karşı gidiyor. Evi yine sessizlik kaplıyor. Birden bu içgîtelîğin 8 yıldır hep böyle sürüp gittiğini farkediyorum. Gece, oyadıycı ayrıntıları silip, gerçeği bütün ağırlığıyla çıkarıyor ortaya.

Balkonda koca cınar ağaçlarının karantik dev gölgeleri seçiliyor. Yarın dönüyorum. Hepsizimizin adında, burada bıraktıklarımızın utancını içinde taşıyarak... ■

Kuzeyde bir kent

Stavanger, Norveç'in Atlantik'e bakan batı sahilinde orta boy bir liman kenti. 10 yıl sonra ikinci kez geliyorum buraya. İlk gelişimde kentin alabildiğine cömert güzellik ile, sokaklarındaki sterîl, sessiz ve ölçülü yaşam, kapılından sadece hayatı hic gunah işlememiş tatsız insanların içeri girebildiği silici bir cennet çağrışımı yapmış. O zaman henüz petrol kentin yaşamına el atmamıştı. Pak az yabancı vardı. Orta hâli zenginlikteki kent, 3 gölü, yemyeşil tepeleri, parkları ve küçük boy fyordlarıyla, mahmûr bir yavaşlık içinde yaşayıp giderdi. Evler, insanlar, giysiler, araçlar, dükkanlar belirli bir orta sınıf zevkinin sıradan standartlarını yansıtıyor. Alışveriş merkezindeki 5-6 katlı bir otel ve birkaç iş yerindeki bütün binalar bir ya da iki katlı ahşap yapılardı. Küçük bir sineması, tiyatrosu ve birkaç lokanta vardı.

Derken Kuzey Denizinde petrol fışkırmış ve "uyulan güzel" Stavanger, Norveç'e akan zenginliğin

ilk durağı haline gelmişti. Aradan geçen 10 yılda, kent belki bir-iki maslî büyümüş, benzerlerine ancak büyük metropollerde rastlanan mağazalar, bankalar, büyük oteller, kahvehaneler, lokantalar, gece klubleri, barlar, birbirinden sık dükkanlar kaplamıştı her yanı. Sokak aralarındaki manavlar, otobezi satan küçük dükkanlar yok olmuştu. Kent merkezinde, içinde 4 yeni sinema, tiyatro ve sergi salonları bulunan büyük bir kültür merkezi açılmıştı. Liman çevresinde, büyük petrol şirketlerine ait gösterişli binalar, petrol platformu yapım ve onarım istasyonları kurulmuş, birkaç kat büyümeye karşın, o ölçüde güzellik bozulmamış, özel yapılaşma, kentin kişiliğini yok etmemiştir. Liman çevresinde ve kent merkezinde güne çarpan canlılık dışında. Stavanger o durgun ve sıkıcı cennet görünümünü korumuştu. Yeni iş alanları, gelişmiş Batılı ülkelerden, çoğu mühendis olmak üzere, çeşitli dallardan uzman, gelişmemiş ülkelerden de çok sayıda vatandaş işi çekmişti. Ayrıca, Şili'den, Vietnam'dan ve Türkiye'den gelen bir hayli politik göçmen vardı. Sokaklardaki alışmış Nordik cehreler arasında zenciler, san-esmer Asyalılar, çekik gözlu Uzak Doğular katılmıştı.

Şiddet olayları, uyuşturucu trafiği ve sarkıntılar artmış, ilk "namus cinayeti" işlenmiştir. Fakat göründüğü bu "kozmopolitlige" karşın, kentin yerli ve yabancı yaşamı hemen hic karışmamıştı. Yabancılar sokakta, yerler ise yine o sessiz ve düzenli evlerinin daima kapalı duran perdeleri arkasında, göl kıyılardaki kuytu patikalarda yaşıyordu.

Ekonominin büyümeye, çoğunluğun yaşam tarzını pek fazla değiştirmemişti. Petrol endüstrisinin şurasına burasına monte olabilenler daha çok kazanıp daha çok harcıyorlardı. Diğerleri ise görece yoksullaşmıştı. Norveç dünyanın en pahalı ülkelerinden biri haline gelmişti. Zaten "refah topumu" nın sınırlarına yaklaşmış olan 4 milyonluğuk Norveç'e bir de petrol sayesinde eklenen bunca zenginliğe karşın, sosyal yardım fonları hâlâ yetersiz, emekli geliri hâlâ yaşınamayacak düzeydedi. Dar gelirlerin konut sorunu hâlâ çözümlenmemiştir. Bakıma muhtaç yaşıtlar için hâlâ yetarı sayıda kurum yoktu. Devletin başı sıkışıkça, sağlık ve eğitim gibi harcama alanlarında bütçe kısıtlamalarına gidiliyordu.

Bunları bir zamanlar sosyal demokrat partide çalışmış eski arkadaşlar anlatıyor. "Peki neden?" diye soruyorum. "Neden olacak, kapitalizmden ibretta" diyorlar. Ben, biraz asır kestirme gibi görünen bu yanıt karşısında, aklı fikri "İskandinav sosyalizmi" diye belli oldular bir modelde takılıp kalan bizim sosyal demokratları düşünüyorum. Araya Şili politik göçmen Alfredo girmeye: "Sosyalizmi bugüne kadar hep yüksüllerde yaşama savası verdi. Bir de kazara, şu Norveç gibi bir ülke sosyalist olsa, kim bilir ne hoş olurdu" diyor ve Stavanger'deki son 1 Mayıs afişlerinden birini gösteriyor:

"Kapitalist kriz ekonomisine hayır!
Yaşasın Sosyalist Norveç!..." ■

Zorbalar ve uğrular topluma baş olunca

KEÇECİLER, "GEREKİRSE İDAMLARI TASDIK EDERİZ" DEDİ. - Tercüman, 22 Haziran 1988

"...Partimiz bu konuda henüz bir kararı yok ama sahî görüşüm olarak yunu belirtiyorum ki, teröre karşı devletin, nizamın, hukukun saygıcılığını güçlendirmek için gerekirse 150 civarındaki idam dosyalarını Mecliste tasdik ederiz. Teröristler ve terör niyetilleri idam dosyalarının beklemesini devletin zaferi olarak görmemeliidir. Terörle karşı hukukun el verdiği bütün imkânları kullanırız."

Bunları söyleyen ünlü bir ANAP'lı, ANAP'ın M.Keçeciler'i. Ama kim olduğu o kadar önemli değil. Bir parti lideri geleni, bir milletvekili, politikada iddiyalı bir adam. Keçeciler ya da bir başkanı. Önemi yok. Bu sözler söylendi. Önemli olan bu sözlerin söylenebilmesi. Ve bu sözlerin ardından kafa, o kafayı taşıyan yürek. Ve daha önemlisi ülkenin bu kafada, bu yürekte adamların eline kalması olması. Bu adamlar milletvekili, belediye başkanı, bakan, parti yöneticisi...

Bir ülkede siyaset o ülke yöneticilerinin elinde daha ne kadar seviyesizlik cukuruna düşürebilir? Bir ülke, bir toplum, vandallığı yönetim -yani hayat- ilkesi bellemiş kişilerin siyaset adamı diye ortaya çıkabildiği ya da siyaset adamı diye ortaya çıkanların bu denli ilkelteşebildiği bir döneme tarihinde nıçın ve nasıl yaşar?

Türkiye, yazık, tam bir vurdumduymazlar ülkesi oldu çıktı. Mecliste "bekleyen" idam dosyalarında kimlikleri yazılı yüzlerce yurttaşın resmen rehine tutulduğunu herkesin yüzüne karşı fütersuzca haykırıldığı bir ülke!

On yıl öncesinin "Faşizme geçit yok!" di-

▲ Keçecilere söylenecek İst yok. O zaten neys o. Ama ya onlarla yüz göz olmaktan hicap duymayanlar?

Halim Togan

Felsefe dergisi

88/3

DİN VE FELSEFE

İslâm Dünyasında Din-Felsefe ilişkisi ve İbn Rüşd
Oktay Özal

İslâm ve Adalet
Güney Ding

Hristiyanlık
S.A.Tokarev

20. yüzyılda Engizisyon
J.R. Griguleviç

Ludwig Feuerbach'in Ateizmi
Todor St. Stoycev

••

Platon, Felsefe
ve Şâşılık Üzerine
Abdullah Kaygı

"Nous Poietikos" Kavramı
Saffet Babür

Maymundan İnsanlaşma
Sürecine Geçişte
Çalışmanın Payı
Friedrich Engels

Nomoi-Yasalar II
Platon

••

"Karamazov Kardeşler"
Klaus Städke

ÇIKTI
İSTEDE ADRESİ:
DE Yayınevi Nuruosmaniye Cad.
Atatürk Apt. No.5 Kat.3
Çağaloğlu-İSTANBUL

TÜRKİYE'DE -YOK OLAN- ÇEVRE VE İNSAN

Çevreyi oluşturan ve ona renk veren, özellik kazandıran gücün toplumun kendisi olduğu, çevreyi zaman içinde oluşturan gücün insanı odak noktası olan çabalar olduğu unutuluyor.

“Çevre” çok farklı biçimlerde anlaşılabilecek bir kavramdır. Uygar ülkelerin üzerinde öncü dardukları ve diğer ülkelerin de benimseleri gereken “çevre”, insan yaşamının en lily koşullar altında sürüp gitmesini sağlayan fiziksel ve sosyal olanaklara dayalı, elverişli bir ortam olarak tanımlanabilir.

Bir ülkede böyle bir çevre olgusunun ne ölçüde sağlanabilmiş olduğu ise o ülkede “insan”’a verilen önemle doğru orantıdır. İnsan yaşamının içinde oluşturduğu çevre, acaba ülkemizde ne durundadır? Acaba “insan”ın hak ettiği çevre sağlanabilmiş midir ülkemizde?

Çevre sorularına bu bakış açısından yaklaşıldığında “hava kirliliği” gibi, “dünya çevre günü hazırlıkları ve törenleri” gibi ayrıntılarla uğraşıldığı, konunun özünde pek inilmemiş görülmektedir.

Oya bir ülkede hava, deniz kirliliklerinin yanında çevre olmasını etkileyen çok daha başka kirlilikler de vardır. Ve insan için özenen çevre, tüm kirliliklerden arındırılabilir bir toplum yaşamının somut göstergesi olan bir cevredir. Çevre, yalnızca fiziksel bir mekanlaşma olmamış aynı zamanda ülke düzeninin de çok yönü bir yansımasıdır. Türk insanının içinde bulunduğu koşulların daha da iyileştirilmesi, kültür düzeyinin

daha da yükseltilmesi, sosyal yaşamının gelişmesi ve huzuru için nasıl bir çevre öngörümektedir? Türk insanı bu yönde bugün nasıl bir gidiş içinde bulunmaktadır?

Bu doğrultudaki gözlerler ne yazık ki olumlu görüntüler vermiyor. Göstermelik ya da rasgele, bilincsiz çabalar dışında ratarlı bir gidiş gözlemlenemiyor.

Çevreyi taban veri olarak temelden etkileyen ülke planlaması ve planlı kalkınma bilinci henüz tam anlamıyla yerleşmemiştir. Ülkenin gerileme döneminde bu bilinci eksikliğinin büyük zararları görülmüş olduğu hâlde, DPT ya da planlı kalkınma bilincinde sürekli sınırlanamıyor; planlı kalkınma yerine oy sağlamaya içgüdüsüne dayalı çagdaş politikalar ağır basıyor.

Bunun sonucu olarak, Ülke çapında planlı sanayileşme ve kentlere göç önlenemiyor, ardından gecekondulaşma ve sahiksiz çevre koşulları

oluşuyor; sorunlar çığ gibi büyüyor. Üç büyük kentteki nüfusun % 50-75’inin gecekondu kesişiminde son derece elverişsiz koşullar altında barınma yapılabadı gördürüyor.

Sanayileşmenin bir iki büyük kent dolayında merkezleşerek yükselmisin engelleyici ve ülke çapında dağılmını yönlendirici, dolayısıyla kente göç hafifletici politika ve önlemler de yeterli dözeğde değil.

Yüzyıllar boyunca toplumu ve insam düşündürmek, bencil ve ilkel yönetimler altında süregelen altyapınız büyümeye, büyük kentleri kasıslara sürüklüyor. İstanbul, İzmir, Izmit’te denizler kirlenmiş, insanın yararlanabileceği halde bırakılmış. Sanayi atıkları ve kanalizasyon girişimleri daha yeni başyor ülkemizde. Oysa geçmiş ülkeler bu sorunları daha 18. yüzyılda ele alıp başarmışlar.

Ankara başta olmak üzere büyük kentlerimizde hava kirliliği insan yaşamı için son derece tehlikeli boyutlara ulaşmış.

Ülkede ulaşım sorunları yanlış bir yönde karyolu taşımacılığına dayandırılmış, otobüs ağı tüm sorunları ile kentlerin içini de etkisi altına almış. Dış pazarı bis oto sanayii, bu karayolu ağı tizerde yoğunlaşan iç tüketimi boyuna pompa makta. Bu tutarsız politikalar sonunda büyük kentlerde hava kirliliği dayanılmaz boyutlara ulaşmaktadır, çözüm getirici raylı toplu taşımacılık ve metro girişimleri çakıcı taktiklerle baltalanmaktadır.

Tek merkezden yönetimin yükünü hafifletmek ve daha etkin hizmet sağlayabilmek üzere yerel yönetimlere tanınan yetkiler, sağlanan kaynaklar sistemi, hentüz rayına oturtulamamış; hesap verme gereği duymayan keyfi bir girişimcilik halinde sürüp gidiyor.

Yerel yönetimler, yeni görevleri kapsamına giren kent planlama çalışmalarına öncelik tamamakta, çoğu kez planlı programsız uygulamalar görülmektedir. Yerel yöneticilerin çoğu, Batı’da sonus dirnlilerin görsel çekiciliğine kapılıyor, o ülkelerde gördüklerine benzer düzenlemeleri hemen yapmak istiyorlar. Derhal yıkımlara girişimekte, asırık oturumsalar ve çevre değerleri önemsenmemeksin yahalar, tarihi sit bollgeleri yok edilmektedir. Batı’da yaya kesimlerinin benzerleri oluşturuluyor, daha metro bile yokken yeraltı çarşı-pasajları için büyük mafraflar girişiliyor, kentlerin sahilinde fazla düşünmeden her yerden sahil yolu geçiriliyor, mevcut plajlar da çok ediliyor; betonlaştıran dar sahil bantlarına dolanan halk tesisler, yeşilsız ve denizsiz kendi kaderine terkediliyor; kent içinde yıllarca titizlikle korunmuş yeşil alanlar birer birer oteller için parselleniyor, bu suretle kent halkın nesvet alabileceğini son yeşil alanlar da yok ediliyor.

Bilinci çevre oluşmasının ve çevre korumasının temel koşulu olan kent planlama çalışmalarına önem verilmemektedir. Yeterli etütler yapmadan, kamuoyuna gereken açıklamalarda bulunulmadan, itirazlara hatta iptal kararlarına dahi almadan uygulanmaya devam ediliyor. Yaşayan olsunmuş çevre, korunması gereken tarihi çevre hakkında tek yanı kararlarından dönülmüyor, kanıtlanmış yanlışları düzeltme yolunda gidiliyor. Hep “biz seccidik, halk güvenmeydi bizi seçmedi, kimse karışmasın” saplantısı. Hesap verme gereği duymayan, “biz yaparız, sonra herkes kabul eder” zihniyeti ile hareket eden bir başma buyruklu sürüp gitmektedir.

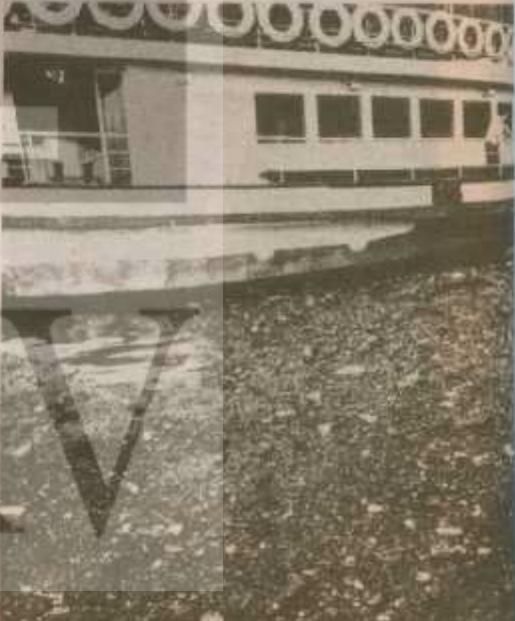
Yöneticinin çevre oluşması konusunda ancak sınırlı değerler ve elverişli koşullar sağlayabileceği; plan, kaynak ve kural koyma doğrultusunda bir işlevi olabilecegi; sağlanan bu koşullar içinde çevrenin çevrede yaşayacak insanların tarafından kendiliğinden zaman içinde oluşacağı, değerlendirileceği hiç düşünülmemektedir. Çevreyi oluşturan ve ona renk veren, özellik kazandıran gücün toplumun kendisi olduğu, çevreyi zaman içinde oluşturan gücün insanı odak noktası olan çabalar olduğu unutuluyor.

Herhalde insana ve topluma önem verme bilinci ülkemizde de köklü biçimde yerlesmedikçe “yaşamlı çevre” sonuçlarına ulaşılması kolay olmayacağı.

“Hertürü atık ve artığı, çevreye zarar verecek standartlara ve yöntemlere aykırı olarak doğa depolamak, taşımak, uzaklaştırmak ve benzeri Çevre Kanunu-Maddi 8

▲ Kuşlarını da öldürdük. Sanayi atıkları, kanalizasyon, petrol denizlerimizi, kıyılarımızı kirletmeye kalmıyor, oralarde yaşam kavgası veren doğa varlıklarını da yok ediyor.

SHP milletvekili Güneş Gürseler çevre sorunları ile yakından ilgileniyor:

“SİT UYGULAMASI, TARIM ALANLARI VE KİYILARI DA KAPSAMALI”

Cevre sorunu salt kaplumbağaların soyunun tükenmesi biçiminde yanlış bir yargıya yönlendirilince, iş pek ciddiye alınmıyor.

Güneş Gürseler SHP Tekirdağ milletvekili ve TBMM'de çevre kirliliği ile yakından ilgilenen bir parlementer. Özellikle alınabilecek önlemler konusunda kendisinin görüşlerine başvurduk:

► Sayın Gürseler, verdığınız çevre kirliliğine ilişkin önergeyle bir yandan sorunun önemini iktidara da kabul ettirirken öte yandan çevre kirliliğini yeniden gündeme getirdiniz. Düşüncecerinizi kısaca açıklayınız?

Geçmiş 3,5 milyon yıl önceki kadar uzanan insanoğlu, o günden beri sürekli doğayı tüketip tahrif ediyor ve kirletiyor. Kuşkusuz birçok şey üretiyor bu arada; ama doğaya yönelik bir üretimi yok insanoğlunun. Sonuçta çevre kirlenesmesi nedeniyle doğal denge bozulduğundan sorun insanlığının geleceğini tehdit eder boyutlara ulaşıyor. Nitekim bu olay günümüzde artık tek ülkelerin sorunu olmaktadır çıktı, evrensel bir boyuta ulaştı. Dolayısıyla çevre kirliliği, nükleer savaş tehlikesi kadar üzerinde durulması ve zaman yitirmeden gerekli önlemlerin alınması gereken bir sorundur. Ve içinde yaşadığımız bu dünyamızın bir parçası olarak Türkiye'yi bu tehlikeinden soyutlamak olası değil tabii.

► Meclise verdığınız önergeyi hazırlarken bu konuda epey çalışma yaptınız. Peki diğer ülkeler, özellikle de gelişmiş ülkelerde kiyas-

lağımızda Türkiye'nin durumu nedir kırılgan açısından?

Türkiye henüz sanayileşmesini tamamlamadığı için, çevre kirlenmesi konusunda gelişmiş ülkelerden daha avantajlı konumda bence. Nitekim gelişmiş ülkeler, sanayileşmenin yaptığı tahrifatı bizden önce yaşadıkları için Türkiye vb. ülkeleri uyarıyorlar. Biz zamanında şu şu hataları yaptık, ama hiç değilse siz bu konularda dikkatli olun diyorlar. Ancak Türkiye'nin buna yeterince önem verdiği ve bu avantajını kullandığı söylemek oldukça zor. Nitekim birçoğu kamuoyunun da bildiği gibi, ülkemizin kimi bölgelerinde çevre kirliliği oldukça tehlikeli boyutlara ulaştı. Örneğin Marmara deniz suyu canlı yaşamayacak duruma gelmiştir neredeyse. Kıyılar deseniz bir beton yığınına dönüştürüldü, özellikle de son yıllarda. Öte yandan Trakya, Bursa, Izmit, Çukurova vb. tarım alanları, bilincsiz sanayileşme yüzünden tarım yapılamaz duruma gelmek üzere. Oysa burası ülkemizin en önemli tarım merkezleridir. Yine Manisa kuş cenneti, giderek çehenneme dönüşüyor... Özellikle büyük kentlerde yaşanan ve insan yaşamını tehdit eder düzeye gelen hava kirliliği, yeni yapılan yollar, fabrikalar, artıklar... Yani şaymakla bitmez kısaca.

► Kirlenmenin bu aşamaya gelmesinde öncelikle devletin sorunun bilincinde olmamasının büyük payı var diyebilir miyiz?

Kuşkusuz evet. Çünkü devlet çevre kirliliği konusunda şimdiden kadar yönlendirici bir tavır içersine girmemiş gibi, pek önemsememiştir de bu konuya. Oysa ki devlet sunu yapmayıdı: Türkiye bir tarım ülkesidir gerçeginde yolu çıkarak, sanayii ona göre yönlendirmeliydi. Çünkü Türkiye tarımda güçlü olduğu zaman, yani tarımda elde ettiği gelirleri sanayiye aktarabildiği ölçüde sanayileşecektir. O nedenle tarıma zarar verecek uygulamaların kaçınılmazı ve doğal dengenin olabildiğince korunması için çaba gösterilmesi gerekiydi. Oysa tam tersi oldu bizde. Dilen, dileği yere kurdu fabrikasını. Sonuç ortada işte, İzmir Balçova, Bornova, Çukurova... 1964 ile 1974 arasında Mersin, İskenderun, Adana, Karataş güzergahında tam yedibin dekar tarım arazisi sanayileşmeye terkedidi. Öte yandan Trakya Naip ovasında kurulan tuğla fabrikaları... Yukarda da söylediğim gibi, şaymakla bitmez. İşte burda devletin görevi su olmalıdır; bunların bir fiziki planlaması yapıp, herkesin dileği yere fabrika kurmasını önlemeliydi...

► Sizin de belirttiğiniz gibi, Türkiye bu konuda gelişmiş ülkelerden daha şanslı. Dolayısıyla çok geç kalılmış sayılmaz. Size devlet bundan sonra ne gibi önlemleri almıştır ki, çevre kirliliği önlenebilisin ya da en azı indirgəsin?

Devletin alacağı bir takim tedbirlerle kirlenmemeyi en azı indirmesi ve hatta bir ölçüde tümüyle yok etmesi mümkün. Öncelikle eski ve tarihi eserlere uygulanan sit alan uygulamasını tarım alanları ve kıyılara da geçerli kılmahıdır. Tabii bunu yaparken sanayi kuruluşlarının yerlerini de göstermelidir. Ayrıca sanayi kuruluşlarının artırma tesisleri mutlak olmalıdır. Ve bundan sonra yapılacak olan fabrikalara bu tesislerini kurmadan, rühsat verilmemelidir. Gerçi "Çevre Yasası"nın 29. maddesinde özel sektörün teşvik edilmesine ilişkin yönlendirmeler var: Birinci fabrikayı kuran şirketin kendisinin yapacağı artırma tesisi için alacağı, ikinci ise artırma çalışmalarını bağımsız olarak yapacak olan firmaların alacağı özel teşvik... Bu olay çevre kirliliğinin önlenmesinde yeterli değildir bize. Ayrıca devlet de girmeli, gerektiğinde ve yetersiz kalındığında artırma tesislerini yapmalıdır. Çünkü yeni ve dışalma dayalı bir teknoloji bu, ayrıca da pahalı. Dolayısıyla bu konuda özel sektör de teşvik edilerek, devletin öncülüğünde ciddi çalışmaların yapılması gereklidir. 29. maddenin yetersiz kalmasına karşın, bu konuda yeni bir yasa çıkmış değil. Şu an Devlet Planlama Teşkilatının genel teşviklerinden yararlanılmaya çalışılıyor. Ama hem üreticiye, hem de ithalatçı firmaya teşvik getirilmesi gereklidir. Ayrıca artırma tesislerinin üretimi açısından yatırım indirimini sağlanabilir, faiz farklı getirilebilir, krediler tarım kredisini koşullarında verilebilir, gümrük muafii-

Balıklar can çekisiyor

Su Ürünleri Araştırma Merkezi'nin tespitlerine göre, Marmara'da bazı balık türleri tamamen yok oldu. Bazıları ise tehlike sınırlarında bulunuyor. Bu tabloda Marmara Denizi'nde su ürünlerinin azalma yüzdesi görülmektedir...

BALIK CİNSİ	%	BALIK CİNSİ	%
Akyar balığı	100	Göbene	90
Agılı hanı	80	İri istavrit	100
Bakalyaro	75	İskeroz	100
Barbunya	70	Kılıç	95
Benekli kırılangıç	90	Kırma mercan	90
Benekli iskorpit	90	Kötek beliği	90
Çaça veya Papalina	100	Ortoz	100
Çamuka	80	Sınavrit	100
Dere kayası	90	Uskumru	100
Dülger balığı	95	Yaladerma	100
Dikenli dülger	100	Yazılı hanı	85

ekilde, ilgili yönetmeliklerde belirtilen in ve dolaylı biçimde alıcı ortama vermek, ialiyetlerde bulunmak yasaktır."

AYIN KONUSU

ÇEVRE

n Doğayı Koruma Birliği) toplantılarında Da- lan'ın Haliç ve ISKİ projesinin konuşulması; Dünya Bankası ve IMF yüksek düzey temsilcilerinin artık bütün belli başlı doğa toplantılarında yer alması, Dünya Bankası'nın Washington'daki genel merkezinde bugün projeleri çevre sorucundan geçen 40'tan fazla çevre mühendisi ve bilim adamının kadroda yer alması çevre, doğa koruma ve ekonominin artık ayrılmaz bir bütünü teşkil etmeye başladığını en somut örnekleridir.

Ülkemizde de durum farklı değildir. Eğer çocukların yaşanacak bir dünya bırakmak, birakin çocukların kendimiz bile son günlerimizi nisbeten siddetli bir biçimde yaşamak istiyorsak, bunun için hepimizin yapılması ve hepimizin fert olarak fedakârlık yapması gerekmektedir. Bugün sadece bir Çevre Bakanlığı kurulsun, Çevre Kanunları işlerlik kazanın ve "Ben doğayı çok severim" demekle huşları düzeltmemeyiz.

Unutmayalım:

Doğadan kendimizi soyutlayamayız. Doğa insansız yaşar ama insan doğasız yaşamaz. Doğaya karşı yapılan her tahribat insana yapılmış demektir.

Doğanın kendi kendini yenileyebilme gücü artan nüfus ve gelişen teknoloji karşısına günde geçikçe azalmaktadır. "Doğa kendi kendini olsa yenileyebilir" bahanesiyle kendimi aldattırmıyorum.

Türkiye nüfus kontrol konusuna artık acilen eğilmeli, nüfus artısını bir iftihar vesilesi değil önemli bir problem kaynağı olarak tanımlamalıdır.

Türkiye'nin fizik planlaması ve haritası yapılmalı ve neresi tarım alanı, neresi orman alanı, neresi turizm ve sanayi alanı artık sap-

tanmalı ve bu her iktidar ile değişimemelidir. Ülkemizde hepimiz devamlı bir kaygı var. Güzel bir yer, bir koy veya bir orman görünce ağızımızdan şu kelime dökülür: "Aşaba daha ne kadar zaman...?" Gelişmiş ülkelerle aramızdaki en önemli farklardan birini teşkil eden bu korkuyu artık yemeliyiz. Bir şey veya bir yer çok güzel ve değerliyse onu korunmak gelecek kuşaklara da devretmek bizim insan olarak vazifemizdir.

Ama her şeyden önemini olan fertlerin çevre koruma hareketine yardımcı olması, sahip çıkmıştır. Yerimizde oturup işlerin Belediye'ce veya Orman Teşkilatı'na yapılmasını beklemek yerine bizler de önlümüzdeki ağacın korunmasından, önlümüzdé sacılmış duran çöpe kadar sorumlu olduğumuzu bilmeliyiz.

Bilmem hiç merak ettim mi? Çopun içine attığınız ve sarılıklı çocuğunuza yapılmış ignenin nereye gittiğini? Veya zehirli bir atık olan pillerin ne olduğunu? Belediyeler çok kötü bir aşıklıktır edindiler: Havadan ilaçlama.

İstanbul'da oturan yabancıları endişeden deli eden bu hadise siz ve çocuklarınızı etkilemiyor mu? İlaçlamada kullanılan formül nedir? İnsanların oturduğu bir şehire nasıl ilaçlama yapılabilir? İlaçlamalarınOLDURDUĞU bir çok ölüci kuş size alarm zilleri çaldırmıyor mu? Ama coğumuz kuşları da göremiyoruz sahi.. Ya hamamböceği ilaçlarının formülü? Hangi denetim vardır bunların üstünde? Ya kulantıkları bazı kalıcı ve zehirli maddeler mutfağımızdan nereye gidiyor düşünüyor musunuz?

Ya su vaziyetimiz? Su barajlarının etrafında ablukaya almayı başlayan şehirleşme, suyun içine sızan kanalizasyon? Ya denizlerimiz -o zavallı, hergün daha ölen denizlerimiz? Su, hava, denizler, toprak bınlarda her vatandaşın hakkı yok mu? Daha doğrusu onlarsız biz yaşayabilir miyiz? Bunlar bütün insanların paylaşılması gereken ortak mülkiyetler. Kimse değil ama herkesin. Takım arkadaş su doğayı koruma gözüklerini bakın sorumlulukları nasıl da siz bekliyor... ■

Nergis Yazgan

Dogal Hayatı Koruma
Dernegi Başkanı

Çevre ve Gerçekler

- Günümüzde 900 milyon insanın etkilediği çölleşme, 2000 yılında 1 milyar 250 milyon insanı etkileyecak.
- Tarla açmak için yakılan orman oranı her yıl % 3-6 artmaktadır.
- FAO'nun tahminlerine göre 1975'te 435 milyon olan aç insanların sayısı 2000 yılında 685 miliona çıkacak.
- 2000 yılında Türkiye'nin enerji tüketimi 200 milyar kWh olacak. Bugün henüz kullanılmayan hidrolik potansiyel de 200 milyar kWh'dır. Öyleyse bunalma düşen nükleer reaktör tekellerinin istahini açmaya gerek yok.
- 1 ton kağıt imal etmek için 450 ton su kullanılmaktadır. Endüstrinin ihtiyacı olan su da temiz olmak zorundadır.
- Gemilerin Akdeniz'e yılda 300.000 ton akaryakıt artığı bırakıldığı tahmin ediliyor.
- İstanbul'da yılın milyon taşıt, her gün 1 saat ilerlemeden çalışıyor. ■

çalışmaktadır, kazıklı yollarla, boğaz köprüleriyle, ağaç serili yollarla yerli yersiz kentin tarihi ve doğal değerleri yok edilmekte, ekosistemlerinden oluşan hava kirliliği ve taşınan gürültüsü nedeniyle sokağa çıkmaz duruma gelmektedir.

Havayı kirleten kukurt-dioksi, azot oksitleri, toz ve ağır metaller gibi zararlı maddeler, doğrudan insan sağlığını bozmasının yanı sıra, asit yağmuruna denüşerek ormanların ölümüne de neden olmaktadır. Bu durum Marmara Bakır İşletmesi ve Yatağan Termik Santrali çevresindeki ormanların yok olmasını açıkça göstermektedir. "Haliç'i kurtarıyoruz" diyerek Haliç'e dökülen şehir ve sanayi atık suları kolektörlerle toplanıp Boğaz'ın değişik noktalarından biyolojik arıtma yapılmaksızın pompalanarak, kısa sürede zaten can çeken Marmara Denizi'nin ölümüne yol açacaktır.

Yasal düzenlemeler ve çevre bilinci

9 Ağustos 1983'te kabul edilen Çevre Kanunu'nun, 27 Kasım 1984'te yürürlüğe giren kiyikanunun ve Başbakanlık Çevre Genel Müdürlüğü'nün Çevre Kanunu'na dayanarak yayınlanmış olduğu "Güvenlik Kontrol Yönetmeliği"nin filenin yürürlüğe sokulması için daha ne kadar bekleyecektir?

Çevre kirletmesine karşı hükümet politikası olarak benimsenen "kirleten öder" ilkesi ile kir-

lenmenin öntüne geçilememekte ve kirletmenin bedeli tüm topluma odeltimektedir. Kirletmiş bir bölgenin istah edilmesinin, kirletmeyi kaynağında önlemek için yapılması gereken yarımının 100 katını aşığı bilinmemektedir.

Çevreyi olumsuz yönde etkileyen sanayi kuruluşlarının olti yatırım olarak gördükleri arıtma sistemlerini kurma konusundaki isteksizlikleri, kaçabilecekleri son noktaya kadar direnmeleri, beklenmeyen bir durum değildir. Hele ki yassal prosedürde boşluklar varsa ve de kamu kuruluşları ve belediye kanallarının atıksuları, en büyük kirletici kaynaklar olarak gözünden olumsuz örnekler olarak duruyorsa...

Bütün bu şartlamların işgânda Öneriler-Cözümleri nelerdir?

1) Çevre kirliliği, uredim sürecinin, kentleşme ve nüfus artısının kaçınılmaz bir sonucu, insanlığın alınıyazı değildir.

2) Çevre kirliliği, asır kırı hırsının, kayıtsızlığının, doğaya ve insana saygısızlığın bir sonucudur. Teknolojik devrim, çevre bilimleri teknolojisini de geliştirmiştir, kirletmenin online gelmesi olanaklı hale gelmiştir. Ülkemizde henüz gelişmekte olan çevre bilimleri teknolojisini desteklenmelidir.

3) Kentleşmenin gerisinde kalan planlama süreci hızlandırılmalıdır, kentin gelecek teki gelişmeleri çağdaş perspektifler taşımalıdır.

4) Çevre koruma yatırımlarına teşvik getirilmesi, çevre koruma fonusu işlerlik kazandırılmalı, küçük sanayi kuruluşlarına belediyelerin öncülüğünde yol gösterilerek organize sanayi si-

tekerlerde toplanmaları süreci hızlandırılmalı, toplu arıtma sistemleri kurmalarına yardımcı olunmalıdır.

5) Çevre yasası ve ona bağlı olarak çalışan yönetmelipler (Hava Kirletmesi Kontrol Yönetmeliği, Gürültü Kontrol Yönetmeliği) zaman yitirmeden yürürlüğe sokulmalı, gerekli olan diğer yönetmelipler ivedi olarak çıkarılmalıdır.

6) Tarihi, kültürel ve doğal mirasımız, özel ve kısa vadeli çıkarları uğruna tehdit edilmemeli. Korumaya alıma alınması gereken beldeler Ulusal Park İlan edilmeli, oradaki doğal yaşam geliştirilmelidir.

7) Ulusal enerji politikamızın özellikle ülkemiz açısından hiç de akıcı bir seçim olmayan nükleer teknolojide kaydırılması cahtalarından vazgeçilmelidir.

8) Ulusal çevre politikamızı belirleyecek, alici ortam standartları ile ilgili yasa ve yönetmelikleri tek etden geliştirilecektir, kontrol mekanizmalarını belirleyip denetleyecek yetkili ve etkin bir merkezi otorite olacak "ÇEVRE BAKANLIĞI" kurulmalıdır. 9) Anayasının 56. maddesinde de belirtildiği gibi: "Herkes sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir. Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirletmesini önlemek, devletin ve vatandaşın görevidir." Temel insan hakları için verilen mücadele ve bunun bir parçası olan sağlıklı çevrede yaşama hakkının ekle edilmesi mücadele, demokrasi mücadeleinin parçasıdır. ■

Bu dünya bize
atalarımızdan kalan bir
miras değil, çocuklara bir
birakacağımız bir
emanettir.

"Bizim Çevre"den Behlül Ablak partileşmenin hareketi daraltacağına inanıyor

ÇEVREYİ KIRLETEREN İNSAN BİNDİĞİ DALI KESER

Doğanın korunması yanında nükleer silahlar ve nükleer enerji karşıtı olan, barıştan yana çevreciler toplumda önemli bir güç haline geldiler.

Adalarde yayınlanmakta olan yeşil bağımlı Çevremiz gazetesinin yazarları müdürlüğü görevini üstlenen Behlül Ablak "Bizim Çevre" isimli çevreci grubun da basın özgürlüğü görevini yürütürmektedir. Serbest avukat olarak çalışmaktan Ablak'la çevre sorunları ve çevreci hareket üzerine görüştük:

► Neden çevre konusuyla ilgilenme gereğini duyduyunuz?

İnsan da diğer canlı ve cansız varlıklar gibi doğanın bir parçasıdır. İnsanı hayvanlardan ve bitkilerden ayıran özellik varoluşundan bugüne kadar sürekli doğa ile bir didişme içinde olmasıdır. Başka canlılar yaşamalarını sürdürmeli için doğaya uyum sağlamak zorunda oldukları halde, beynini ve elini kullanmasının bilen insan, çevresini değiştirmeye ve kendisine uydurmayı çalışmıştır. Bu savaşta şimdilik üstünlik insanındır. Bugün insanoğlu eriştiği teknik gelişmeye ve elindeki nükleer güçle bütün dünyadaki canlı yaşamı bir anda yok edebilir. Bu bir anlamda insanın kendi bindiği dalı kesmesi gibidir. Doğaya karşı sağladığı üstünlik kendi varlığını da tehlikeye düşürtmüştür.

Günümüzde, nükleer santraller, savaş araçları, ev ve sanayi atıkları, plansız kentleşme, geçmişten günümüze intikal eden kültür varlıklarına karşı işlenen cinayet tehdikeli boyutlara ulaşmıştır. Sorular bütün insanların or-

tak sorunudur ve bunlardan kaçmak mümkün değildir. O nedenle özel olarak çevre mesleksiyile ilgilenmeye başladım.

► Çevreci hareketi genel hatlarıyla tanımlarınız?

Biraz önce işaret etmiş olduğum tehlikeler ve yerel sorunları insanlarda duyarlılık yaratmış, özellikle Batılı ülkelerde küçük grupların mücadeleşi başlamıştır. Doğanın korunması yanında nükleer silahlar ve nükleer enerji karşılığını, barış konusunu istenen çevreciler toplumda önemli bir güç haline getirmiştir. Gündümüzde gerek yerel ve ulusal parlamentolardı temsil gücüyle bağımsız bir siyasi hareket olarak ve gerekse salt doğa korumacı ve kültürel hareket olarak kücümsemeyeyecek agrılı kazanmışlardır. Çevreci hareketin temel hedefini "Insanla insanla doğa arasındaki barış ve uyumun sağlanması" olarak tanımlayabiliriz.

► Gündümüzde dünyanın kapitalist ve sosyalist sistem olmak üzere ikiye bölündüğünü görüyoruz. Bu iki düşünce sistemi arasında çevrecilerin yeri nedir?

Çevre sorunlarının kapitalizmin para kazanmak, daha çok kazanmak ve her ne para hasına olsun kazanmak isteğinden doğduğu ve artarak büyündüğü tartışmasız bir gerçektir. Kaynaklar hoyratça kullanılmış, ulaşım ve diğer masrafları azaltmak için sanayi kuruluşları nehirlerin, gollerin, denizlerin kollarına kurulmuş, arılma ve çevreyi koruma yönünde alınacak tedbirle ilgili harcamalarдан sürekli kaçınılmıştır. Ayrıca, kazanılan paranın korunması ve sistemin ayakta tutulması için savaş sanayii geliştirilmiş, nükleer silahlar üretilmiştir. Kapitalist sistemle yarışa giren ve kendini savunma ihtiyacı duyan sosyalist ülkeler de çevre meselesini gözden kaçırmışlardır.

Cernobil'de ve ABD'deki nükleer santral kazaları çok geniş bölgeleri etkiliyor. Bir deniz kirlenmeye başladı mı kıyısı olan tüm ülkeleri etkiliyor. Nehirler de öyle. Atmosferde tehdikeli bir delik açılmış durumda. Bir nükleer savaş ihtimali karşısında tüm insanlık tır tır titriyor. Çevre sorunlarının bu sınır ve sistem tanımaz boyutları ortadayken, düşünceler ayrılıkları ve farklı ekonomik-siyasal modeller önemini yitiriyor. Elbiriği ile dünyamızı nükleer silahlardan arıtmak, soludugumuz havayı, ormanlarımızı, denizlerimizi

ve oturduğumuz, çalıştığımız çevreyi korumak ve iyileştirmek zorundayız.

► Türkiye'deki çevre sorununun boyutları ve çevreci hareket hakkında kısa bir değerlendirmeye yapar mısınız?

Gelişmiş-gelişmemiş bütün ülkeleri ve insanlığı ilgilendiren genel sorunların yanında az gelişmiş ülkelerde farklı bir karakterde çevre sorunları artarak sürmektedir. Örneğin ülkemizde plansız kentleşme ve çarpık sanayileşme nedeniyle Marmara Denizi ölü denize dönüştürülmüş, büyük şehirlerimiz yaşılmaz hale gelmiş, Akdeniz'in, Karadeniz'in güzelliği koyları beronlaşmaya başlamış, verimli tarım alanları sanayi bölgeleri ve konut alanları hâne gelmiştir. Son yıllarda nehirlerimizde ve göllerimizde ciddi boyutta kirlilik gözlenmeye başlamıştır.

Çevre sorunlarının önemini kavrayan sayılışmış ülkeler geri teknolojileri, çevreyi asrı ölçüde kirleten sanayi kollarını emege ve insana pek değer verilmeyen bizim gibi ülkelere aktarmaya başlamışlardır. Bu yetmiyorum gibi, kendi ülkelerinde biriken sanayi çöplerini geri kalmış ülkelerde ihraç etmektedirler. Ülkemizde çevre kirliliğinin yanında, geçmişen günümüze miras kalan tarihi eserlere ve kültür varlıklarına karşı büyük bir yok etme savaş açılmış durumdadır. Bu savaşa yuritten çevreyi ve tarihi korumakla yükümlü olan belediyeler ve diğer devlet kuruluşlarıdır.

Çevreci hareketin ülkemizdeki durumuna gelince: Aydınlar arasında öteden beri genel bir çevre duyarlığı vardır. Tarihi eserlere sahip çıkma, kıyların korunması, şehir planlaması gibi kavramlar uzun yıllardır tartışılmaktadır. Hatta hava kirliliği, ağaçlandırma, orman koruma gibi konuları uğraş edinen ve genellikle devlet katındaki ilgilileri uyararak amaçlarını gerçekleştirmeyi uman dernekler de uzun yıllardır mevcuttu. Ancak, son yıllarda, Batıda gelişen çevreci hareketin de etkisiyle insan hakları, barış ve demokrasi kavramlarını da kucakluyacak tartışmalar ve hareketlenmeler başladı. Henüz büyük eylemleri planlayıp yürütebilecek, geniş kiteleri harekete geçirilebilecek güçte olmasa da çevrecilerin çevre duyarlığını yaymaya başladığı, yer yer etkili eylemlere giriştiği gözlenmektedir. Son iki yıllık zaman diliminde "Yeşil Barış", "Yeşil Dayanışma", "Çevre Duyarlı-

güm Yagma", benim de içinde bulunduğuum "Bizim Çevre" gibi grupların varlığını sürdürdüklerini, bir kısmı çevrecinin de "Yeşil Parti" adı altında örgütlenliğini görüyoruz. Bir de evvelce kurulmuş bulunan Doğal Hayatı Koruma Derneği, Hava Kirliliği ile Mücadele Derneği, Çevre Koruma ve Yeşillendirme Kurumu gibi kuruluşlar da bu alanda faaliyet göstermektedir. Bu arada Doğal Hayatı Koruma Derneği'nin etkili çalışmalar yaptığı vurgulamak isterim.

► Birbirinden bağımsız çeşitli gruplar var. Bir Yeşil Parti kurulmuş durumda ve birkaç tane daha kurulacağı söyleniyor. Bu durum çevreci hareketin etkinliğini azaltmaz mı? Çevreci hareket tek bir çatı altında toplanamaz mı?

Çevreci hareketin niteliği ve demokrasi anlayışı gereği bir merkezden yönetilmesi olanaksız. Her grup temelde çevre koruyucular olmakla birlikte kendi özel koşulları gereği çeşitli saikelerle bir araya gelmiştir. Ağırlık verdikleri konular farklıdır. Örneğin Yeşil Parti çevre koruma ve demokrasi konularında yoğunlaştıradı. Radikal Parti girişimcileri, çevreyle birlikte eşcinselleri, feministleri, ateistleri, antimilitaristleri de kapsiyacak bir tavır geliştirmeye çalışıyorlar. Dernekleşen gruplar da sadece ilgi alanlarında çalışmalar yapmaktadır.

► Sizin de içinde bulunduğuunuz "Bizim Çevre" grubu nasıl doğdu? Diğer grup ve partilerden ayrılan özelliğiniz nedir?

Ben adahiyim. Üç yıl önce Adalar Belediyesi'nin sahil doldurma, ağaç kesme, imar dışı yapılaşmaya göz yumma ve tarihi eserlerin yıkılıp beton binalar yapılmasıyle karşı bir grup arkadaşla mücadeleye başladık. Olayları başına yansittık, kamuoyu yaratmaya çalıştık. Su teşkil ettiğine inandığımız riilleri ilgili mercilere bildirdik. Yer yer başarılı olduğumuz konular oldu ve nihayet geçen yıl yeşil başlıklı Çevremiz gazetesiini yayılmaya başladık. O sırada Mimarlar Odası ve Beyoğullular, Tarihabaşı yıkımına karşı mücadele yürüttüyordu. Mimar ve mühendis odalarının çevre komisyonlarında görev alan arkadaşlarla görüşmemizin benzerliğini gördük ve birleştik. Daha sonra Yeşil Barış isimli gruptan kopan arkadaşlar da bize katıldılar ve "Bizim Çevre" isimli grup doğdu.

Düşüncelerimiz: "Tarihi ve doğal çevrenin korunması ve geliştirilmesi, barış düşüncesinin savunulması, ülkemizde katılımcı demokrasının kurulması ve geliştirilmesi, temel insan hak ve özgürlüklerinin savunulması, çevreyi kirletmeyecek teknolojik gelişime" olarak özetlenebilir. Bir de Türkiye'deki tüm çevrecilerin yazabileceği, çevreciler arasında iletişim kuracak ve çevre duyarlığını yayacak ayaklı dergi çıkarma çalışmalarımız var. Bu projenin sonbaharda gerçekleşeceğini umuyoruz.

► Herde partileşmeyi düşünüyor musunuz? Partileşmeyi düşünmüyorum. "Bizim Çevre" grubunda bulunan arkadaşların çoğu çeşitli partilere üye. Partili olmayan insanlar da var. Partileşmekten ziyade grupta bulunan arkadaşların kendi partilerinde veya bağlı oldukları meslek kuruluşlarında çevre duyarlığını yasmalarını istiyoruz. Bu alanda partileşmenin hareketin perspektifini daraltacağına, geniş kesimleri kapsamakta zorluklar ortaya çıkaracağına inanıyoruz.

Doç.Dr.

I.Ethem Gönenç
ITU İnşaat Fakültesi
Çevre Mühendisliği

Çevre bilincine sahip gençler için bir meslek: Çevre Mühendisliği

Cevre Mühendisliği Bölümü, İstanbul Teknik Üniversitesi İnşaat Fakültesinin üç bölümünden biridir. Bölümde Çevre Bölümü ve Çevre Teknolojisi adlı 2 anabilim dalı bulunmaktadır.

Halen 3 profesör, 8 doçent, 2 yardımcı doçent, 2 öğretim görevlisi, 16 araştırma görevlisi, 8 teknisyen, 2 teknik ressam bölümün eğitim-öğretim ve araştırma görevlerini yürütmektedir. Bölüm laboratuvarlarında; su, atıksu ve havada kirlenmeyi tanımlayan hemen her türlü parametrelerin ölçüm ve analizlerini yapabilecek donanım mevcuttur. Bu sayede öğrenciler kavramsal bilgilerini deneyesel çalışmalarla pekiştirme olağanı bulmaktadır.

Çevreyi en genel anlamda "fiziksel, kimyasal, biyolojik ve sosyoekonomik etkinliklerin sürdürülmesi, içinde yaşamın donatılmış olduğu ortam" ve yaşamı "bu etkinlikler arasındaki uyusum" olarak tanımladığımızda; çevre konusunun çeşitli bilimsel disiplinlerce çok kapsamlı ve çok yönü olarak el alınması gereği açıkça ortaya çıkmaktadır. Çevre mühendisliği disiplini ise konuya, yukarıda sıralanan "etkinlikler arasında uyusunu bozan etmenler ortaya çıkarmak ve yeni uyumluşluklara yol açmanın bunları ekonomik olarak gidermek" şeklinde yatkınlıkta. Mühendislik eğitim ve ve öğretimi yapan bir üniversitenin bölümü olarak; çevre sorunlarının çözümünün gerçekçi, sonuçları topluma da yansıyacak kabul edilebilir bir maliyet içinde teknolojik olarak uygun ve sosyal olarak da arzu edilebilir olmasına özen göstermek zorunluluğu bulunmaktadır.

Yukarıda verilen genel amaçlar doğrultusunda, çevre mühendisliği eğitim ve öğretiminde verilen dersler 3 ana grupta ele alınabilir:

- Temel mühendislik dersleri (matematik, fizik, kimya, mikrobiyoloji, ekoloji, mekanik)
- meslek dersleri (su getirme, atıksu uzaklaştırma,

ma, su ve atıksu arıtma, haya kirlenmesi kontrolü, katı atık kontrolü, endüstriyel kirlenme kontrolü, çevre modelleme ve planlama; vb.)

- tamamlayıcı dersler (yapı, malzeme, inşaat, ölçme ve makina bilgisi, şehircilik, hukuk, ekonomi, bilgisayar, vb.)

Bu dersler sırasında öğrenciler laboratuvar çalışmalarını ve stajlar yaparak kavramsal bilgilerin pratikte nasıl uygulandığını da görmektedirler. Ayrıca bölümde yapılan mühendislik projelerinde çalışarak deneyimlerini artırırlar. Bölümdeki son yılının son yarısında da yaptıkları bir tezle belli bir konuda sorunlara mühendisçe çözüm getirme yeteneklerini gösterme olağanı bulurlar.

Çevre mühendisliği bölümü, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü yüksek lisans programı kapsamında yüksek mühendis de yetişirmektedir. Bu programdan sonra, bilimsel araştırma yapabilecek ve bunların sonuçlarını teknolojiye aktarabilecek personellere yetişirilmektedir. Bu nedenle programda öğrencilerin helle konularda derinlemesine bilgi sahibi olmasını sağlayacak ve bir kısmı İngilizce açılan dersler bulunmaktadır.

Verilen eğitim-öğretim sonucu çevre mühendisi olan öğrencileriz,

- yerleşim merkezlerine, endüstriyel su temini ve kullanılan suların (atıksu) uzaklaştırılması
- su ve atıksu arıtımı
- su kaynaklarının kontrol, yönetim ve planlanması
- havanın kirlenmesi kontrolü
- katı atıkların kontrolü

kullanımda her türlü proje, inşaat ve işletmede yetki ve sorumluluklarla görev yapabilirler, çevre laboratuvarı açıp işletebilirler, önemli projelerin çevresel etki değerlendirilmesi konusunda çalışabilirler ve çevre ile ilgili tüm kanun ve yönetmeliklerde tanımlanmış yetki ve sorumlulukları kullanabilirler.

▼ Yazık değil mi bu çocuklara? Çevre mühendisliğinin yurt çapında işlerlik kazanması copler arasında oynayan çocukların sağlığı ortamda kavuşabilir.

MAKİNALAR İŞÇİLERİN YERİNİ ALABİLİR Mİ?

Makinaların gelişmesinin yerine getirdiği başlıca işlev, emeğin değerini ucuzlatmak ve artı değeri çoğaltmaktır, emeğin yerini almak değil.

Cocukluğumda, Time dergisinin bir sayısının, kapakında siyah zemin üzerine kocaman kırmızı harflerle, "Tanrı Oldu mü?" ("Is God Dead?") sorusuya yayımladığımı unutuyorum. Dogrusu, bu başlığı oldukça ürkütücü bulmuştum. Aradan yaklaşık yirmi yıl geçti. Tanrım olmemiş olduğu anlaşılmış. Time dergisinin bu kapaklı yayılacağı yıllarda Tanrı'nın can çektiği ülkelerden biri sayılan SSCB'de bile, geçtiğimiz günlerde, Ortodoks Kilisesi'nin 1000. doğum yıldönümü, görkemli törenlerle kutlandı.

▼ Otomobil endüstrisinde robot. İnsanlığın en büyük düşlerinden biri ama işçi sınıfını tarihe göremiyor.

Nokta dergisinin 27 Mart 1987 tarihli sayısı, Time dergisinin söz konusu sayısının kapaklılaştırılan bir soruya, "Marksizm Öldü mü?" sorusuya yanıtlandı.

Bu sorunun yanıtının da yakın gelecekte ve

belki yirmi yıl varmadan, tüm açılığıyla ortaya çıkacağı kansımızdır. Bu yazda, soruyu doğrudan yanıtlamak yerine, insanları bu soruya sormaya iten bir değerlendirmeye izinde duracağız.

Marksizmin ölmüş olabileceğini ileri sürenerlerin ortak bir değerlendirmeleri var: Teknolojik gelişmenin ve özellikle bir tür makina olan robotların, işçi sınıfını gereksiz kıldığı ve hatta ortadan kaldırıldığına inanıyorlar. İşçi sınıfı ortadan kalkınca, sınıf çatışmaları ve dolayısıyla sınıf çatışmalarını inceleyen Marksizm de, ortadan kalkmış oluyor.

İşçi sınıfının ortadan kaldırıldığı (ya da "tarihe gömüldüğü")larındaki bir değerlendirmeyi, yaşamın doğrulayıp doğrulamadığını inceleme bir yana bırakılmış ve bu değerlendirmeyi kuramsal olarak inceleyelim.

"Uzlaşabilir çelişki"

2000'e Dogru dergisinin 18-24 Ekim 1987 tarihli sayısında Çetin Altan, Nokta'daki sorunun olumsuz yanıtını, Marksizmin "öldürdüğünü" savunuyor. Ancak, o da "İşçi sınıfının tarihe gömüldüğü" kansında.

Çetin Altan "Marksizmin politik açıdan öneminin kaybolduğunu, ancak eskimedigini," söylüyor. Ç.Altan'a göre, "bir sınıf devrimi zorunluluğu ortadan kalkmıştır," çünkü, "işçi sınıfı, tarihe gömülmüştür." İşçi sınıfının tarihe gömülmesinin nedeni, "teknolojik gelişmelerin, bir sosyalist iktidar gereğini ortadan kaldıracak kadar sınıf ayrınlıklarını buda-

masıdır."

Çetin Altan'ın görüşlerinin püf noktası burada. Bu yaklaşım, "bugün teknik olarak işçilerin kol gücünü üretimin dışına çıkartmanın olası olduğu" düşünülebilir. Bu gelişmeyi olası kılanlar, "otomatizasyon ve robot teknolojisidir."

Aynı yazda Ç.Altan, "İşsizliğin artmasını insanlığın mutluluğa getirip gösterdiğini," söylüyor ve "Marksizmin hedeflerinden biri, ameli çalışma süresini kısaltmak değil mi?" diye soruyor. Yine Altan'a göre, "veriyüzünde geri kalmış bölgelerin olması, kapitalistler için iyi bir şeyle değildir. Dahası, onlar için deravantajdır. Çünkü, (kapitalistlerin) daha fazla pazarlara ihtiyaçları vardır."

Çetin Altan'ın görüşlerinin temelini, işçi sınıfının "teknolojik gelişme" sonunda yok olması oluşturuyor. Bu gelişme sonunda, "uzlaşmaz çelişki evresinden, uzlaşır çelişki evresine," geçilmişdir.

Nerede diyor?

Ç.Altan'a göre bu gelişme, günümüzde kapitalistlerin, "ben kol gücünden daha çok kär ederim," diye teknolojinin önünü tıkaması yüzünden sağlanmıştır. Oysa, yine Marksizme göre, "sermaye sınıfı gelişmenin önünde engeldir."

5/11/1987 tarihli Güneş gazetesinde "Şaka yahut Maka" başlığıyla yayımlanan yazıda söyle diyor:

Yalnız hava basmanın da bir keyfi vardır... Konuştuğun konunun anhasını, minhasını karşısındaki bilmeyorsa, ashında sen de bilmeyorsan, bilgili görünüp karşısındaki hayranlığım kazanmak için ne yaparsın?

Genellikle çok kişi ne yapıyorsa onu yaparsın, yanı kitap atarsın...

Ben, gençliğimde bir konuşmayı sağlamak gerektiği zaman, "Balzac'ın dediği gibi..." derdim... Herkes de hiç karşı çıkmadan sirk eğitimiinden geçmiş fok balığı gibi hemen başı salırdı....

Böyle kuru sıkı, karadan uzaya, torpili ışınladım mı, kimse kalkıp da:

-Nerede diyor, diye sormaz...

Kendisini bir şey bilmemiş ortaya çıkacak, die korkar da, sormaz.

Oysa kuru sıkı attığım tahmin ettiğinize durmadan sorular sorun, inanın çok eğlensiniz..."

Biz Sayın Ç.Altan'ın "kitir" ya da "kuru sıkı" attığını sanmıyoruz. Ancak, yine de kendisine sormak istiyoruz: Sermaye sınıfının teknolojik gelişmenin önünde engel olduğunu, Marksizme nerede söylemiştir?

Teknoloji ve verimlilik

Bizim bildigimiz, teknolojik gelişme, işçi sınıfının verimliliğini artırır. Bu da, emek gücünün yeniden üretilmesi için gerekli (metalarnın üretilmesi için gerekli) emeğin azalmasına sağlar ve dolayısıyla emek gücünün değerinin azalmasına neden olur. Emek gücünün değeri azalınca, artı değer çoğalır. Kapitalistin başlıca amacı, artı değer çoğaltmak. Dolayısıyla kapitalist, teknolojik gelişmeye karşı değilidir. Tersine, sürekli yeni makinalar geliştirerek ve makinaları yeni biçimlerde biraraaya getirerek teknolojik gelişmenin sürmesini ister. Bu görüşler, pek çok yerde anlatılır. (Örneğin bkz. Capital, International Publishers, New York, 1977, s.313-314; s.406-407).

Fabrikaların, varolan teknolojiyi kullanma-

DOKUN

Hemşireler örgütlenmeli

Ülkemizdeki 50 binin üzerindeki ebe ve hemşirenin örgütlü ve bilinçli bir mücadele yürütmesi, iki kişinin bir araya gelmesinden korkan yönetimlere karşı, başarılı sonuçlar verir.

Görüş Dergisi'nin Haziran sayısında "Bizi de yazın" başlıklı bir uyarı yazısı vardı. Bu kısa ve özü yazı, bir grup hemşirenin istemelerini içeriyor ve kamuoyunu uyarıyor.

Hemşirelik ve ebelik, bu iki saygın meslek, öteden beri kamuoyunda pek bilinmez. Bunları, hasta olup hastaneyeye yatarlar, sevgi ve şefkat bekleyişlenyle tanırılar, hıraz olsun değerlerini bilirler. Hemşireliğin en yorucu, zorlu ve güç meslek olduğu ancak o günlerde anlaşılır. Hastane dışına çıkan hasta çoğu kez kendine yardımcı olan, iyileştirmede katkıda olan hekim anar, hemşireyi unutur. Acıdır ama, gerekçen bugün böyledir. Dysa, hemşire hekim kadar önemlidir. Hekim, tanrıyi kor çeker gider; uyquasma ve bakım hemşireye özgü değildir. Bize hep, güclüve üstle olaşa eğilim vardır. Bu ağır ve zorlu mesleği yürütenlere böylesi davranışları yakıştırır. En zor ve dar günlerde yanında olan, sevgiyle kucaklayan bu mesleğin üyelerine biraz "vefat" olmak gerekmek mi?

Aristo'nun ve Antipatros'un yaşadıkları yillardan bu yana, bir bölümünü kendi kendine işleyen pek çok yeni makina yapıldı. Ancak, onların öngördükleri gelişmeler, henuz ufukta görünmüyordu. Çünkü, yukarıda teknolojik gelişmeyi tartışırken belirttiğimiz gibi, makinaların gelişmesinin yerine getirdiği başlıca işlev, emeğin değerini ucuzlaştmak ve artı değeri çoğaltmak, emegin yerini almak değil. Belki robotlarla birlikte kullanılan emek daha yüksek stati ve ücret elde ediyor. Ancak (robotlar kullanımına) genelde emeği yoniden üretmenin maliyeti düşüğü için, genelde emek ucuzluyor.

Gazetelerde hermen her gün, Güneydoğu Asya'da bir bölümüm makinalara bağlı olarak cağırtılan çocuk işçiler, altın madenlerinde köle gibi çalışan siyahiler, ABD'de bogaz topluluğuna çahsan Meksika'lı göçmenler ve benzeri konularda, bir ya da bir kaç haber gorültüyor. Almanya'daki yabancı işçilerin durumunu, Walraff'dan ayrıntılılarıyla öğrendik. Robotların, bu zavallıların yerini alacağı yolunda hiçbir belirti yok. Tersine, "en alttakı" bu kişilere sayısı, adeta robotların sayısına doğru oranlı olarak artıyor. Robotların yarattığı işsizler ordusu, "en alttakı" e kaçıyor.

2000'e Doğru dergisinde yayımlanan söz konusu yazısının sonunda "emekçi kesime mensup" olduğunu belirten Ç. Altan, bu deyişle, işçi sınıfının tarihe gömülmemiş olduğunu, dolaylı bir biçimde de olsa kabul etmiş olmuyor mu?

linç olmadan bir yerlere varmak zordur. Bugün sivasal düzenlen ve savunucuları örgüt ve bilinç düşmandırlar. Öyledirler diye susmak olmaz, olmamalı. Hemşire ve ebeler, çalışma koşullarının ve ekonomik durumlarının düzeltmesi, ülkenin insanlarının kurtulması için örgüt gereklidir. Mesleğin doğası gereği yüreğinde "sevgi" dolu tek meslek hemşirelik ve ebeliktir. Bu meslek sevgi ve şefkat'ın simgesidir, "malek" diye adlandırmannan anlamı da budur. Yüreği insan sevgisiyle dopdolu bir mesleğin üyesi, diğer insanların kurtuluşunda öncü olmalıdır. Bu öncülük bugüne dek yapılamadı ise, hep böyle olacak değildir. Gecikmiş savasımı baştan almak gereklidir. Bütün da tek çıkar yolu örgüt, örgüt ve bilinç, bilinc. Başarılı, uslu çalışan ve yetkin kızlara çağrı yapıyoruz. Lütfen örgüt ve bilinç.

Ülkede bugün "Ebeler Derneği" ve "Türk Hemşireler Derneği" adıyla iki örgüt vardır. Bu iki örgüt çok eski kuruluşlar olmasına karşın kamuoyunda yoktu. Vatılları ve yoklukları belli olmayan iki dernek, her yıl, hemşireler ve ebeler günlerinde Kenan Evren'i ziyaretten başka iş yapmaz. Zayıflan TV'de görünmesi yeterli olmalıdır. Özellikle Hemşireler Derneği, gözlediğimiz kadaryla, Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu çıkışlarından temsil ediyor. Bu, yanlış olgunun düzeltılması gereklidir. Bu iki örgüt tabandandan uzak ve iki ayrı kuruluş olduğu için etkili olamıyor. Oyleyse, yapılacak iş, iki kardeş meslek içine alan yeni "Hemşireler ve Ebeler Derneği (HED)"ni oluşturmaktadır.

"Bizi de yazın" diyen hemşirelere, hemşirelere gönül borcu olanlara düşen güncel ödev budur. Bunu dışında hastane ve lojman duvarları dışına çıkmak gereklidir. Okulda ve hastanede dört duvar arasında sıkıştırılmış meslek dyesi duvarları çatlatmak zorundalar. Verilmeyen, hak ettiği halde kendiliğinden bilinmeyen hakları alınması için duvarların çatlaması gereklidir. Ülkemizde 50 binin üstünde hemşire ve ebe vardır. Bu sayıyla nical yoldan kamu görevlileri içinde öğretmenlerden sonra bu ilk mesleğin üyeleri gelir. Buna sayının örgütlü ve bilinçli bir mücadele yürütmesi, ikisinin bir araya gelmesinden korkan yönetimlere için, gerekten başarılı sonuçlar verir. Bu ödev, sırf kendi çıkarları ve meslek için değil, gelenek yoksul ailelerin kurtuluşu için de zorunlidir.

Hakları kendiliğinden değil, kazanılarak alınırsa de denil oluyor ve sahip oluyor. Oyleyse, hemşire ve ebe arkadaşlarımız, örgüt ve bilinç koşulları.

Sırtımıza bir kambur daha ekleniyor

FRIEDRICH EBERT VAKFI

İstanbul'da daimi büro açan Friedrich Ebert Vakfı, ABD güdümlü diktatörlük rejimlerine karşı yükselen halk hareketlerinin sosyalizme yönelmemesi için belirleyici rol oynuyor.

Son bir iki yıl içinde çeşitli yayın organları Amerikan sendikacılığının Türk İş üzerindeki etkileri üzerinde durdular. Amerikan sendikal merkezi AFL-CIO'nun kuruluşundan önceki dönemde, başta FAC olmak üzere tüm dünya çapında ve özellikle de geri kalmış ülkelerde çalışma yürütüyor.

Biz bu yazımızda, İstanbul'da daimi bir büro açtığını basından öğrendiğimiz (Cumhuriyet, 3 Mart 1988), Amerikan enstitülerini ile paralel bir faaliyet yürüten bir başka uluslararası önemli kuruluşu, Friedrich Ebert Vakfı'ı tanıtmaya çalışacağız.

Vakfı adı verilen F. Ebert (1871), Alman Sosyal Demokrat Partisi SPD içinde kısa zamanda ün yaparak 1912 yılında milletvekili, 1913'te SPD başkanı oldu. Birinci Dünya Savaşı sırasında imparatorluğun savaş politikasını aktif olarak destekledi. Kasım 1918'de geçici hükümetin başına getirilen Ebert, aynı dönemde patlak veren ve ülkenin büyük bölümünde iktidarı ele geçiren on bin civarında işçi ve asker konseyinin devrim hareketini bastırma belirleyici rol oynadı.

Binlerce Alman proletérinin kendi döküllerere kurulan İlk Weimar burjuva cumhuriyetinin, 11 Şubat 1919'da cumhurbaşkanı oldu. Friedrich Ebert Vakfı, Ebert'in 1924 yılında ölümünün ardından, Berlin'de kuruldu. Nazilerin iktidara gelmesinden sonra, yasaklı partiler arasında yer alan SPD'ye bağlı olarak, FEV de 1933 yılında kapatıldı. İkinci Dünya Savaşı sonrası bugünkü Federal Almanya'da, 1947 yılında yeniden faaliyete başladı.

Vakfı tamam 1986 baskılı broşürde göz atığımızda, FEV'in amaçlarını şöyle sıraladığını görüyoruz:

"Toplumun değişik kesimlerinde bulunan insanların demokratik bir düşünce biçimle siyasi ve medeni eğitimleri;

Uluslararası ilişkilerin ve gelişmekte olan ülkelerde işbirliğinin artırılması;

Başarlı Federal Alman ve yabancı öğrencilere burs verilmesi".

FEV, genel olarak sunduğu bu amaçlar doğrultusunda, Alman sosyal demokrasisi ve Sosyalist Enternasyonal ile sıkı işbirliği içinde, başta FAC olmak üzere tüm dünya çapında ve özellikle de geri kalmış ülkelerde çalışma yürütüyor.

Uluslararası faaliyetleri başta sendikalar olmak üzere siyasi partiler, kırsal alanda kooperatifler, kitle iletişim, bilim kurumları ve çeşitli ülkelerdeki önemli kişilerle temaslar biçimde devam ediyor.

FEV yönetimini Sosyal Demokrat Parti, Alman Sendikalar Konfederasyonu (DGB) yöneticileri, çeşitli büyük tekel ve bankaların temsilcileri, radyo, televizyon, yayın evleri, Kılıç İst. yönetimi, Uluslararası Hür İçi Sendikalar Konfederasyonu temsilcileri, bilim adamları ve kişiler oluşturuyor.

Milyonlarca DM

Vakfı, Federal Almanya'da ve uluslararası planla sosyal demokrat ideofojinin geliştirilmesi ve yayılması, bu alanda kadro yetişirilmesi konusunda dünyada var olan en önemli merkezdir.

1986 çalışma raporunda gösterilen resmi verilere göre, vakfın o yılki bütçesi 151,4 milyon Alman Markı'dır. Bu miktarla ayrıca kültür ve bilim Bakanlığı FEV'e Alman öğrenciler için verdiği 9,65 milyon Markı ve dış işleri bakanlığının yabancılara yönelik olarak verdiği 4,3 milyon Markı da eklemek gereklidir.

Vakfı kendine ait 10 politik eğitim merkezinde 1974-1985 yılları arasında 15.000 seminer gerçekleştirdiğini ve bu seminerlere 40.000 kişinin katıldığını açıklıyor. FEV'in kendi merkezleri dışında ise gene aynı süre içinde yapılan 11.000 seminerde 273.000 kişinin eğildiği belirtiliyor.

Vakfı 1974-1985 yılları arasında sadece Federal Almanya'daki politik eğitimler için 150 milyon DM harciyor. FEV'in yeniden kurulduğu 1947'den bu yana bir yıllık burs verdiği Alman öğrenci sayısı 30.000, yabancı öğrenci sayısı ise 8.000'dir. Uluslararası ilişkiler bölümünün organize ettiği seminer ve kongrelere yılda 100.000'den fazla kişi katılıyor. Vakfı "Sosyal Demokrasi" arşivindeki belgelerin tümü 8 km. uzunluğunda raf tutuyor.

1986 çalışma raporunda, FEV'in 53 ülkeye bürolarının olduğu ve daimi temsilcilerin bulunduğu belirtiliyor. Vakfı 693 kişilik

personelinin 300'den fazlası uluslararası ilişkiler bölümünde çalışıyor. Bunlardan 1986 yılında 107'sinin Federal Almanya dışında FEV'in daimi temsilcileri olarak görev yaptığı raporda yer almıyor.

FEV uzmanlarının neredeyse tümüne yakını faaliyetlerini dünyada geri kalmış ülkelerin yoğunlukta olduğu bölgelerde yürütüyor.

1986 yılında vakf 60'dan fazla ülkede, çeşitli konularda projeler yürütüyor.

Siyasal partilere yönelik faaliyetler

"Sosyal politika" çalışmaları olarak tanımlanan bu faaliyetlerin amacı siyasi kadrolar yetiştirmek. Bu faaliyet ile özellikle önemli sayıda geri kalmış ülkede Sosyalist Enternasyonal'e taban oluşturmayı çalışıyor.

FEV'in 1978 raporunda, "Bazı durumda doğrudan devlet kurumlarıyla işbirliği yaparak olmuştur. İlk planda Sosyalist Enternasyonal üyesi siyasetçiler, ideolojik eğitimi veya pratikteki işbirliğiyle Sosyalist Enternasyonal'ın yakın parti ve FEV'in siyasi parti olma öncesi aşaması olarak görüldüğü Afrika ulusal kurtuluş hareketleri çalışmaya alınıyor" diye belirtiliyor.

Sosyal politika alanındaki eğitim programlarında, sosyalist sisteme alternatif olarak "demokratik sosyalizm" teorisini aşağılaşıyor. Eğitime kananlara kapitalizmin etkileştirilmesi anlayışı esas olarak verilmeye çalışılıyor.

1978 yılında "sosyal politika" projelerinin gerçekleştirildiği ülkelerin Senegal, Yukarı Volta, Mali, Kenya, Tanzanya, Zambiya, Bostwana, Moritanya, İsrail, Tunus, Mısır, Sudan, Lübnan, Costa Rica, Venezuela, Meksika, Guatemala, Salvador, Ekvador, Peru, Honduras, Dominik, Singapur, Sri Lanka, Endonezya, Polonya, Filipin ve Tayland olduğunu görüyoruz. Gene bu raporda bir cümle ile vakfın 1978 yılında Türkiye ile imzaladığı anlaşmadan söz ediliyor.

FEV kapitalist Avrupa ülkelerinden Malta, Finlandiya, İzlanda, İsviçre ve Fransa'daki faaliyetlerinin yanı sıra Belçika, İspanya, Portekiz, Yunanistan ve İtalya'da daimi temsilciler bulunuyor. Bu ülkelerdeki çalışmalarına en başarılı örnek olarak 1974 yılında Portekiz'de kabaran antifaşist halkın hedefinin antikapitalist bir yönetim almaması için vakfın gösterdiği olağantostu çabayı hatırlamak gerekiyor.

Milyonlarca marklık bütçesiyle özellikle Üçüncü Dünya ülkelerinde çalışan Ebert Vakfı, sendikal faaliyetlerinde "hür sendikacılığı" ve sınıf işbirliği ideolojisini yapıyor.

▲ Alman sosyalizme dönüşmesin, Üçüncü Dünya Ülkelerinde, öneğin Meksika'da, halk hareketinin sosyalizme yönelmemesi için, Ebert Vakfı büyük çaba sarfetiyor.

▲ Friedrich Ebert, Alman İşçi sınıfı hareketine karşı savaşı.

FEV'in özellikle son yıllarda Latin Amerika ülkelerine yönelik faaliyetlerine önemli bir ağırlık verdiği görülmektedir. Bu konuda 1986 çalışma raporunda Brezilya, Uruguay, Dominik Cumhuriyeti, Şili, Peru, Meksika, Kolombiya, Bolivya'da gerçekleştirilen yeni projelere dikkat çekiliyor.

FEV genel olarak ABD güdümlü diktatörlük rejimlerine karşı yükselen halk hareketlerinin sosyalizme yönelmemesi için bir dizi ülkede belirleyici rol oynuyor. Son yıllarda birçok ülkede gördüğümüz, devrilen diktatörlüklerin yerini alan rejimler, vakfın "sosyal politika" alanındaki uzun vadeli çalışmalarının "başarılı" sonuçları arasında sayılabilir.

Sendikal faaliyetler

FEV uluslararası alanda sendikalara yönelik çalışmalarının amacını 1978 faaliyet raporunda şöyle belirtiyor: "Sendikal eğitim önemli sayıda kişiye ulaşma olanaklı sunar. Ücretlilerin temsilcileri ile kurulan doğrudan ilişki yoluyla toplumun çeşitli kesimlerine ulaşılabilir. O ülkedeki toplumsal ve politik olaylar üzerinde etki sağlanır. İşte vakfı yakından ilgilendiren de budur".

FEV'in uluslararası çalışmalarının ana aşırı-

lığı sendikalara yönelik faaliyetleri oluşturmuyor. Vakfın diğer alanlarda olduğu gibi, sendikaları kapsayan faaliyetlerini geri kalmış ülkelerde 1960'lı yıllarda itibaren hızla aradığını görüyoruz. Bu dönemde, bilindiği gibi somuruculuk sisteminin çıktıığı, ulusal kurtuluş hareketlerinin önemli boyutları kazandığı yıllara rastlar. Amerikan sendikal merkezi AFL-CIO'ya bağlı AAFLI, AFLD, AALC gibi Asya, Latin Amerika ve Afrika kıtaları başında sendikaları hedef alan enstitülerin kuruluşlarının da bu dönemde olması dikkat çekicidir. Özellikle bu yıllarda itibaren, yönetimleri sendika, tekel ve devlet temsilcilerinden oluşan Amerikan enstitüler ve FEV onlarca geri kalmış ülkeye "hur sendikacılığı" geliştirmeye koymuş. Sınıf işbirliği ideolojisini yayan FEV ve Amerikan enstitülerin faaliyet gösterdikleri her ülkenin somut sosyo-politik durumuna göre tüm kıtalarda mevcilidir. Böylece onemli sayıda ülkenin emekçileri, onların sendikal örgütleri bir taraftan sağ Amerikan sendikacılığının, diğer taraftan Alman sağ sosyal demokrat ulaşmacı sendikal akımının kırkıncına alındılar. Bu iki akımın tek tek ülkelerde ve kıtalarda dizeyinde yürütütlükleri çalışmalar aynı zamanda kuruluşundan (1949) bu yana içinde yer aldığı Uluslararası Hür İşçi Sendikaları Konfederasyonu'nun güçlenmesini amaçmaktadır.

FEV'in Brüksel bürosu Avrupa Topluluğu üyesi ülkelerin sendikaları ve merkezleri Brüksel'de bulunan Avrupa Sendikalar Konfederasyonu (ASK) ve UHISK ile işbirliği yürütür.

FEV'in 1984 çalışma raporunda bir dizi Asya, Afrika, Latin Amerika ülkesindeki faaliyetleri açıklanırken, vakfın bu yıl içinde 32 Üçüncü Dünya ülkesinde işsizlik federasyonları ile işbirliği yaptığı belirtiliyor ve UHISK, ASK ve DGB'nin ortak çalışmaları sayesinde Üçüncü Dünya ülkelerindeki genç sendikalar farklı alanlarda "yardım" edildiğini altı çiziliyor.

FEV siyaset partileri ve sendikaların歧立基因 gene geri kalmış onlarca ülkede, kooperatif projeleri aracılığıyla kırsal kesime, kitle iletişim projeleri vasıtasiyla toplumun tümünü kapsayan bir çalışma yürütüyor. Kitleleri

yönlendirmek, kamuoyu oluşturmada, propaganda yapmaya büyük önem taşıyan radyo - televizyon ve sinema projelerini FEV genellikle hükümetler ya da yarı resmi devlet kuruluşlarıyla işbirliği içinde gerçekleştiriyor. Vakfı, yeryüzünün önemli bir bölümünü kapsayan yayın ağını elinde bulunduruyor.

FEV ayrıca tüm dünyada kendisi için yararlı gördüğü tek tek kişilerle ilişkileri sürdürmektedir. Bunlar genellikle vakıftan burs alıp daha sonra ülkesinde değişik alanlarda çalışan yabancı öğrenciler olduğu gibi çeşitli ülkelerdeki önemli kişiler de olabiliyor. Vakfın 1978 raporunda "Şu anda, bu alanda ilişkide olduğumuz kişi sayısı 1500'dür. Bu sayıya FEV'in Federal Almanya'daki faaliyetlerine katılıp, staj yapmış veya ziyaret programı çerçevesinde Federal Almanya'ya gelmiş 6500 kişiyle olan ilişkiye de eklemek gerekir. Bunların aşağı yukarı tümü ülkelerinde çok çeşitli alanlarda faaliyet yürüten yönetici konumda ki insanlardır" deniliyor.

Peki ya İstanbul?

İstanbul'da yeni bir büro açan FEV Türkiye'de ne tür projeler gerçekleştirecek, amaçlarına ulaşmak için hangi alanlara yönelecektir. FEV, Federal Alman devleti tarafından finanse edilen 150 milyon DM civarındaki bütçesinin ne kadarını Türkiye'deki faaliyetlerine ayıracaktır. 3 Mart 1988 tarihli Cumhuriyet gazetesinde Nilay Karman'ın sorularını yanıtlayan İstanbul'daki bürünün sorumlusu Helmut Weber, "Projelerin mal yeti o kadar önemlidir. Eğer vakfın anaçlarına uygun projeler bulursak ve vakfı, programımızın önemine olduğuna kanaat getirirse bizi sonuna kadar destekler. Açıkçası bu hana ve işbirliği yaptığı kişilere bağlı. Ben her türlü önermeye açıktım. Buraya adeta bir bakire gibi geldim" diyor.

Weber her ne kadar böyle diyorsa da, aslında FEV'in proje alanları bellidir ve planlıdır. Vakfı, Türkiye'de siyaset partilere, sendikalara, kooperatiflere, kitle iletişim ve bilim kurumlarına ve kişilere yönellecek, yeryüzünün onlarca geri kalmış ülkesinde yaptığı gibi ülkemizde de yukarıdaki beş önemli alanın hareketle toplumumuzun çeşitli kesimlerine reformizm ve sınıf işbirliği ideolojisini taşıtmaya çalışacaktır.

AAFLI'den sonra, emekçi kesimin, halkın sırına bir de FEV kamburu eklenmiştir. Geçtiğimiz dönemde AAFLI'nin niteliği ve Türk-İş içindeki çalışmaları çeşitli dergilerde ele alındı, bu konu bir ölçüde aydınlatıldı. AAFLI gözden kaçırılmadan, şimdi projektorlar ülkemizde benzeri faaliyetler yürüten FEV gibi kurumlara da çevrilmemelidir.

Son yıllarda birçok ülkede gördüğümüz, devrilen diktatörlüklerin yerini alan rejimler, vakfın "sosyal politika" alanındaki uzun vadeli çalışmalarının "başarılı" sonuçları sayılıyor.

JUSTAV

SAVUNMA

Kurt sorunu üzerine yazım dolayısıyla İstanbul Devlet Güvenlik Mahkemesi'nde açılan dâvâdaki savunmamadır.

Sayın Başkan ve sayın Yargıçlar, Ben Kurt sorununun Türkiye'nin en ciddi ve önemli sorunu olduğuna inanıyorum. Ciddi bir konu olduğu surdan da belli ki, Türkiye Cumhuriyeti'nin bir uzmanlık mahkemesi olan bu Devlet Güvenlik Mahkemesi'nin yüce yargıçlar kurulu da bu sorunu ilgilenerek bizlere yargılıyor.

Bütün devlet örgütleri, hangi devlet olursa olsun, o devletin en ciddi kuruluş ve kurumlarıdır. Bu en ciddi kuruluş ve kurumların da, yine bütün devletlerde, en ciddi olan hiç kuşkusuz Genel Kurmay başkanlıkları ve başkanlarıdır. Dünyanın her devlette Genel Kurmay başkanlıkları ve başkanları öylesine ciddi kurum ve kişilerdir ki, bu kurumun kişileri gülümsemeyiz bile ve Genel Kurmay başkanlarının gülümseyen bir yüzle çekilmiş fotoğrafları bize bile gazetelerde görülmüş değil.

Konuya girmeden önce, her ülkenin olduğu gibi, Türkiye'nin de en ciddi kurumu olan Genel Kurmay Başkanlığı'nın, bugün Türkiye'nin en ciddi sorunu olan Kurt sorununa nasıl bir ciddiyete baktığını görmek ve bunu sizlere de göstermek istiyorum.

T.C. Genel Kurmay Başkanlığı'na 12 Eylül 1980 öncesi, halkımıza bu çok ciddi Kurt sorunu anlatmaları için kurmay subaylarını görevlendirdi. Bu değerli kurmay subaylar il il bütün Türkiye'yi dolaşarak halkımıza Kurt sorununun ne olduğunu, gerçekini, içtihadını anlatılar. Buniardan Kurmay Yüzbaşı Oğuz, Erzurum'da halkın önünde mikrofonda konuşmayı başlamadan önce, 120 bin Türk yurttasına daha ayın konusunu anlatmıştı. Bu anlatıklarını da kendiliğinden söylememiyoordu. Elinde Genel Kurmay Başkanlığı'na yayımlanmış iki kitap vardı. Biri "Vario Tarihi", obürü de "Van Gölü ve Fırat Nehri Çevresinde Yaşayan Türkler" adlı kitabı. Bu kitaplar yüzbin tane basılmış ve tükenmişti. Yeniden basılacaktı.

Türkiye Cumhuriyeti'nin en ciddi kurumu olan Genel Kurmay Başkanlığı'nın görevlisi olan değerli Yüzbaşı Oğuz, mikrofon onunde kalaşnik halka, Türkiye'nin en ciddi sorunu olan Kurtler üzerine aynen sunular söylemektedir: (Konuşmasından kimin parçaları alıyor.)

"... Arkadaşlar, hiçbir zaman oynamalıymosunuz, sözlerimiz dikkat edeceğiz. Gördük ki Kurt denilen boy, Türklerin kardeşidir. Ayn koldandır. Ancak mümkün olduğu kadar düşmanının eline koz vermemek için Kurt taburunu kullanmayacağız. Genel Kurmay'ın bütün eserlerinde, harp tarihi belgelerinde onlara Doğu Türkmenler desilmektedir. (...) Dağların yüksek kısımlarında, tepelerde, yaz kış erimeyen karlar vardı. Güney açınca üzerinde buzlaşan

camı parlak bir tabakaya örtülüdürdu karın yüzü. Üstü sert, altı yumuşak olurdu.

Bu karın üzerinde yürütünce, aynın bastığı yer içeriye çöker "kart-kurt" diye ses çıkarır. Doğu Türkmenlere Kurt denilmesinin nedeni buydu. Bölücülerin Kurt dedikleri, yüksek yayalarla ve karla bölgelerde yaşayan Türklerin karda yürüken ayaklarından çıkan sesin adıydı aslında."

Sayın Başkan ve saygınlı yargıçlar kurulu üyeler! İşte ben, yüksek dağlardaki karlara bastıkça ayaklarından "Kart-kurt" diye sesler çıkan Türkmenlere Kırı demmiş olduğum ve onların ulusal kültür haklarını savunmuş olduğum için, hiçbir zaman kabul etmediğim samık sıfatıyla karşınızda bulunuyorum.

Hibür alçakgönüllülük gösterisine duymeme gerek yok ki, ben salt Türkiye'nin değil, dünyanın tanınmış çağdaş gülmece yazarlarından biriyyen, Türkiye Cumhuriyeti'nin en ciddi kurumu olması gereken Genel Kurmay Başkanlığı'nın yayınları arasında çıkan ve bir kurmay yüzbaşıının sözleri olan bu "kart-kurt" ses benzetmesinden esinlenerek Kırıların Türk olabileceği gibi bir büyük gülmeceyi ortaya koymaktan fizik kalacağımı itiraf ederim.

(....)

Sayın Savcı, Anayas'a 3. maddesini cezalandırılmam için gerekece olarak gösteriyor. O madde şöyledir.

"*Türkiye Devleti, ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütündür. Dili Türkçedir...*"

Evet, doğrudur. Tipki Anayasann 3. maddeinde yazılılığı gibi "Dili Türkçedir." Anadilimiz Türkçenin en azından ortaokul düzeyinde dilbilgisini biliyorsak, burada öneymemiz gereklidir. Dili Türkçedir. Kimin dili Türkçedir? Vasa açıkça yazıyor: Türkiye Devleti'nin dili Türkçedir. Elbette öyledir. Ben bunun tersini söylemedim. Devletim dili demek, resmi dil demektir.

Ben Kurt halkımıza bütün kültürel hakları tanımam, Kırılar Kurtçe eğitim ve öğretim görebilmeli, Kurtçe kitapları, gazeteleri, dergileri, hertürü yayınları okubilmeli derken, hiçbir zaman ve hiçbir yerde resmi dil Türkçe olmalıdır, dedim.

(....)

Sayın Başkan, saygınlı Yargıçlar Kurulu Üyeleri! Zamanımızda yurdumuzu konuşulamayan, tartışılımayan, dokunulamayan tabular var. Bu tabuların tedirginliğini bütün yurttaşlar gibi sizlerin de duyduğumuzu anıtmamızdır. Bütün tabular antodemokratiktir. Yurdumuzu ba tabulardan birinde Kurt sorunudur. Bütün tabular bilimsel gerçeklere aykırı olduğu gibi, Kurt sorunu tabusu da bilimsel gerçeklere aykırıdır.

Bilimsel gerçek ne demektir? Bizim isteklerimize, niyetlerimize ve istençlerimize bağlı olmadan, biz varolsak da olsak da varolsan, bizim dışımızdaki ve kendi yasalarıyla işleyen bütün

doğal, ruhsal ve toplumsal olaylar ve bütün varlıklar ve kavramlar bilimsel gerçeklerdir.

Düşünelim: Biz istesek de istemesek de, bizim dışımızda bir Kurt olgusu, bir Kurt sorunu, Kurt halkı var midir, yok mudur? Elbette vardır. Bilimsel gerçekler, yasal ve yasal olmayan yasaklar yok edilemez ve yok söylemeye. Kara basıp da ayak sesleri "kart-kurt" ediyor diye Türklerde Kurt denilmesi gibi gülünç uydurular bilimsel olamaz ama, Türkiye'yi ugaranınca gülünç eder.

Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da yaşamış ve oradada görev yapmış olanlar, (bu arada belki sizler de), çok iyi biliyor ve çok tanık olmuşlardır ki orada pek çok insan ve özellikle kadınlar Türkçe bilmezler ve Kurt oldukları için de salt Kırı konuşurlar. Bu Kırılar, jandarma karkollarında, savcılıklarında, mahkemelerde ve benzeri devlet kurumlarında Türkçe bilen dillaşaların Türkçe çeviri yardımcılarıyla işlemlerini yaptırlar. Bunun böyle olduğunu, sizler de, ben de içinde, bütün Türkiye halkı bilirken hâlâ Türkiye'de Kurt yoktur demek neye yarar? Oyleyse, arın bu tabuyu elbirliğiyle ve yasal olarak ortadan kaldırmanın yollarını aramalıyız. Çünkü, toplumsal bilimsel gerçek, içine sıkışmadığı zorlama ve yapay bir yasanın kabuğuunu çatlatmıştır. İşte, buna, gerçek yaşamdan bir örnek.

"Midyatlı Şeyhulus Mird adlı bir yurtaş dokuz yaşındaki çocuğuna Kurtçe Valad, yedi yaşındaki kızına da Baver adını koymuş. Midyat Nüfus Müdürlüğü, bu iki Kurtçe adını "Ahlak kurallarına, örf ve adetlere uygun olmadığı ve gayrimilli olduğu" gereçesiyle suç duyurusunda bulunmuş ve bu Kurtçe adların nüfus kayıtlarından silinmesi istemede bulunmuştur.

Midyat Asliye Hukuk Mahkemesi'nin bu konudaki kararı şudur:

"İçişleri Bakanlığı Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü'nün müzakkeresine göre, Valad ve Baver isimlerinin Türkçe kökenli olmadıklarını, Lozan Suh Ablasması hükümleri gerekince azınlıkların çocuklarına koynakları adlarında örf ve adetlere uyulması gereğinden bahisle, Valad ve Baver adlarının azınlık vatandaşlarımız tarafından nüfus kayıtlarında, isim olarak konulmasına sakınca bulunmadığını bildirmiştir."

Lozan Antlaşmasının 39. maddesi şöyledir: "Azınlıkların dil özgürlüğü sağlanacak ve kendi dillerinde gazete ve her türlü yayın çıkarılabilirler."

Bilirkişi Prof. Dr. Kayihan Içel'in bence hiç de onemli olmayan yazlığını bir kişi yerine küçük değişimelerle yineleyeceğim,

Yazanlığında Prof. Içel söyle diyor:

"Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarından bir kısmını ayrı bir halk, ayrı bir millet şeklinde göstermek mümkün değildir."

Bu kesin yargıdağı yanalığı şu: Kırıları ayrı bir halk, ayrı bir millet göstermek isteyenler bas-

**Yaşadığımız çağda,
insanın insan olma
özgürlüğünün en baş
belirtisi, insanın ulusal
kimliğini ve kişiliğini
kendisinin belirleme
özgürlüğüyle ortaya çıkar.**

kaları değil, doğrudan Kürtlerin kendileridir, Kürtlerden başkaları değildir. Kürt halkına "Ayrı bir halk, ayrı bir millet değil, Türkler" diyenlerse, Türkiye'nin asıl bütünlüğünü ve birliğini bozanlardır.

(....)

Bir insanın en doğal ve en birincil ve en ilksel özgürlüğü, insanların insan olma özgürlüğüdür. Bütün öteki özgürlükler (düşünce ve inanç vb. gibi) insanların insan olma özgürlüğünden sonra gelir. Böyleken, tarih boyunca hiçbir insan hakları bildirgesinde "insanın insan olma özgürlüğü" ayrıca yazılı değildir. Çünkü, insanların insan olma özgürlüğü bir belittir (axiom-mütereфе-ayrıca doğruluğu kanıtlanmamış gerekmeyen şey). Yani hiç kimse, hiç kimseden insan olduğunu kanıtlamaması isteyemez. Çünkü insan, kanıtlanmaya gerek duyulmadan insanıdır.

İnsanın insan olma özgürlüğünün belirtisi ve niteliği de çağına göre değişir. Yaşadığımız çağda, insanların insan olma özgürlüğünün en baş belirtisi de, insanların ulusal kimliğini ve kişiliğini kendisinin belirleme özgürlüğüyle ortaya çıkar. Yani her insan kendi ulusallığını salt kendisi belirleyebilir. Geçmiş çağları hâlâ günümüze yaşayanları yadrigatrsa bile, çağımızda bir insanların ulusal kimliğini ve kişiliğini, anasınınbabasının, dedesinin yada eski atalarının ulusal kimlik ve kişiliği belirlemek. İnsan, anababasının, atalarının ulusal kimlik ve kişiliklerini kendisi için de seçebileceğ gibi, bunu seçmemeye hakkına da sahiptir. Örneğin her insan, anababası hangi ulustan olursa olsun, dilediği ulusun kişiliğini almakta özgürdür ve bu insanın öncə insan olma özgürlüğü tanınmadıkça, bütün özgürlüklerin hiçbir anlamı kalmaz. Hele Türkiye gibi tarihin, kültürlerin, ulusların harman olduğu onbinlerce yıldır kimin hangi ulustan olduğu anababa ilişkisi yoluyla, kanbağıyla belirlenmez. İşte bu yüzünden ki, Türkiye'de yaşayan ve Türk tarihine karışmış bitakim insanlar, kendi kendilerine Kürt oldukları söyleyortarsa, onlara hiç kimse onları Türk olduğu için (bu uydurma tez doğru olsa bile) Kurt olmayı Türk oldukları söylemek ve onlara Turklugu zorda kabul etirmek hakkı yoktur.

Çağımızda ulusallığın ana koşulu, ekonomik çökürdeye, insanların birlikte yaşam istemelerine dayanır. Bu da insanların özgür istenç ve gönül isteğiyle gerçekleşir. Yasa zoru yada yasadışı zorlamalarla ulusallığın sapıldığı tilkeler cağıdaş ve uygar dünyada artık yer yoktur.

Bu konuda benim istediğim, en demokratik ve yasal yoldan sözkonusu yaşamın değiştirilerek, Kürtlerin de kültürel bütün haklarını elde etmeleri ve Türkiye'nin çağdaş dünyadaki yerini almıştır.

Hiç kimseyi hayatı bozmaya özendirmedi, zor kullanmaya kısırtmadım. En önemli yurttaşlık görevimi yaparak ve hakkımı kullanarak, çağımıza hiç uyumayan bir yaşamın demokratikleşmesini istiyorum ve her zaman da isteyeceğim. Saygılarımla,

(Yargıclar Kurulu Başkanı, son sözüm sorudu. Genellikle sankılar, savunmalarından sonra son söz olarak aktarılmasını isterler. Benim o duruşmadaki son sözüm, haber veren / Temmuz 1988 gönüllü Cumhuriyet Gazetesinden aktarıyorum:

"Benim korku çağım geçti. Aklımdan da istemiyorum. İste memleket, iste savcı, iste ben, iste Kürtler ve iste siz. Ne istiyorsanız onu yapın."

SÖZÜM SANADIR

Koroneler damarlarınız tıkalı mı?

"inşan sağlığı ticaret metası olamaz."

Türk Tabipleri Birliği'nin Temmuz 1988'de Ankara'da yapılan 36. Büyük Kongresi'nde sık sık bu sözümüzü anımsadık.

İnandığımız bu ilke, yurdumuzda uygulanması istedigimiz sağlık politikasının da temelini oluşturuyordu. Bu politikanın çerçevesi çok sadeydı:

Devlet bütçesinden yeterli ödenek -koruyucu hekimlikte tedavi edici hizmete uzanan bir hizmet zinciri- kamuda çalışan hekimlerin muayenehaneye açmadan çalışacakları tam-süre çalışma -sağlık hizmeti emekçilerine sendikalaşma.

Bu doğru ilke, bu doğru politika, bu doğru program uygulanamadı.

Çünkü, ülkemizde uygulanan ekonomik politikaya tam karşıtı.

Her şey alınır satılır, her şeyin fiyatı vardır, bir şeyi almak isteyen bu fiyatı öder.

Bu da kapitalizmin ilkesiydi. Bu da sadeyi ve çok açık.

Hayat alınır satıldı, sağlık alınır satıldı, hastaların alınır satıldı, doktorlar alınır satıldı, hemşireler alınır satıldı.

"İnsan sağlığı ticaret metası olamaz" mıydı? Hem de ne güzel ticaret metası olurdu? Ulusal pazar bile yetmezdi de uluslararası pazarlarda alınır satıldı.

Büyük Kongre'de, Türk Tabipleri Birliği'nin eski başkanı olarak bulunuyordum. Önümüzdeki masada Biriğimizin yeni Başkanı oturuyordur Prof Dr. Nusret Fisik.

Prof Dr. Fisik, sosyalizyonun babasıydı. Bu sistemi kurmuştur, uygulamaya koymuştur, gerilediğiini görmüştür, şimdi yılların okunuşuya ontundeki kağıda notları alıyor.

Türkiye'nin en yaşlı hekimini "hekimbaşı" kabul etmek geleneksel bir töremizdi. Şimdi "hekimbaşı" mı Nusret Fisik miydi? Değildi. Artık "hekimbaşı" mı De Bakey'dir. Amerikalı De Bakey, Houston'da Methodist hastanesinin kaip-damar hastalıkları bölümünü başkanı olarak "hekimbaşı" mıydı.

Sevimli başsağanımız böyle geleneksel İvriz zıtları bir yana bırakmış. Peygamber efendimiz "İnnerde olsa sizindir, gidip alınız" sözleri gerekince Amerika'ya gidip De Bakey'i bulmuştur. Hem bypass ameliyatını olmuş hem de Türkiye'deki sağlık hizmetlerinin düzelmeye ilgili yararı görüşmesini almıştı.

Bu arada bir hizmet daha yapılmıştı. Artık De Bakey'in şifali elliçin altına yatmak için Amerika'ya gitmeye gerek kalmayacaktı, çünkü De Bakey Türkiye'de kurulan bir hastanede çalışacaktı.

Sağlığımızda uluslararası tekelci dönemin açılıyordu.

Biz Ankara'da Biriğin kongresini yaparken yeni sağlık bakanı belli değildi. Sonra açıldı, Nihat Kitapçı, ziraat eğitimi yeni bakanımız artık sağlığımızın politikasından sorumluydu.

Biri sormuştu: Yeni sağlık bakanının ziraatçı olması konusunda ne düşünüyordum? Düşündüğüm söyledim: Bence artık sağlık bakanının ticaret ya da işletmecilik kökeni olması daha doğrudydu, şuna da dikkat edilmeliydi. Artık "sağlık ticareti" geniş boyullardaydı. Amerika'ya entegre bir sistem kuruluyordu, görev alacakların da bu kapasitede düşünebilmeleri gerekiirdi.

Bundan sonra, toplumumuzda, çağ atlayan toplumumuzda -bir parçacık- sınıflı toplumumuzda "koroner damarları tıkananları" durumu söyle olacaktır:

1. Amerika'ya Houston kentindeki Methodist hastanesine gidip De Bakey'in şifali elliçin altına yatınlar.

2. Türkiye'de yeni yapılan hastaneyeye gidip gene De Bakey'in şifali elliçin altına yatınlar.

3. Türkiye'de, bir hastaneye gidip bir yerli doktorun şifali elliçin altına yatınlar.

4. Türkiye'de hastane polikliniklerinde sıra bekleyip koroner damar açıcı ilaç yazılması için müdüne olantlar.

5. Türkiye'de ara sıra göğüs ağrısı, "havalardan mı acaba?" diye düşününenler.

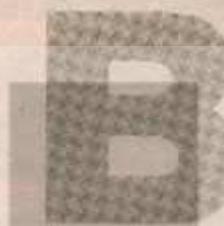
6. Türkiye'de 'tabii ölümüyle' ölenler.

* Erbil Tuşalp'ın 'Bilgi Yayınevî'nde 1988 yılında basılmış "Eylül İmparatorluğu" adlı kitabının 264-265 sayfalarından.

İMALAT SANAYİİNİN BÖLGESEL DAĞILIMI

Türkiye'de 67 il olmasına karşın, sınai yoğunlaşmanın ortalamayı aştığı illerin sayısı 11'dir. Güneydoğu Anadolu'nun hiçbir ilinde sınai yoğunlaşma ülke ortalamasının üstünde değildir.

u yazının amacı Türkiye'de imalat sanayinin bölgesel dağılımını iller ve coğrafi bölgeler itibarıyle incelemektir. Iller düzeyinde imalat sanayii üretim değerleri, İstanbul Sanayi Odası'nın Mayıs 1988'de yayımladığı "Türkiye Gayri Sıfır Yurtıcı Hasılasının Iller İtibariyle Dağılımı: 1979-1986" adlı eserden faydalımlarla elde edilmiştir. 1980 ve 1985 nüfus sayımları, DNE'nin "Genel Nüfus Sayımı: 20.10.1985" adı yapısından elde edilmiş, ara yılların iller düzeyinden nüfus miktarı, illerde nüfusun artış hızı hesaplanarak bulunmuştur. İnceleme, 1979-1985 yıllarını kapsamaktadır.

İmalat sanayii yoğunluk derecesinin gerek iller itibarıyle, gerek coğrafi bölgeler itibarıyle hesaplanması kolayca kabul edilebilir bir istatistik yöntemden yararlanmak gereklidir. Örne-

▼ **Yükseki sanayi.** Her sınai üretimin yapıcu ve yükseliş etkileri vardır. Türkiye'de sınai yoğunluk bakımından ilk üç sıraya alan iller deniz ve körfezlerimizi kırlettir, yanı yükseliş oldular.

ğın 1985 yılında toplam imalat sanayii üretim değerinin yüzde 29,1'i İstanbul'da, yüzde 13,9'u Kocaeli'de edilebilmiştir. Bu bilgiden, imalat sanayinin İstanbul'da Kocaeli'ne oranla yaklaşık bir misli daha yoğun olduğu sonucuna varılabilir mi? Hayır. Aynı zamanda bu illerde yaşayan nüfusu göz önüne almamızı. 1985'te İstanbul'da yaşayan nüfus, toplam nüfusun yüzde 11,4'ünü, Kocaeli'de yaşayan nüfus toplam nüfusun yüzde 1,5'ini oluşturmaktadır. Demek ki, bir ildeki ya da bölgelerde nisbi nüfus, gerçek sınai yoğunluğu yakalamamızı sağlayan bir ağırlık olabilir. Bir ilde ya da bölgede belli ilde elde edilen sınai üretimin toplam sınai üretimin içindeki payını, bu ilde ya da bölgede yaşayan nüfusun toplam nüfus içindeki payına bölmek suretiyle "sınai yoğunluk katsayısi"ni elde edebiliriz. Bu katsayı 1,0 ise, bu il ya da bölgede sınai yoğunlaşma Türkiye ortalamasına eşittir. Çikan katsayı 1,0'dan ne kadar büyükse, bu il ya da bölgede sınai yoğunluk ortalamamın o kadar üstündedir. Çikan katsayı 1,0'dan ne kadar küçükse ve sıfıra ne kadar yakınsa bu il, ya da bölgede imalat sanayii o kadar geridir. Sunu da belirtelim ki, zaman içinde il ya da bölgede imalat sanayii üretim sıfatının diğer yörenelere oranla farklı değişimlerinin, sınai yo-

ğunluk katsayıını yansıtıcı olarak etkilemesini önlemek için, cari fiyatlarla sınai üretim değerinden değil, 1979 sabit üretici fiyatlarıyla üretim değerinden faydalandır. Metinde kisalık sağlamak için, zaman zaman "imalat sanayi yoğunluk derecesi" ifadesi yerine "sınai yoğunluk" ya da "imalat sanayi üretim değeri" yerine "üretim değeri" ifadeleri kullanılmıştır. Ama kastedilen hep imalat sanayiidir.

Tablo 1, 1985 yılında önem derecesine göre ilk yirmi ilin sınai yoğunluk katsayıını göstermektedir. Burada üzerinde durulması gereken bir nokta, birinci sıradaki Kocaeli'nde sınai yoğunluğunun, semuncu sıradaki Hakkari'ye sınai yoğunluğuna oranla 1187,8 (= 9,502/0,008) misli daha yüksek olmalıdır. Ikinci bir gözlem şudur: Her sınai üretimin yapıcu ve yükseliş etkileri vardır. Yapıcu etkileri, sınai malin üretiminin bitmesi ve kullanımıyla ortaya çıkar. Üretilen bir kumasın giyilmesi, bir peynirin yenilmesi, yeni yapılan bir gemiyle mal taşınması buna örnek olarak gösterilebilir. Yükseliş etkileri, üretim sırasında ortaya çıkar. Fabrika bacasından çıkan ve çevrede oturanların sağlığını bozan dumanlar, en yakın nehrin ya da denize aktılan zararlı sınav etkileri buna örnek olarak gösterilebilir. Bir sınai üretim silrecinde yapıcu etkilerin yükseliş et-

TABLO 1

1985 YILINDA İLLERİN BÜYÜKLÜK SIRASINA GÖRE SİNİ YOĞUNLUK KATSAYISI

İller	Sınai Üretim İçindeki Yüzde Payı (1)	Toplam Nüfus İçindeki Yüzde Payı (2)	Sınai Yoğunluk Katsayısi (1) / (2)
1. Kocaeli	13,920	1,465	9,502
2. İstanbul	29,094	11,393	2,554
3. İzmir	10,958	4,506	2,432
4. İçel	4,459	2,038	2,188
5. Bursa	5,577	2,582	2,160
6. Tekirdağ	1,298	0,778	1,668
7. Bilecik	0,521	0,314	1,659
8. Zonguldak	2,607	2,033	1,381
9. Adana	4,079	3,417	1,194
10. Malatya	1,592	1,338	1,190
11. Eskişehir	1,285	1,161	1,107
12. Kırklareli	0,557	0,578	0,964
13. Denizli	1,032	1,310	0,788
14. Manisa	1,428	2,042	0,699
15. Kayseri	1,181	1,694	0,697
16. Ankara	4,623	6,734	0,687
17. Çanakkale	0,537	0,813	0,661
18. Balıkesir	1,077	1,770	0,608
19. Edirne	0,449	0,756	0,594
20. Rize	0,422	0,737	0,573

TÜS TAV

kileri aşması ve yıkıcı etkilerin daha etkisini göstermeden artırmaları ve zararsız hale getirilmesi gereklidir. Türkiye'de sınırlı yoğunluk bakımından ilk üç sırayı alan İl (Kocaeli, İstanbul, İzmir) sivilleşme süreci içinde sırasıyla İznik Körfezi'ni, Halic ve Marmara Denizi'ni, İzmir Körfezi'ni canlılarla yaşamaya başlayacak kadar kırılmışlardır. Bundan sonraki sonucu variahilir: Türkiye'de sivilleşme, zararlı etkileri zamanında önlenmesiz gelişmektedir. Bu zararlı etkilerin birikimi, bir süre sonra ortadan kaldırılamayacak, ya da ortadan kaldırmanın toplumsal maliyeti çok büyük olacak kadar artabilir.

Tablo 1'ye göre, varlığından bir gözleme de şudur: Türkiye'de 67 İl'ın 5'i Marmara Bölgesi'nde (Bilecik, Bursa, İstanbul, Kocaeli, Tekirdağ), 2'si Akdeniz Bölgesi'nde (Adana, İçel), biri Ege Bölgesi'nde (İzmir), biri Karadeniz Bölgesi'nde (Zonguldak), biri İç Anadolu Bölgesi'nde (Eskişehir), biri Doğu Anadolu Bölgesi'nde (Malatya) bulunmaktadır. Hiçbir İl Türkiye ortalamasının üstüne çıkamayan Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin Türkiye ortalamasının üstünde yer almazı beklenemez.

Yine şunu belirtelim ki, bu incelemeye belli surede (1 yıl) belli coğrafi bölge sınırları içinde yaratılan sınırlı katma değer göz önüne alınmış, yaratılan bu katma değerin ne kadarının soz konusu yıldı bu coğrafi sınırlar içinde harcadığı araştırılmıştır. Örneğin Kocaeli'nde yaratılan sınırlı katma değerin Kocaeli sınırları içinde harcanan kısmı hayli küçük olabilir. Ücret gölfleri, kuşku yok ki bu coğrafi sınırlar içinde harcanmaktadır. Fakat kâr, faiz ve rantın büyük kısmı İstanbul, Ankara gibi finansman ve yönetim merkezlerine akmaktadır.

Tablo 2, sınırlı yoğunluğu coğrafi bölgeler itibarıyle incelemektedir. Coğrafi bölgeler aşağıda belirtilenleri kapsamaktadır. **Marmara Bölgesi:** Bahkesir, Bilecik, Bursa, Çanakkale, Edirne, İstanbul, Kırklareli, Kocaeli, Sakarya, Tekirdağ. **Ege Bölgesi:** Afyonkarahisar, Aydın, Denizli, İzmir, Kütahya, Manisa, Muğla, Uşak. **Akdeniz Bölgesi:** Adana, Antalya, Burdur, Hatay, Isparta, İçel, Kahramanmaraş. **Karadeniz Bölgesi:** Amasya, Artvin, Bolu, Çorum, Giresun, Gümüşhane, Kastamonu, Ordu, Rize, Samsun, Sinop, Tokat, Trabzon, Zonguldak. **İç Anadolu Bölgesi:** Ankara, Çankırı, Eskişehir, Kayseri, Kırşehir, Konya, Nevşehir, Niğde, Sivas, Yozgat. **Doğu Anadolu Bölgesi:** Ağrı, Bingöl, Bitlis, Elazığ, Erzincan, Erzurum, Hakkari, Kars, Malatya, Muş, Tunceli, Van. **Güneydoğu Anadolu Bölgesi:** Adiyaman, Diyarbakır, Gaziantep, Mardin, Siirt, Urfa.

Tablo 2'den görüleceği gibi, sadece Marmara Bölgesi Türkiye'nin toplam imalat sanayii üretim değerinin yüzde 53,6'sını üretmektedir. Bu bölgenin sınırlı yoğunluk katsayıları Doğu Anadolu'nun 10,6 (= 2,473/0,234), Güneydoğu Anadolu'nun 11,5 (= 2,473/0,215) misildir. Yine, 7 coğrafi bölgeden yalnız ikisi (Marmara ve Ege Bölgeleri) Türkiye ortalaması üzerinde bir sınırlı yoğunluğa sahiptir.

Tablo 3, 1979-1985 yılları arasında 7 bölgenin sınırlı yoğunluk katsayılarını vermektedir. Bu tablo yardımcıyla, bölgelerin zaman içinde sınırlı yoğunluk bakımından nasıl bir seyr izlediklerini görebiliriz. 7 bölge içinde ikisi kesin bir trend göstermektedir: Doğu Anadolu Bölgesi, sınırlı yoğunluk katsayıları Türkiye ortalamasının hayatı sırısında kârın, sürekli denetilecek bir iyileşme göstermektedir. Buna karşılık, Karadeniz Bölgesi imalat sanayii bakımından sürekli bir gerilme göstermektedir. Nitikim, bu

TABLO 2

1985 YILINDA COĞRAFI BÖLGELERİN SİNAİ YOĞUNLUK KATSAYISI

Bölgeler	Sinai Üretim İçindeki Yüzde Payı (1)	Toplam Nüfus İçindeki Yüzde Payı (2)	Sinai Yoğunluk Katsayıları (1) / (2)
Marmara Böl.	53,598	21,677	2,473
Ege Böl.	15,662	13,176	1,189
Akdeniz Böl.	10,528	12,113	0,869
Karadeniz Böl.	6,697	15,707	0,426
İç Anadolu Böl.	9,223	18,322	0,503
Doğu Anadolu Böl.	2,428	10,360	0,234
Güneydoğu A.Böl.	1,860	8,646	0,215

TABLO 3

TÜRKİYE'DE 1979-1985 YILLARI ARASINDA COĞRAFI BÖLGELERİN SİNAİ YOĞUNLUK KATSAYISI

Bölgeler	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985
Marmara Böl.	2,436	2,274	2,361	2,393	2,506	2,470	2,473
Ege Böl.	1,063	1,249	1,120	1,242	1,162	1,180	1,189
Akdeniz Böl.	0,931	1,122	1,173	1,147	1,011	0,937	0,869
Karadeniz Böl.	0,629	0,558	0,523	0,454	0,431	0,484	0,426
İç Anadolu Böl.	0,575	0,514	0,451	0,469	0,462	0,478	0,503
Doğu Anadolu Böl.	0,117	0,183	0,177	0,141	0,177	0,198	0,234
Güneydoğu A.Böl.	0,164	0,180	0,287	0,159	0,177	0,159	0,215

bölgelerde yaratılan 1979 fiyatlarıyla imalat sanayii üretim değeri 1979'da 50.144,2 milyon TL iken, bu değer 1985'te 43.744,9 milyon TL'ye gelmiştir. Bu gerilme, bu bölgenin Türkiye ortalamasının aşan tek İl olan Zonguldak içinde de geçerlidir. Bu İlde yaratılan 1979 fiyatlarıyla imalat sanayii üretim değeri 1979'da 24.547,9 milyon TL olduğu halde, bu değer 1985'te 18.333,0 milyon TL'ye gerilemiştir. Güneydoğu Anadolu Bölgesi de, yavaş ve istikrarsız da olsa, iyileşme gösteren bir bölgeidir. Bir tespit yapabilecek 6 yıldan 4'ünde iyileşme göstermiştir ve 1985 sınırlı yoğunlaşma katsayıları 1979'unin yüzde 30 kadar üstündedir. Marmara Bölgesi ve Ege Bölgesi zaman içinde istikrarsız olmayan, sınırlı bir iyileşme göstermiştir. Akdeniz Bölgesi 1979-1981 arasında iyileşme göstermiş, 1981'den sonra gerilemiştir. Bu bölgenin sınırlı yoğunluk katsayıları 1985'te, 1979'a oranla daha düşüktür. İç Anadolu Bölgesi ise 1979-1981 arasında gerilemiş, 1981'den sonra nisbi bir iyileşme dönemine girmiştir. Ne var ki, bu bölgenin sınırlı yoğunluk katsayıları, 1985'te 1979'a

oranla daha düşüktür.

Bölgelerin sınırlı yoğunluk katsayılarının zaman içindeki seyrini daha iyi çözümlemek için sınırlı yoğunluk katsayıları etkileyen iki ögeyi göz önüne almak gereklidir: (1) imalat sanayii üretim değerinin zaman içindeki artış hızı, (2) nüfusun artış hızı. Bir bölgede sınırlı üretim değeri zaman içinde Türkiye ortalamasının ne kadar üstünde seyrediyorsa ve bu bölgede nüfus artış hızı Türkiye ortalamasının ne kadar altındaysa sınırlı yoğunluk katsayısı o kadar hızlı yükseltilecektir. Tablo 4, Türkiye'de farklı coğrafi bölgelerde 1979-1985 yılları arasında yüzde olarak sınırlı üretim artışı ile nüfus artışı vermektedir. Bu tabloda yer alan rakamlar yıllık yüzde artışı değil, bir dönem (1979-1985) için yüzde artışı göstermektedir. Bu tablo yardımcıyla, Karadeniz Bölgesi'nde sınırlı üretim değişikliğinin yüzde -12,8 olduğunu, fakat nüfus artış hızı (yüzde 9,5) Türkiye ortalamasının hayli altında kaldığı için bu bölgenin sınırlı yoğunluk katsayısunun zaman içinde nispeten yavaş bir düşüş gösterdiğini söyleyebiliyoruz. Doğal olarak, nüfus artış hızına bağımsız bir değişken olarak bakmamak gereklidir. Bu bölgede nüfus artış hızının düşük olmasında sınırlı gerilme rol oynamış olabilir. Bu bölgenin tam tersine, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde aynı dönemde imalat sanayii üretim değeri çok hızlı bir artış gösterdiği halde (yüzde 100,5), bu bölgede nüfus artış hızının Türkiye ortalamasının hayli üstünde olması, sınırlı yoğunluk katsayısunun nispeten yavaşmasına yol açmıştır.

Sonuç olarak şu söyleyebilir: Her ildeki sınırlı yoğunluk bakımından bölgeler arasında farklıdır, fakat bu farklılıklar çok büyük olmasa sakıncalar yaratır. Türkiye'de, zaman içinde bir gelişme göstermesine karşın Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde sınırlı yoğunluk çok düşüktür ve Karadeniz Bölgesi'nde sınırlı yoğunluk gerilemektedir. Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde sınırlı gelişmenin desteklenmesi, Karadeniz Bölgesi'nde sınırlı gerilmenin önlenmesi gereklidir.

TABLO 4

1979-1985 YILLARI ARASINDA COĞRAFI BÖLGELERDE SABIT FIYATLARLA SİNAİ ÜRETİM VE NÜFUS ARTIŞ ORANI

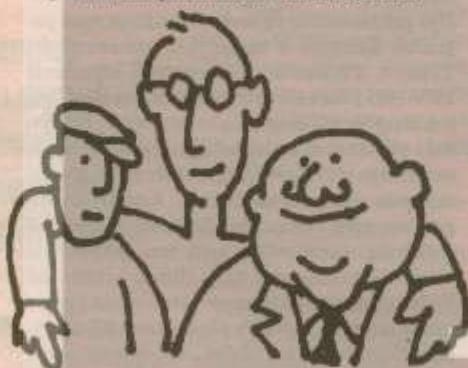
Bölgeler	Sinai Üretim Artışı (%)	Nüfus Artışı (%)
Marmara Böl.	45,6	22,1
Ege Böl.	53,5	16,8
Akdeniz Böl.	34,4	22,5
Karadeniz Böl.	-12,8	9,5
İç Anadolu Böl.	20,2	17,0
Doğu Anadolu Böl.	169,1	14,1
Güneydoğu A.Böl.	100,5	30,1
Türkiye Ortalaması	38,8	18,1

AREN'İN GÖRÜŞÜ

Uyum ile çelişki

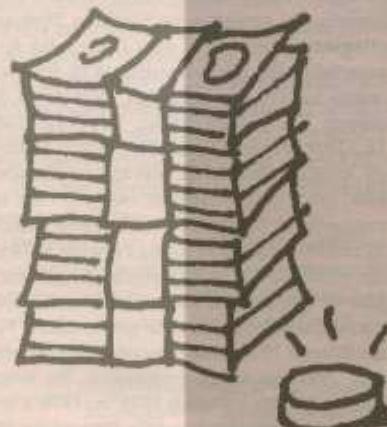
► Geçen sayıda yazınızda kapitalistler işçilerin çıkarları arasında, gitikçe zayıflamakta olduğunu belirtmekle beraber, bir uyum (ahenk) bulunduğundan söz etmiştiniz. Oysa billyoruz ki, Billimsel Sosyalizm bu iki sınıfın çıkarları arasında uyum değil çelişki olduğunu vurgular. Billimsel sosyalizm, esas olarak, bu çelişki üzerine kurulmuştur. Eğer böyle bir çelişki olmasaydı o zaman ortada ne billimsel sosyalizm diye bir düşünce akımı ne de zaten sosyalist bir toplum kurulmasına gerek kâğırdı. Bu konuda ne düşünüyorsunuz?

I Bu soruyu yanıtlayabilmek için toplumsal olaylarda uyum ile çelişkinin çok defa birarada bulunduğuunu anımsamış ve daima hatıra tutmak gereki. İşçi sınıfı ile isveren kapitalist sınıfın çıkarları arasında hem uyum (ahenk) hem de çelişki (karşılık) birarada vardır. Buna karşılık hangisi üzerinde durağımızı maksadımıza, yanı neyi anlatmak ve vurgulamak istedigimizdir. Geçen ayı yazısında sosyal demokrasi ile döpedüz sağıcılık arasındaki temel farkın ne olduğunu vurgulamak, ve bu tarafla bağlı olarak, ülke yönetiminde rehber olarak sosyal demokratların emeğiñ çıkarlarını, sağıcların da sermayenin çıkarlarını esas almanın gerektiğini göstermek istedigim için, çıkarlar arasındaki uyum üzerinde durmuştum. Açıktır ki, böyle bir uyum olmasaydı kapitalist toplumların yönetimi, hepsi demokratik yöntemlerle yönetilmeleri olanaksız olurdu.

II ■ Demek diyorum ki, kapitalizmin çerçevesi içinde kaldığını takdirde, emek ile sermaye arasındaki çelişkinin değil uyumun üzerinde durmak gereklidir. Çünkü emek ile sermaye arasındaki çelişki bize kapitalist bir toplumun yönetilmesini konusunda herhangi bir ipucu vermez, herhangi bir rehberlik yapmaz. Bu çelişkinin kapitalizm içinde çözümde yoktur. Çözüm kapitalizmden sosyalizme geçilekler gerçekleştür. Bu nedenle, aynı zamanda kapitalizmi aşip sosyalist bir toplum kurmaya yöneliklik, emekçilerle sermayedarı arasındaki çıkar çelişkisi üzerinde durmanın hiçbir anlamı yoktur. Zaten sosyal demokrasi ile sosyalizm arasındaki bütün fark buradadır. Her ikisi de emeğiñ çıkarlarını esas almakla beraber, sosyal demokratlar kendilerini kapitalizme sınırlar, sosyalistler ise bu sınırları aşip sosyalizmi (sermayeder bir sınıfın bulunmadığı bir toplumu) kurmayı amaçlarlar.

Çıkar uyumunun başlıca örnekleri şunlardır: Kapitalistler olabildiğince çok işçi çalışırmak isterler, çünkü ne kadar çok işçi çalıştırırsa kârları (el yakacakları artı-değer) o kadar çok olur. Kapitalistler üretmelerini artırdıkça işçi ücretlerini da artırırlar, çünkü üretiklerini satabilmeleri için bu gereklidir. Kapitalistler çok ve verimli çalışan işçilere daha yüksek ücret verirler, çünkü bu onları da yararlıdır. Kapitalistler işçilerin sağlığı ve eğitimi olmalarını isterler; çünkü işçiler böyle olurlarsa daha iyi çalışırlar ve patronlarına daha çok kâr sağlarlar. Örnekle artrabiliriz.

III ■ Çıkar çelişkisine gelince: Bu çelişki, işçi tarafından yaratılan gelirin paylaşımında karşımıza çıkar. Paylaşımın tarafları işçiler ve kapitalistlerdir. İşçilerin aldığına ücret, kapitalistlerin aldığına da kâr (geniş anımda kâr yanı artı-değer) diyoruz. Her paylaşımında olduğu gibi burada da taraflardan biri çok alırsa diğeri de az alır. Yani ücret çok olursa kâr az, kâr çok olursa ücret az olur. Bu çelişki genel niteliktir. Bu nedenle örneğin, kapitalistlerin kendi çıkarları bakımından ücretleri artırmak istemelerini kendi içinde barındırabilir. Nedeni ve gerekçesi ne olursa olsun, ücretlerdeki her artış kârlarda aynı miktarda bir azalma olması sonucunu verir. Çelişki bu anlamdadır.

Senikal mücadele ile ücretleri bir miktar artırmak olanaklıdır. Arma bu artış hiçbir zaman, kârları bizzat kapitalistlerin belirleyecekleri beli bir miktarın altında düşürecek kadar yüksek olamaz. Çünkü kapitalistler ekonominin işletmek ve yönetmek görevlerini beli bir fiyat (bedel) karşılığı yerine getirirler. Bu karşılığı alamayacaklarını görürlse tek

bir işyeri bile açmazlar. Demek oluyor ki, kapitalizme sadık kaldığı sürece ücretleri artırıp kârları azaltmanın belli bir sınır vardır. Bu sınır ancak kapitalizmden sosyalizme geçmek öngörülüyorsa asılabilir, aşılması bir anlamı olur. Hiçbir kurum ya da düzenlemenin, yerine getirdiği toplumsal işlevi üstlenecek yeni bir kurum ya da düzenlemeye oluşturulmadan, ortadan kalkmayacağını ya da kaldıramayacağını daima gözündünde tutmalıdır.

IV. ■ Yeri gelmişken uyum ile çelişkinin birarada bulunduğu çağımızın diğer önemli bir oğusuna, emperyalizm de kısaca değinmek istiyorum. Bilindiği gibi, uzun yıllar hatta yüzüller süren ekonomik, kültürel ve siyasal ilişkiler sonucu kapitalist dünyasının üye ülkeler arasında bir ilişkiler ağı oluşmuştur. Bugün bu ilişkiler ağı, az gelişmiş ülkelerin çok gelişmiş ülkelerle bağımlılığı bigini almış bulunmaktadır. Ancak ne var ki, bu bağımlılık az gelişmiş ülkelerin hem yarannadır -çünkü bugünkü yaşam düzeylerini bu sayede sürdürmektedirler- hem de zarar nadır -çünkü gerçek bir kalkınma sağlamalarının önündeki en büyük engel budur. Örneğin Türkiye için durum böyledir. IMF, Dünya Bankası, uluslararası diğer mali kuruluşlar ve çok uluslu şirketler ve bazı Batılı gelişmiş devletlerden almakta okluğumuz mali ve teknolojik destek ve yardımalar kesilecek olduğu takdirde bugünkü üretim düzeyimizi ve yaşam biçimimizi sürdürmemiz olanaksızdır. Bu ilişkilerden hiç kuşkusuz emperyalizm de çeşitli yaralar sağlamaktadır. Yani burada karşılıklı bir çatış birliği vardır. Ama diğer tarafın gene billyoruz ki, ülkemizin kalkınıp az gelişmişlik çemberini kırabilmesinin önündeki en büyük engel gene bu aynı (bağımlılık) ilişkileridir. Gerçekten, ülkemizin bu emperyalist ilişkilerden kurtulmadıkça hızlı ve gerçek (kendi kendini besleyebilen) bir kalkınma yoluna gitmeyeceğii, yalnız kuramsal olarak değil fakat tarihsel örneklerle pratik olarak da kanıtlanmıştır.

V. ■ Ancak ne var ki, önce kapitalizmden kurtulmadan emperyalizmden kurtulmak olanaksızdır. Çünkü emperyalizm artık salt birkaç çok gelişmiş kapitalist ülkeye odaklaşmış bir dış olgu değil, fakat bütün kapitalist ülkeleri kapsayan (her ülkede kökleri bulunan) bir iç olgu, sermayenin uluslararasılaşması olusudur. Buna göre emperyalizm denilince akırmızı artık, emperyalist devletlerden çok ya da onlara birlikte uluslararası şirketlerin gelmesi daha doğrudur. Diğer bir deyişle, emperyalizm artık kapitalizm uluslararasılaşmış biçim olmuştur. Böyle olunca, emperyalizmin zorba işgal altında bulunmayan bizim gibi ülkeler için kapitalizm ve emperyalizme karşı ayrı ayrı değil, fakat ikisine karşı tek bir (anti-kapitalist) mücadele vereceğii açıklar. Bu çözümleme bizim aynı zamanda kendiliğinden sosyal demokrasının anti-emperyalist olamayacağı sonucuna da götürür.

Bu konuda sosyal demokrasının sağıcılıktan (SHP'nin ANAP ve DYP'den) farklı, emperyalizmle pazarlık edebilmesidir.

Türkiye'de "İstikrar" önlemleri

EKONOMİ AFFETMEZ

Kaldırırm taş ekonomisi sonucunda ortaya çıkan dış borç ve kısa dönem zenginleri ekonomide söz sahibi oldular.

İkemizde son on iki yıldır yaşanan enflasyonu durdurabilmek için iki defa seri önlemler paketi uygulamaya konuldu. Bunlardan ilk 24 Ocak kararlarıdır. İkinci Önlem paketi birincisi kadar geniş çaplı olmasa bile yürürlüğe konus amaci daha çok enflasyon oranını aşağıya çekmek içindir. 4 Şubat kararlarının alımındaki temel neden 1988 yılı başından itibaren enflasyon oranının, geçmiş yıllara göre daha fazla artış hızı gösterme ihtiyalidir.

"İstikrar tedbiri" olarak tanıtılp, uygulamaya konulan bu önlemler başlangıçta enflasyon tehlikesini bertaraf edebilmek için zorunlu olarak yapılması gereken işlermiş gibi halka takdim edildi. Ancak bu önlemler alındıktan sonra ortaya çıkan gelişmeler enflasyonun önlenemediğini, şiddetini daha da artırdığını gösterdi.

İstikrar tedbirlerini başlangıçta olumlu olarak karşılayan iktisatçılar zaman içerisinde sustular. Çünkü istikrar tedbirlerinin tanımı ile verdiği sonuçlar arasındaki farklar, bilincsizce verilen kararları ve görüşleri adeta tekzip etti.

İstikrar tedbirleri belli sonuçları halkın gözünden kaçırılmamak için alındı. 24 Ocak kararlarından sonra ortaya çıkan cöküş ve çıkışlar bugün unutulmuş ve hatta o günün isimleri bugün ekonomik yaşamda kahraman olmuşlardır.

4 Şubat kararlarından sonra alınan önlemler neyi değiştirdi? Günüümüzde yerel yönetimlerin harcama bulunduğu paralarla milyarlara sahip olanların sayısı giderek arttı. Kaldırırm taş ekonomisi sonucunda ortaya çıkan dış borç ve kısa dönem zenginleri ekonomide söz sahibi oldular. İş isten geçiktan sonra alınan birkaç parasal önleme enflasyona çare aramıştırızızı izlememek için 4 Şubat kararlarına bas vuruldu.

İstikrar önlemleri alındıktan sonra ilk bir aylık fiyat artışları enflasyon oranı hesaplamalarına esas alındı. Bu hesaplamalar yanlışçı. Çünkü enflasyon oranı hesaplamaları belli bir periyodik dönemi kapsayacak şekilde yapılmalıdır. Bu dönem altı aylık dönemler

halinde olabilir. Aylık enflasyon oranı hesaplanması ile fiyat artışlarının yıllık gelişimi ancak yaklaşık olarak yapılabılır. Bu yaklaşımın son sekiz yıldır hiç doğru tahmin yapılmadı.

İstikrar önlemlerinin temel amacı ortaya çıkması muhtemel ekonomik skandalı kamuoyunu gözünde farklı gösterebilme gayetidir. Gerçekte skandalın yaratıcıları kararları alanlardır. Bankerlik faciası olarak bilinen olaylar gerçekle ikemizde ilk faiz yarısının başlangıcı, rüntye yaşamının başlarındaki "sevimli" görüntüsünün kaçınılmaz somadır.

1988 yılı başında uygulamaya konulan 4 Şubat kararları para politikası aracılığı ile ekonomiye yön vermeye, enflasyon oranını düşürmeye amâchyordu. Kararların uygulamaya konulduğu ay ortaya çıkan duraksama nedeniyle fiyat artışlarında bir yavaşlama gözleendi. Ancak bunu izleyen özellikle Mayıs, Haziran aylarında fiyat artışları tüm çaba rağmen tekrar hızlandı.

Alınan önlemlerin bir bölümünü bankaları ve kredi piyasasını ilgilendirmesine rağmen, önlemlere uymayan bankalara hiçbir işlem yapılmadı. Özellikle kamu bankalarının asrı denecək ölçüdeki kredi dağıtımını bir türlü dene time alınamadı. Çünkü kamu bankalarının kredileri daha çok büyük yerel yönetimlerin harcamalarını karşılıyordu.

4 Şubat kararları dış borçların denetimini de hedefledi. Türkiye'nin dış borç yaratılan harcamaları bellidir. Lüks tüketime yönelik borçlanma satın alma gücünün belli ellerde toplanması nedeniyle durmuş gibidir.

Dış borçlanmanın temel kaynaklarından biri, 4 Şubat kararlarında gözardı edildi. Bu, yurt dışına yapılan yabancı para transferidir. Türkiye'de yaşamayı tâtminkâr bulmamış bir kesim artık yurt dışında yaşamaya karar verdi ve bunun için yurt dışına para çekme işlemleri hızlandı.

Türkiye'nin ödemeler dengesi devamlı açık veriyor. Yurt dışında bir ailenin yaşayabilmesi için transfer edilmesi gereken her yabancı para biriminin bir kaynağı olması gereklidir. Ülke dışına transfer edilen yabancı paranın bir bölümde borçlanma suretiyle sağlanmak zorunda. Oysa bazı kesimlerde yurt dışında günde bin dolar harcama miktarına "öğrenci harçlığı" deniliyor.

Ayrıca yerel yönetimlerin yapmakta oldukları harcamaları ve yarattıkları dış borçları tam olarak kavrayabileme ve rakamlandırılabeceği yok. Yapılan hesaplamalar hep yaklaşık.

Alınan istikrar önlemleri sonucunda bazı firmaların "cöküşü" gündeme geldi. An-

cak burada gözden uzak tutulan bir olgu vardır. Bu olgu da cöküslere ismi karışanların bir süre sonra ekonomik hayatı güclü olarak yeniden katılabilirlerdir.

Türkiye'de ekonomik önlemler anlık kararlarla, bellî düşüncelere göre alınıyor. Ekonominin yapısı, gelişmede rol alan faktörler ve olumsuzluyu yatan nedenler hâlinen meden alınan önlemler doğal olarak beklenen sonucu veremiyor. Alınan kararların sonucunda, daha önce önleneceği söylenen enflasyon oranı hızla daha da artırıyor.

Ekonomi bilimi bazı davranışları affetimeyecek derecede katıdır. Göz ardı edilen olgular iceride önleneceği imkansız olaylara neden olabilir.

Enflasyon ve dış borçlanmadan bir kesim sıkıntı duyarken bir kesim de yarar sağlıyor. Enflasyon ve dış borçlanmadan yarar sağlayanlar, sosyal dengelerin bozulma eğilimi gösterdiği dönemlerde kendilerini koruyabilmek için başka ülkelere yerleşme eğiliminde oluyorlar.

Ulke içerisinde giderek artan sosyal denge sızlığının yaratacağı sıkıntıların giderilmesi pek kolay bir olgu olmayacağı. Bunun için önlemlerin akıcı bir şekilde alınması gereklidir.

Gelir bütçesinin giderek bozulması, para aldatmacısı ile geçici olarak düşük gelir gruplarındakilerin avutulmaya çalışılması hiçbir vakit gerçekleri gizleyemeyecek.

Ükemizde bugüne kadar alınmış bulunan istikrar önlemleri kararları sosyal denge kavramına yer vermedi. Bunun sonucunda gelir bütçesini bozuldu, alınan kararlar dış borçlanmayı daha da artırdı.

Türk lirasının değeri dış piyasalarda her gün düşüyor. Türk lirasının değer kaybı ulke kaynaklarının dış ülkelere daha ucuz aktarılması anlamadır. Türkiye'nin elinde bulunan kaynakları böylece her geçen gün daha ucuz başka ekonomilere aktarılırken, borçları Türk Lirası cinsinden daha da artıyor.

Yukarıda belirttiğimiz gibi alınan istikrar önlemleri gerçekle ulke ekonomisindeki dengeyi daha da bozan ve ekonomik istikrar sızlığının artmasına neden olan işlemler dizisi haline dönüştü. Bunun tek nedeni ekonomiye ekonomi bilmeyenlerin yönlendirmeye çalışmasıdır.

YARGI BAĞIMSIZLIĞI ANAYASA, YASALAR...

ANAP iktidarı, Türkiye'de demokrasinin yerleştiğini iddia ediyorsa, yargı bağımsızlığı ve yargıç teminatı konusundaki düzenlemeleri en kısa sürede yapmalıdır.

Yürürlükteki anayasanın düzeltilmesi olanaksız aksaklılarla dolu olduğu biliniyor.

Bir yanımı düzeltmeye kalksanız obur yanı daha da bozulacak. Bu yüzden, yeni bir anaya- sa yapılması zorunluğunu ortaya çıkarıyor. Bu konu oldukça yazılı, çizildi.

Ancak, 1982 Anayasası yüreklükte. Onun yanında, bu anayasaya bile aykırı olduğu bilinen 12 Eylül dönemi yasaları da halen yüreklükte: Üstelik bunların Anayasa Mahkemesi'nde dava konusu edilmeleri de mümkün değil. ANAP iktidarı, bu yasaları 1982 Anayasası'na bile uygun hale getirmeye yanaşmamıştır.

Yargı alanında da durum böyle, 1982 Anayasası ile 1961 Anayasası'nın gerçekleştirildiği yargı bağımsızlığı ve yargıç teminatından geriye gidildi. Yeni anayasanın (obur hükümleri gibi) yargıya ilişkin hükümlerinin yeniden düzenlenmesi gerekiyor. 800 yargıç ve savcının görev yerlerinin değiştirilmesinin söz konusu olduğu şu günlerde konu basının yemden gündeme girdi. Özellikle de söz konusu olan, yargıç ve savcılardan özürlerini yıl-

▼ Bir yargıç, Kararılarını yönetimin baskısını duymadan, özgürce verebileceği ortam na zaman yaraticak?

rütmele görevli Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun durumu. HSYK'nun oluşumunun, kurulda adalet bakanı ile müsteşarı- nın yer alınmasının, kurul üyelerinin cumhurbaşkanına seçilmesinin, yargının bağımsızlığı ve yargıç teminatı ilkeleriyle bağdaşmadığı belirtiliyor. Bütün bunlar doğru. Ama anayasa yüreklükte ve usfıkta olumlu değişiklik belirtileri de yok.

Üstelik, HSYK'ya ilişkin yasa ve bu kurulun iç çalışmasını düzenleyen yönetmelik yargı bağımsızlığını ve yargıç teminatını tümde ortadan kaldırın ve 1982 Anayasası'na bile aykırı olan hükümler taşıyor. Anayasayı tartışırken, anayasada yer alan soyut ilkeleri somutlaşdırın yasa ve yönetmelik hükümleri ihmal ediliyor. Böyle yapılınca da ANAP iktidarinin, Türkiye'de demokrasinin tüm kurumlarıyla işlemesi, hukuk devleti anlayışının uygulanması konusunda engel oluşturduğu olgusu gözden kaçabiliyor.

1982 Anayasası aksıvar ama yine de "Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu mahkemelerin bağımsızlığı ve hakimlik teminatı esaslarına göre kurulur ve görev yapar" diyor. Anayasaya göre kurul 7'yezen oluyor. Adalet bakanı, onun müsteşarı ve beş yüksek yargıçtan. Bu beş yüksek yargıç cumhurbaşkanı da atansa sonuçta Yargıtay ve Danıştay üyeleri arasından seçilen beş yüksek yargıç. Bu üyeleri Yargıtay ve Danıştay'ın sevgili adaylar arasından belirleniyor. Üstelik, cumhurbaşkanı seçimi yaptıktan sonra bu üyeleri görevden alma yetkisine sahip değil. Sonuç olarak, bu beş üyenin cumhurbaşkanı da seçilmesi, Yargıtay ve Danıştay'ca yapılıacak bir seçimden çok da farklı sonuç doğurmuyabilir. Ve bu yargıclar kurulu da cogulukta.

Kurulun başkanının anayasaya göre adalet bakanı olması kurul çalışmalarının yönlendirilmesinde kuşkusuz belirleyici olabilir. Ancak, yasada ve yönetmelikte yer alan bazı hükümler, yargının yürütme'nin denetimi altına girmesi bakımından anayasa hükümlerinden çok daha belirleyici.

Kurul'un çalışmalarının adalet bakanlığı binasında yapılacağı, kurulun yargıç üyelerinin asıl görevlerini sürdürdüğü, haftada yalnız iki günlerini kurul çalışmalarına ayrıacakları, kurulun sekretaryasını adalet bakanlığının yapacağı, kurulun alacağı kararların on hazırlıklarının adalet bakanlığı personeli genel müdürlüğünde yapılacağı, sonuç olarak kurulun adalet bakanı ve adalet bakanlığının hazırladığı karar taslaclarını onaylama mekanizması

olmaktan öteye gitmeyeceği anayasada yazıldı. Bunlar 12 Eylül döneminin yasalatında, bu dönemin devamının yönetmeliklerinde yazılı. Ve bütün bunlar anayasamın yukarıda belirttiğim hükmüne açıkça aydın.

Öyle görünüyor ki, anayasa hükümlerinde değişiklik yapılması bile yasa ve yönetmeliklerde yapılacak değişikliklerle Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun, 1961 Anayasası'nın kurduğu Yüksek Hakimler Kurulu'nun işlevine yakın bir işlev kavuşturulması hiç de zor değil.

HSYK aynı bir çalışma binasına kavuşturulmalıdır. Yargıç üyeler çahşmalarının tamamını kurula ayırmalıdır. Kurulun ayrı bir sekretaryası oluşturulmalıdır. Yargıç üyeler, kurulun görev alanını giren konularda tüm hazırlık çalışmalarının yürütülmesinin sorumluluğunu üstlenmelidir. Karar taslacları, yargıç üyelerin sorumluluğundan kurulun kendi sekretaryasına hazırlanmalı ve kurulda görüşüle karara bağlanmalıdır.

Bu ve benzeri düzeltmelerin yapılması, yasanın anayasaya uygun hale getirilmesinin koşuludur. Bu yapıldığında, yargıçların huzur içinde çalışacakları, yürütmenin baskısından kurtulacakları ve kararları vicdanlarıyla başbaşa kalarak verecekleri bir ortam tam olmasa da önemli ölçüde yaratılmış olacaktır. Kurul kararları alehine yargı organlarına başvurulamaması, kurulun yeniden düzenlenmesi gerekliliği ivedilik kazanıyor.

Bir anayasadan, kurulun çalışma usulünün ayırtlamaları düzenlenmesi beklenemez. Anaya- sa ilkeyi koyar. 1982 Anayasası HSYK ile ilgili olarak temel ilkeyi koymuştur. Yasa ve yönetmeliklerin bu temel ilkeye uygun olmasının gerektiği bıkmaksızın vurgulanmalıdır.

Bu alanda gereken düzenlemeleri yapmak su anda ANAP iktidarına düşmektedir. ANAP iktidarı, Türkiye'de demokrasinin yerleştiğini iddia ediyorsa, söz konusu düzenlemeleri en kısa sürede yapmalıdır.

ANAP'tan böylesi bir yasama faaliyetini beklemek boş olabilir. Peki, iktidara çok yakın ve en ciddi aday olduğunu belirten sosyal demokrat muhalefetin Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu Yasa Tasarısı'nı görmeyi istemek de boş bir beklettisi midir? ■

Bir belge:

“Mustafa Suphi gibi serseriler...”

Türkiye'de Sol Akımlar 1908-1925 adlı kitabının 172-74'üncü sayfalarında, çerçeveye içinde metni verilen “Resmi TKF'ndan Cemal Paşa'ya Bir Mektup” vardır. 8 Kasım 1920'de Eyüp Sabri ve Hakkı Behiç beyler tarafından yazılmış Afganistan'daki Cemal Paşa'ya gönderilen bu belgede, “Enver Paşa'ya ve Azmi Bey'e hitaben de hirer mektup takdim ettik” denilmektedir. Enver Paşa'nın kendisine yollanan mektuba 4 Şubat 1921'de Moskova'dan verdiği cevabı billyorduk (Tam metni için bkz. Kazım Karabekir, İstiklal Hürbümüzde Enver Paşa ve İttihat Terakki Erkam; İstanbul: Menteş K., 1967, s. 127-28); fakat TKF adına ona neler yazıldığı şimdilik değin karanlıktaydı. Aşağıda orijinalini ve çevrimiyazısını sunduğumuz belge, resmi partinin İttihatçılık yakınılığını ortaya koymakta ve kaputulmasının bu nedenden (de) ileri gelmiş olabileceğini düşündürmektedir.

Yazında, birkaç ay sonra öldürülerek Mustafa Suphi için kullanılan “serseri” sıfatının, “İttihatçı-aleyhtar”’ndan başka bir anlamda gelmediği açıklır. İttihatçılar, birbirlerine hep, Mustafa Suphi'nin kendileri tarafından ekonomi Bakanı yapılmadığı için onlara muğber olduğunu yazarlar. “Serserilik” Ruslarla işbirliği yapmak olsa, gerek bu mektubu yazanlar, gerekse mektubun yazıldığı kişi aynı konumda bulundukları için, onlar da öyle sayılmak gerekiirdi. Ama elbette, İttihatçı yandasları, bunların Rusları kandırmak, onlardan yararlanmak için bu tür bir işbirliğine girdiklerini, Mustafa Suphi'ninse kayıtsız şartsız bağlandığım ileri süreceklerdir. Oysa, böyle bir savın her iki öğesi de kuşkuludur.

Mühterem Paşamız,

Evvvel hayatımda vakıfettigimiz büyük gaye-i vahdetin temin ve istihsali için bütün âlem-i İslâmi minnettar eden mücahedatımızı tebciil ederiz. İnkılâbçı bir cihangirin Asya'ya ve Afrika'ya elbet kuvvetli bir söyle-i selâmet ve sadet vereceğinden eminiz. Umum Müslümanlık âlemi ile tevhid-i mesâi edebilmek Avrupa siyasiyatına müebbeden kapılarımıza kapayarak, Şarka tevâcî-i amâl eylemek her fırsatın ve her imkândan bilistisâde Avrupa'yı bir inhzâm-i kat'îye duçar edecek muazzam bir Asya federasyonuna doğru yırtımak, her şeyin, her fikrin ve her kuvvetin fevkînde bizi teşhir eden gayelerdir. Bu gayelerimizde siz de alemlâr tanumakla müşserel ve mütehîriz. Ve bu gayelerin istilâzâm ettiği hiçbir fedakârlıktan çekinmemek umâmidayız. Bu azmin sevkiyledir ki, şartka Rus siyasetiyle ve Rusların inkılâb umdeleleriyle beraber yürüyebilmek için burada bir Komünist Fırkası teşkil etmek. Bu suretle bir tarafant Rusya'dan ve Mustafa Suphi gibi serserilerden gelecek ve gayelerimize tevâfuk edemeyecek inkılâb ceryanlarını durdurabilmek, yani memleketimizdeki hareket-i inkılâbiyenin istinâd noktalarım daima elimizde tutabilmek diğer taraftan Rus inkılâbının ağacı kanallardan istifade ederek âlem-i İslâm ile samimi münasebatâ girisibilemek maksatlarını istihdâf ettik.

Bu maksiatlârimız ve gayelerimiz size de makul ise, bize büyük muavenet etmenizi bîhâssa rica ederiz. İslâm âleminin komünizm ceryanlarını Türkiye'de ve bizim idaremizde toplamağa, biz burada pek ziyade ehemmiyet veriyoruz. Oralarla husûle getirilecek teşkilât merkez-i umumimizle rapdeimek ve icabında Rusya'ya karşı da bu teşkilâta istinâd etmek her zaman mucib-i faide olacaktır. İslâmiyet esaslarıyla komünizm esasları-

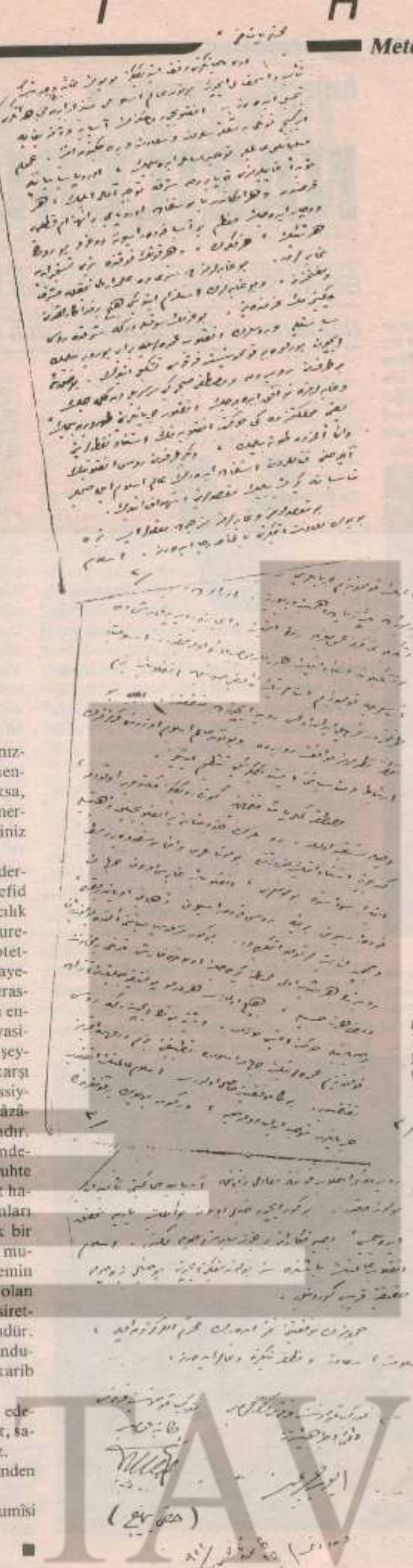
nin telîfi suretiyle inkılâbin bizim tarafımızdan teslim edilmiş olması Rusya için de menfaattır. Bu nokta-i nazarlarımız muvafık, Rusya'da ve bütün âlem-i İslâm üzerinde merkezimizin irtibat ve münasebatâm istediginiz gibi tanzim ediniz.

Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine gönderdiğiniz mektubları okuduk. Ve çok müstefid olduk. Ruslarla hodbinâne bir inkılâbçılık zihniyetiyle kendilerine istinâd etmek zarurîinde bulunanları daima Moskova'ya rapitmek sevdâsında bulunmaları inkılâbin gâyesi olan cihan federasyonu yerine Rus federasyonu zehabını uyandırmakta ve bihakkim endişeler tevîl etmektedir. Bugün Şark siyasiyatını elinde bulunduran Rusya'nın her şeyden evvel, muhitine girecek olanlara karşı kuvvetli bir muhadânet ve müzâheret hissîlyâ hiç olmazsa her türlü politikaçılıktan âzâde bir samimiyetle hareket etmesi lazımdır. İşte bunun içindir ki, Rus komünizm umdelelerinin cihan-i İslâmda tatbikini bizim derûhette etmemiz muktezedir. Buna muvaffakiyet hasıl olursa, İslâm âleminin inkılâb ceryanlarını tevhid edilmiş olacak ve bir gün büyük bir kongrenin Rusya'daki inkılâb kuvvetine müadil bir kuvvetle Asya'ya hâkimiyeti temin edilmiş bulunacaktır. Bugün için hayal olan bu emelin yarın tahakkuk edebilmesi basiretkârane bir gayret sayesinde çok mümkündür. İslâm inkılâb âleminin başında siz bulunğunuz için bu hayal bize çok hakikate karîb görünüyor.

Cümlemizin muvaffakiyetini temenni eder, mühterem ellerinizden öper, selâmet, sadet ve müzâfferiyetinize dualar ederiz.

T.K.F. M. Umumîsi Daimî İera Heyetinden
Eyüp Sabri

Türkiye Komünist Fırkası Kâtib-i Umumîsi
Hakkı Behiç
Vürodu: 15-Kânunusânî 337/921

► Resmi TKF'nin Enver Paşa'ya yazdığı mektup
TKF adına Enver Paşa'ya yazılan gün ışığına
çıkıyor.

Amerika, Amerika-5

NAZİLERLE EL ELE

*Beyaz Saray'ın "insan hakları savunucusu" maskesini kaldırdığınızda, karşınıza**Nazilerin ve Neonazilerin kanlı elleri çıkmıyor.*

▼ Walter Rauff, Seyyar gaz odalarında 250 bin kişiyi katletti, sonra Pinochet Şili'sinde komünist faaliyetleri araştırmakla görevli komisyon'un başına getirildi.

▼ Mengel ve kurbanları. "İnsan hakları şampiyonu" ABD, Nazi savaş suçularından Dr. Mengel'yi de korudu.

Viyanada oturan ve 1959'dan bu yana Avusturya vatandaşısı olan 77 yaşındaki Jan Verbelen neonazi örgütlerin sözcülüğünü yapmaktadır, bu yönde basın-yayın faaliyetinde bulunmaktadır. Haziran 1988'de yayınlanan ABD Adalet Bakanlığı Özel Araştırmalar Dairesi raporuna göre, Verbelen ikinci Dünya Savaşı'ndan sonra on yıl süreyle ABD ordu istihbaratı ve CIA hesabına çalışmıştır. Sicilini biraz daha yoklayalım:

Verbelen aslen Belçikalıdır ve Nazi savaş suçularından biridir.

Nazi işgalinin sırasında 101 kişinin katledilmesinden doğrudan sorumlu bulunarak 1947 yılında bir Belçika askeri mahkemesi tarafından gıyabında ölüm cezasına çarptırılmıştır. Verbelen, Amerikan ordu istihbaratının yardımıyla "Peter Mayer" olup hizmet görmüş, "yeniden istihdam edilmeye her an elverişli" kaydıyla Amerikan istihbaratındaki görevini bitirdikten sonra, CIA'nın yardımıyla önce F. Alman istihbarat teşkilatına, sonra da Avusturya polisine yardımcı olmaya başlamıştır. ABD Adalet Bakanlığı raporu Verbe-

len'den başka 13 Nazi savaş suçusundan daha aynı şekilde yararlanıldığı, ancak CIA, ordu istihbaratı ve dışları bakanlığının istediği üzerine bu on üç kişinin adlarının açıklanmayacağını belirtiyor.

"İnsan hakları şampiyonu" ABD yönetmenlerinin Nazi savaş suçularına gösterdiği himaye Lyon kasabası Barbie, ya da Auschwitz'de 200 bin kişinin katlinden sorumlu Dr. Mengel ve benzer örnekler vesilesiyle çeşitli kerepler gündemde geldi. Bu tükede, toplam iki milyon insanın ölümünden sorumlu onbin dolayında Nazi savaş suçusunun yaşadığı gözönüne tutulurken meselemiz "münferit olaylardan ibare olmadığı" hemen anlaşılıyor. Üstelik bunun bir politika olduğunu ABD yönetmenleri, 26 Kasım 1968 tarihli "Savaş Suçlarına ve İnsanlığa Karşı İşlenen Suçlara Zamanasının Uygulanamayacağı"nda dair Birleşmiş Milletler Konvansiyonu'nu onaylamayaarak doğruluyorlar. ABD yönetmenleri bugüne dek Nazi savaş suçlarını ve suçularını açıkça kimamaktan hep kaçındıkları gibi, BM İnsan Hakları Komisyonu'nda savaş suçlarının aranması ve yargılanmasının karar altına alındığı oturumları boykot etmekten de geri dörmadılar.

Bu insanlık suçuları gördükleri himayenin karşılığını elbette veriyorlar. Amerikan istihbarat örgütlerinin faaliyetlerine katılmaktan neofaşist örgütlenmeler gerçekleştirmeye, Orta ve Latin Amerika'da katliamlar düzenlemekten, "Amerika'nın Sesi" ile Avrupa'daki "Hür Avrupa" ve "Özgürük Radyosu" dahil emperyalist propaganda faaliyetlerinde, her türlü alanda istihdam ediliyorlar. Bu işbirliğinin kökemi ise daha savaş yıllarına uzanıyor. Örneğin daha Temmuz 1943'te Nazi Almanyası'na karşı savaş olancı hızıyla sırterken ve Doğu Cephesi'nde milyonlarca Sovyet insanı Naziler tarafından katledilirken, Pentagon sözcüsü Alhay Winlock ABD'ye yakın "inanç ve görüşleri paylaşan Alman kadroların eğitilmesi"nden açıkça söz ediyordu.

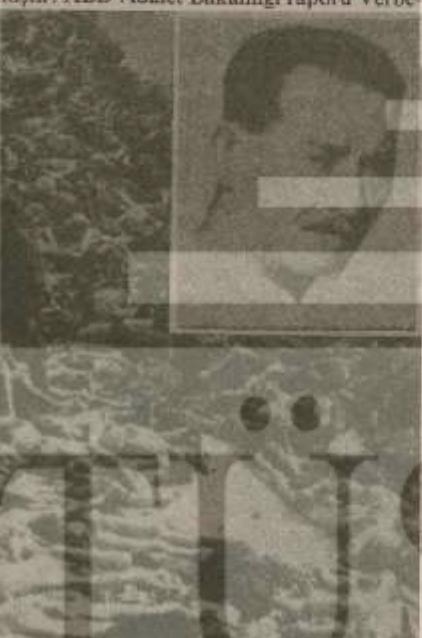
Bu kadrolar kimlerdi? Örneğin Nazi istihbaratından General Gehlen. Savaş sona erken ABD istihbaratına testim olan Gehlen, daha sonra bugünkü F. Alman istihbarat örgütünün (BND) mimarı oldu, elbette CIA'nın yardımıyla. Bir başka örnek, bu "Gehlen Örgütü"nde yer almış, daha sonra Latin Amerika'ya kaçan Walter Rauff'tur. SS subayı iken kendi buluşu olan Kızılbaş ambulanslarından bozma seyyar gaz odalarında 250.000 kişinin katledilmesinden sorumlu olan Walter Rauff, daha sonra Pinochet Şili'sinde "komünist faaliyetleri araştırmakla görevli komisyon"un başına getirilip yeni ci-

nayetlere girişmiş ve bu işini olduğu 1984 Mayıs'ına kadar sürdürmüştür. Şili'nin Arjantin sınırı yakınlarında bulunan ve ikibin kadar Nazi savaş suçusunu barındırdığı tahmin edilen Dignidad'in yerini haritada bulmak mümkün değildir ama Şili'ler gayet iyi bilmektedir. Aynı şekilde Klaus Barbie'nin de ABD himayesi altında yaşadığı Bolivya'da meşru hükümete karşı düzenlenen askeri darbelere akıl hocası yaptığı, Latin Amerika'daki birçok faşist terör çetesini örgütlediği, bu çetelerin düzenlediği çeşitli katliamların baş tertipcisidir olduğu biltiriyor.

ABD topraklarında ise en azın antikomünist propagandaya bulunmaz katkıyı oluşturuyor bu katiller sürüsü. Örneğin yıllar yah Amerika'daki Letonyalılar Örgütü'nün ve Letonya Katolikleri Birliği'nin yöneticiliğini yapan, "Letonya Özgürlük Komitesi" ve "Avrupa'daki Esir Uluslar Birliği" adına simdi "kızıl boyunduruk" altındaki insanların "özgürliği" için ateşli nüskülerla gözyaşı döken Boleslav Maikovskis, 1941-44 yıllarında faşist Alman işgalinin sırasında Letonya'nın Rezekne bölgesinde katledilen onbeş binden fazla insanın kanına bulanmış bir Nazi savaş suçusudur.

Ama Nazi savaş suçularından yalnızca istihbarat ya da propaganda işlerinde yararlanılmıyor ABD'de. Bir de bilimsel araştırma için sivil temizlenenler var. Truman'ın emriyle gerçekleştirilen sivil kirpma operasyonu ("Operation Paperclip") ile 1945-55 yılları arasında 765 Alman ve Avusturyalı bilimadamı sicilleri "temizlenerek" ABD'ye getirildi ya da Avrupa'da Amerikan hizmetine alındı.

Nazi savaş suçlarının gördüğü bu himayenin son derece tehlikeli bir sonucu, ABD'de sayıları özellikle son yıllarda hızla tırmanan neonazi ve ırkçı örgütlenmelerin bu himayeden destek ve cesaret bulması. "Aryan savaşçıları" adı altında siyahlara ve gümenlere ömle sonuçlanan saldırular düzenleyen neonazi ve diğer ırkçı grupların bulunduğu örgüt sayısı 50'yi aşarken, Ku Klux Klan ve neonazilere mali destek sağlayarak para ve nüfuz sahibi Amerikalılar'ın sayısı yarım milyonu bulmuş durumda. Amerikan basınına göre Klan'ın ya da neonazilerin adamları arasında hakimler ve polisler de bulunuyor. Neonaziler en insanlık dışı hizyalarının yansıtın televizyon programlarından, "III. Reich klasikleri"nin basımına, paramiliter gruplar oluşturmaya kadar her türlü faaliyeti gerçekleştirirken, anti-Nazi gösteriler "özgürükçün engellenmesi" olarak görülmektedir. Beyaz Saray'ın "insan hakları savunucusu" maskesini kaldırdığımızda, nazilere ve neonazilerin kanlı elleri çıkmaya karşımıza.

UMUTLARIMIZ...

*Yeni bir politik kültürün uluslararası ilişkilerde egemenlik kurması bizi derinden ilgilendiriyor.
Ama bizi ilgilendiren başka bir şey daha var. Sınıfımızın ideolojik bağımsızlığı,
karşıt sınıfı aramızdaki antagonizmin unutulmaması...*

Von Trotta'nın çok beğendigim filmi "Rosa Luxemburg"da bir yılbaşı salnesi vardır. Duvara 1900 rakamları yazılıdır. Saat tam 24'te August Bebel söyle der: "19. yüzyıl umut yüzüyidi. 20. yüzyıl umutlarımızın gerçekleşme yüzüyili olacak!"

Bebel'in ve çağdaşı olan Marksistlerin yirinci yüzyıldan bekledikleri tam anlamıyla gerçekleşmedi. Yüzyılın bitmesine daha on iki yıl olmasına rağmen büyük bir kesinlikle söyleyebiliriz ki yüzyıl kapandığında da gerçekleşmiş olmayacak. Bu bir dünya devrimiydi. En "uygar" ülkeyden başlayacak ve tüm Avrupa'ya yayılacak oian devrim...

Tarihsel gelişim kendisine ekip bir yol açmış olsa da 20. yüzyıl, 1899'un o son içerisinde Marksistlerin taşıdığı umutları boş bırakmadı. İnsanlığın tarih öncesinden kopuş, dünyadan bir bölümyle de olsa, bu yüzyılda gerçekleşti. İşte bu yüzden 20. yüzyıl, tüm yüzyıllar arasında eşsiz bir özellige sahip. Bunu ne kadar "övünse" azdır.

19. yüzyıl Marksistlerinin bir yüzüyla sağlığını umdukları dünya devrimi ertesi yüzyıla sarktı. Geçmişteki yanılıgы göz önüne alıp yürüdü tiflerek yersek yeni yüzyıla şıkacağının da kahibimizi basamayız.

Tarihin yaşadığımız anı, geleceğin tohumlarını içinde barındırdığından öngörülerde bulunmamıza olanak sağlayan veriler sunar bize. Ama bu veriler tüm bir yüzyılın neleri tanımlık edecegi konusunda fazla bir şey söylemez. Bilindiği gibi bu, bilimin değil astrolojinin ve dolayısıyla Başkan Reagan'ın alanında girmektedir.

Yakın gelecek bu verilerin işliğinde nasıl görülmektedir? Yeni yüzyılın ilk şafası nasıl bir dünyayı aydınlatacaktır? Şunlar görünüyor:

► Nükleer bir savaşın uçurumundan daha uzak bir dünya. Saldırıların ve savaşın emperyalist kaynağı insanlığın daha geniş kesimlerince teshis ve daha büyük oranda tecrit edilmiş. Nükleer füzelerde ve başka tip bomba taşıyıcılarında önemli indirimlere gidilmiş. Barış hareketi artık askeri paktıların kaldırılmasını hedefliyor ve bu pek çok insana bir düş gibi gelmiyor.

► Asit yağmurunun, ozon tabakasının delinmesinin engellenmesi, doğal çevrenin korunması yolunda çok ciddi uluslararası girişimler ve işbirlikleri var. İnsanlık "ortak evleri" olan dünyanın üzerine daha fazla titriyor.

► Üçüncü dünya ülkelrinin başta açık olmak üzere derin sorunlarının, farklı sistemlere sahip ülkelerin elbirligiyle hafifletilmesi için önemli sayılabilen adımlar atılmış.

► Halkların bir diş müdahale olmaksızın kendi kaderlerini kendilerinin belirlemesi doğrultusundaki anlaysı, iç işlerine karışmama ilkesi tüm dünyada daha güçlü bir zemin kazanmış. Uluslararası getirmelerde bir yarışma ve daha az yerel savaş var.

21. yüzyılın uluslararası siyasi iklimini belirleyen temel gelişmeler bunlar. Sosyalizmin on beş yıl önce yeni ilişkiler kültürü ya da yeni politik kültür adıyla gerçekleştirmeye sivandığı hedeflere doğru büyük adımlar atılmış.

Yine onbeş yıl önce başlayan ve sosyalizmin fireci güçlerinde bir sıçramayı hedefleyen yeniden yapılanma ve açıldı politikalardan uluslararası politik iklimin daha elverişli koşullarından da yararlanarak insanların tarihsel olarak tamk olduğu en gerçek demokrası, somut olarak yaşamları en geniş demokrasi haline getirmiştir. Kitlelerin yabançlaşması önemli ölçüde aşılmış, seferber olunan enerji, silahlansma yarısından çekilen büyük fonlarla birleşmiş, bilim ve teknolojide büyük atımlar olmuş. "Devlet" artık devlet gibi değil. Teorik sosyalizm ile real sosyalizm arasındaki açı kütülmüş.

Yeni yüzyılın başlangıçlarında bu gün işitmesi bile kulağa çok hoş gelen bu gelişmeler tanık olabilmek garanti değil elbet. Geriye sosyalist ülkeler insanının, gerek kapitalist dünyada mücadele eden bizerin, barış ve çevre hareketinin, ve tüm insanların bu tanıklığı hak etmesi gerekiyor. Hak etmek ise, gerçekleştirmek için mücadele etmekten ve gerçekleştirmekten başka bir şey değil.

Bu gerçekleştirmeye çabasında dünyanın soñürülü sınıflı, ezen-ezilen ulusal bölgelerde yaşayanlara düşen görev ne? Muhalefeteki her işçi sınıfı siyasi hareketi bu soruya cevap vermelidir.

Ideolojik bağımsızlığının üstünde geçmişte titizlikle titrememiş, politikayı reel boşluklardan reel olanaklar türetmek olarak algılamış geleneklerin ağır bastığı ülkelerde dumeni "sancak alabanda" etmeye tesne eğilimlere karşı dikkatli olmak gerekiyor her seyden önce. Hele de faşist terörün silindirleri toprağı yeni çiğnemeye, sosyalizm için mücadele "il-

letinden" sıyrılmaya eğilimleri güçlüğe.

Böyle bir ülkede kolaylıkla, "Her şey Yeni Politik Kültür İçin" sloganına sarılabilir. Kendi tarihsel sorumluluğunda, kendi ülkesinde yürüyen sınıf mücadelesini göz ardı eden, enternasyonalist görevleriyle kendi özgü görevlerinin kesiştiği optimum noktası bulamayan...

Kendi devrimini gerçekleştirerek enternasyonalizme kendi katısını asla sağlayamayacak olan iste budur.

Bu enternasyonalizm değil!

Devrimci politika iki kaynaktan, bilimden ve sınıftan beslenir. Her iki kaynağın da elz olduğu ülkelerde Marksizmin sol karikatürü kolaylıkla karşımıza çıkabilir. Barış sorunu devletlerin işidir. Kendi ülkesindeki en gerici mihenklerin tecdi aşaması mantıktır. Ya hep, ya hiç!

Bu sosyalizm değil!

Yeni bir politik kültürün uluslararası ilişkilerde egemenlik kurması bizi derinden ilgilendiriyor. Ne kadar derinden ilgilendirdiğini yeni yüzyılın başlangıcını görebilenler bir kere daha testim edecek. Ama bizi ilgilendiren başka bir şey daha var. Sınıfımızın ideolojik bağımsızlığı, karşıt sınıfı aramızdaki antagonizmin unutulmaması, yurdumuza özgü sınıf görevlerinin, eşitsiz gelişimin bizde one çakardığı titizliklerin ayında olunması,

Aksi halde, sosyalizm için daha elverişli bir yüzyılın saflığında sosyalizme varma hedefinin daha uzağına düşmüş bir hareket oluruz.

Bizim umutlarımızın gerçekleşmesi açısından 21. yüzyılı da kaçırırız o zaman.

BAHRI SAVCI'YA ARMAĞAN

► **BAHRI SAVCI'YA ARMAĞAN,**
Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayımla-
nı, Ankara, 1988, 540 s.

Üniversitelerimizde meslekten ayrılan hocalar için bir "armağan" yayınılama gelenegi var(dı). Hocanın çalışma arkadaşları, çıraklı, kalfaları, eski öğrencisi yeni bilim adamları, yaptıkları çalışmalardan bir dermeti onun anısına armağan ederler(dı).

Prof.Bahri Savci üniversiteden ayrılmadı, ayrılmak zorunda bırakıldı. Yıllarını verdiği fakültesi ise onun adına bir armağan yayınılama görevini yerine getiremedi.

Ancak, Profesör Bahri Savci'nin Türk üniversite ve düşünce yaşamındaki yerini unutmayan, onu her zaman saygıyla anan, yetişmelerine Hoca'nın büyük katkılarında bulunduğu ve borçlarını ödemeye başı içinde olan insanlar vardı. Mülkiye'nin hocaları...

Mülkiyeliler Birliği Vakfı, fakültelerin yapmadığını yapmayı karar verdiğinde, yayınlanacak armağanı yayına hazırlamak üzere oluşturulan komisyonda Prof.Dr.Mümtaz Soysal, Doç.Dr.Cem Eroğlu ve Doç.Dr.Yavuz Sabuncu yer aldı. Sonuçta, şimdi elinizde 540 sayfalık bir eser var.

"Bahri Savci'ya Armağan" 36 bilim adamı ve Anayasa Mahkemesi üyesinin katkılarından oluşuyor. Bunlara Cem Eroğlu'un "Bahri Savci'nin yaşam öyküsü ve kişiliği" ile "Bahri Savci'nin anayasaya ve Türk siyasal yaşamına ilişkin bazı görüşleri" üzerine Bahri Savci'yla yaptığı söyleşiler ekleniyor.

Armağanda yer alan makaleler anayasa hukuki bilimi ve insan hakları konularında yoğunlaşmış. Prof.Bahri Savci'nin Türk düşünce yaşamına en fazla katkıda bulunduğu konularda. Her makalenin konunun uzmanı en seçkin bilim adamı ya da uygulamacılarda kaleme alındığı görülmektedir.

Makalelerin önemli bir bölümü anayasa hukuki soruları üzerine ve 1982 Anayasası'ni sorgulayan çalışmalarдан oluşuyor. Temel haklar, anayasa yargısı, yürütme organının konumu, askeri yargı ele alınan konular arasında. Bu arada, Türk siyasal yaşamında önem taşıyan bazı Anayasa Mahkemesi kararları da inceleniyor. Ordu ve siyaset Gencay Şaylan'ca incelenmiş, 1402 sayılı Sıkıyönetim Yasası'nın bir hükmüne dayanarak görevinden uzaklaştırılan Prof.Bahri Savci'ya sunulan armağanda, bu uygulamaların ele alınması bir eksiklik olurdu. Bu eksikliği, kondisi de bir "1402'lik" olan Rona Aybay gidermiş.

Bu kısa tanıtma yazısında, Armağan'da yer alan yazıların hepsinden yeterli bir biçimde söz atme oanağı yok. Ancak şunu belirtmek gerek: Yayıncılığın büyük bir sıkıntı içinde bulunduğu şu günderde, ülke sorunlarıyla ilgilenen herkes için bir başvuru kitabı oluşturacak bu Armağan'ın yayımıyla, Mülkiyeliler Birliği Vakfı çok önemli bir görevi yerine getirmiştir.

1402'liklere çağrı

1 Ekim 1988 Cumartesi günü Ankara'da Türk-İş'de yapılacak 1402'likler-Öğretim ve Çalışma Hakkı Kurultayı Hazırlık Komisyonu İHD Genel Merkezi'nde çalışmalarını sürdürmektedir.

1402 sayılı yasaya görevine son verilen, 1402 ile tehdit edilerek istifaya zorlanan, 1402 uygulanıormuşcasına tebliğat yapılarak atılan, kurumlarında benzer nedenlerle görevine son verilen, 1402 ve YÖK uygulamalarını protesto için görevinden ayrılan, 1402 uygulamasıyla insan hakları yok edilen ve görevde laide edilmeyen işçilerin, kamu görevlilerinin, öğretmenlerin, öğretim üye ve yardımcılarının ad, adres ve bugünkü uğraşlarını 15 Eylül 1988 tarihine kadar İHD Genel Merkezi - Konur Sok. 15/3 Kızılay, Ankara adresine bildirmelerini veya İHD'den alacakları formu doldurup ellerindeki bilgi ve belgeler ile birlikte göndermelerini bekliyoruz. Kurultay hazırlığı olarak yapılacak öntoplantılara katılmanızı dileriz.

Ankara'da başvuru: İHD Gn.Mer. veya Nurkut İnan (4) 1680759

İstanbul'da başvuru: Kemal Keleşoğlu (1) 5284502 veya Nuri Karacan (1) 5858781

Izmir'de başvuru: Agah Adak (51) 120365 veya Veli Lök (51) 224050

Adana'da başvuru: Mehmet Şerifoğlu 71-124833 Kurultay'ın etkili ve başarılı olması maddi manevi katkıda bulunarak ve Kurultay'a katılarak destek olmanızı bekliyoruz.

İnsan Hakları Derneği Genel Merkezi Tel: (4) 1181071 Ziraat Bankası Mesrutiyet Şb. Hes.No.30440/240013

AYKO ENVER GÖKÇE ŞİİR ÖDÜLÜ

1. Ödül, yaşantısıyla ve sanatıyla ülkemizin yurtsever, ilerici ve demokrat insanlarına onurlu bir mücadele örneği sunan Enver Gökçe'yi anmak ve gelecek kuşaklara tanıtmak amacıyla düzenlenmektedir.
2. AYKO Yönetimi, her yıl, bir "Enver Gökçe Şiir Ödülü" komitesi oluşturur. Ödülün düzenlenmesi ve sonuçlandırılması bu komitenin sorumluluğunda yürütülür.
3. Seçici kurulu, AYKO yönetimi ve Enver Gökçe Şiir Ödülü Komitesi ortaklaşa oluştururlar.
4. Yarışmaya katılmak için başvuru, her yıl, 1 Mart - 1 Ekim tarihleri arasında yapılacaktır. 1 Ekim'den sonra yapılacak başvurular geçerli sayılacak.
5. Ödül sonuçları her yıl, 19 Kasım günü yapılacak "Enver Gökçe Geçesinde" açıklanacaktır.
6. Yarışmada, 1, 2, 3. dereceye giren şairlere yönetim ve komitenin belirleyeceği, günün koşullarına uygun para ödülü, 3. dereceden sonraki üç kişiye de özendirme ödülü verilecektir.
7. Yarışmaya katılmak için kitap yayımlamış olmak koşulu aranmaz, isteyen herkes yarışmaya katılabılır.
8. Ödül aday olan şairlerde, Enver Gökçe'nin şiir anlayışını, çağdaş bir dünya görüşünü, dil bilincini ve Enver Gökçe'nin mücadelelerini temel alan bir içerik aranmaktadır.
9. Ödüle aday olacak şairler, şairin adı, açık adresi ve kısa yaşam öyküsüyle birlikte 8 adet iki aralıklı dactilo edilmiş bir biçimde, PK 70 Maltepe-Ankara adresine gönderilmelidir. Tuftuklu arkadaşlarınız dactilo etme oanağı bulamazlarsa el yazılıyla gönderdikleri şirlere katkıbilirler. Dileyen yarışmacı takma ad kullanabilir.
10. Ödüle katılan şairler şirlere geri verilmeyecektir. Şirler daha önce herhangi bir yerde yayımlanmamış olacaktır.

SEÇİCİ KURULU:
 Gülen Akın
 Muzaffer İlhan Erdost
 Armet Telli
 Adnan Yücel
 Hüseyin Atabaş